www.pertwk.com

پرۆژەی ڕێکخراوی راسان – بەهاوکاری ڕێکخراوی
چاودێری مافی مرۆڤی کورد – (KHRW)

ژن
لە جیهانی سێدا
ئامانج _بیرو ڕاکان

نوسینی / د.حەسنە بیجوم
وەرگێرانی لە عەرەبییەوە :
چروو سابیر

ناوی کتێب: ژن لە جیهانی سێدا (ئامانج- بیرو ڕاکان)
نووسینی :د. حەسنە بیجوم
وەرگێڕانی : چروو سابیر
نەخشەسازی بەرگ: فەرهاد مەلا حەسەن
ڕێکخستنی تێبینی و سەرچاوەکان : هەڵکەوت سەعید
نەخشەسازی ناوەوە : مەهدی بەکر
تیراژ: 500دانە
چاپخانەی: ئازادی _ سلێمانی
ژمارەی سپاردن:لەلایەن وەزارەتی رۆشنبیری _بەرێوەبەرایەتی گشتی
کتێبخانە گشتیەکان ژمارەی سپاردنی (1295)ساڵی 2007ی پێدراوە

پێشەکی

مێژوو، سەرەتای بزوتنەوەی ژنان لە ڕۆژئاوا دەگەڕێنێتەوە بۆ ساڵی 1792، ئەو کاتەی (ماری ولستن گرافت) یەکەم کتێبی خۆی لە ئینگلتەرا بەناوی (بەرگری لە مافەکانی ژنان) بلاوکردەوە، لەو کاتەوە ژنانی ڕۆژئاوا خەبات دەکەن لە پێناو گەیشتن بە تەواوی مافەکان و یەکسانبونیان لە مافەکانیانداو دانانی یاسایەکی دادپەروەر، ئەوەش بووە هۆی گۆڕانێکی ریشەیی لەباری کۆمەلایەتی و یاساییان. کەواتە بزوتنەوەی ژنان لە ڕۆژئاوا گۆڕانێکی گەورەی هێنا ئاراوە کە لەگەڵ هاتنە پێشی سیستمی دیموکراسی شان بەشانی بانگەشە کردن بۆ ئازادی و ڕەخساندنی هەلی یەکسان بۆ هەموان بە بێ گوێدانە چین و تایەفەو بیرو باوەڕو ڕەگەز .

لەسەدەی نۆزدەهەمدا لەناوچەیەکی ڕۆژئاوای ئاسیا (هەرێمی بەنگال لەسەردەمی حوکمی بەریتانیەکان) هەندێك لە هندیە بەنگالیەکان، ئەوانەی کە پەروەردەو فێربونی ڕۆژئاوایان وەرگرتبوو، ، دەستیان کرد بەبانگەشەو بەرگریکردن لە مافەکانی ژنان. هەروەك هەندێ چاکسازی کۆمەلایەتییان کرد بەمەبەستی لەڕیشە هەڵکەندنی دیاردە دزێوە کۆمەلایەتییەکان کە ژنانی کردبووە قوربانی کۆمەڵ. دواتر ئەو هەولانە بەتێپەربونی ساڵ لەبزوتنەوەیەکی چاکسازی کۆمەلایەتیەوە گۆڕا بۆ بزوتنەوەیەکی تایبەت بە رزگاریخوازی ژنان. بەم جۆرە ئەم بزوتنەوەیە لە کۆمەڵگەی هندی لەبەنگالدا بووە هێزێکی کاریگەرو چالاك کە بەمەش توانی هەندێك لە باری خراپی ژنان لە رووی یاسایی و کۆمەلایەتیەوە چاك بکاتەوە. بەلام لەبەرانبەر ئەوەدا کۆمەڵگەی بەنگالی موسوڵمان بەدواکەوتوویی مایەوە لەبەر پایەند بونیان بەداب و نەریت و کەمی دەرفەت لەباسکردنی کێشەی خۆیانەوە ,بۆخستنەرووی کێشەی ژنانی

www.pertwk.com

موسوڵمان لەبەنگالیدا ، هەوڵی ژنێکی وەك(بیجوم روقیە سەخوات حوسێن (1880 – 1932) دیارو هەڵکەوتوو بوو، کە بە نوسینە بوێرو لیبراڵەکانی لەمەڕ ئازادی ژنان لە کۆمەڵگەی هاوچەرخدا دەنگی دایەوە و ڕێگای بۆ ژنانی موسوڵمانی بەنگالی کردەوە بۆ پێشکەوتن و گەشەکردن کە تائێستاش کارە فەلسەفەفییەکانی کاریگەری لەسەر بزوتنەوەی هاوچەرخی ژنانی بەنگالیدا هەیە.

بزوتنەوەی ژنانی بەنگالی لەماوەی حوکمی پاکستانیدا ئامانجی زۆرو گەورەی بەدەست هێناوە، بەلام کۆمەڵی ئیسلامی پێشترو ئێستاش دوورە پەرێزە لەبەرانبەر بیرکردنەوەی پێشکەوتوو و نوێ . نەك هەر ئەوە بەڵکو بەهۆی داب و نەریتی باوی کۆمەلایەتیەوە هیچ کاتێك هانی بیری یەکسانی تەواوی نەداوە، هەروەك چۆن لە کۆماری ئیسلامیشدا بە هیچ شێوەیەك هانی بزووتنەوەی ژنان نەدراوە.

دامەزراندنی دەوڵەتی بەنگلادیش لە ساڵی 1971 هاندەرێك بوو بۆ بیری ئازادی ژنان. لەبەرئەوەی دەستوری بەنگلادیش لە ڕووی تیورییەوە مافەبنەڕەتیەکانی هاولاتیانی بە بێ گوێدانەجیاوازی خێڵ و چین و رەگەزو بیروباوەڕ ، داوە .ئەمەش بوتە هاندەرێکی گەورە ، بۆ بزووتنەوەی ژنان لەو ولاتەدا. ژنان لەبەنگلادیشدا چەوساوەی یاسای خێزانن کە جیاکاری دەخولقێنێ و لەژێر ئەو بارەدا ژیانی کۆمەلایەتی رۆژانەیان دەگوزەرێنن و بەدەگمەن هەلی فێربوون و هەڵبژاردنی پیشەیان بۆ دەرەخسێ، لەلایەکی تریشەوە رەوشی نالەباری کۆمەلایەتی و ئابووری کاری لە ژیانی ژنان کردووە، بۆیە نکوڵی لەوەدا ناکرێ بەهۆی نەبوونی یەکسانی کۆمەلایەتی و ئەو یاسایانەی کە لەسەر جیاکاریی ڕەگەزی و ئایینی دامەزراون کە ژنان زیاتر دەچەوسێندرێنەوە بزوتنەوەی ژنان لەو ولاتەدا ئامانجی گۆڕینی ئەو بارو دۆخەیە بەگشتی.

ئەوەی مایەی هیوایە بوونی کۆمەڵێك ژنی خوێندەوارە کە لەپێشەنگی بزوتنەوەی ژنانی بەنگالیدا کار دەکەن مامۆستاو دکتۆر (حەسنە بیجوم) یەکێ لەو ژنانەیە کە لەوبوارەدا و لەهەردوو لایەنی تیۆری و

پراکتیکـدا کاردەکـات. یـەکێك لەبەرهەمـە بـەپێزەکانی ئـەم کتێبـەی بەردەستتە کە لە لەم کتێبەدا (النساء في العالم النامی – أفكار و أهداف) دکتـۆر حەسـنە بیجـوم چـەند توێژینەوەیـەك دەخاتـە روو سـەبارەت بـە فەلسـەفەی بزوتنـەوەی ژنـان و گـوزەرانی ژنـان لەبـەنگلادیش و بـاری یاسایی و کۆمەلأیەتی ژنانی ئەو ولأتە ، بوونی ڕەوتە ئیسلامیەکانی دژ بـەم بزوتنەوەیـە، بیروبـاوەری کۆمەلأیـەتی سـەلەفی دژی ئـازادی ژنان،.....هتد, هەروەها هەولی پێشکەشکردنی بنەمایەکی تیۆریی دەدات بۆباشـکردنی بـارو گـوزەرانی ئەمڕۆی بزوتنـەوەی ئازادیخوازی ژنان لە بـەنگلادیش ، کـە دیـارە خـانمی نوسـەر لـەو پەیامەشـدا سـەرکەوتنی بەدەست هێناوە.

لەدوو دەیـەی دواییـدا کۆمەلێك کتێب و بەرهـەمی ژنـان لە بـەنگلادیش بلأوکراونەتـەوەن , لیستێکیش بە نـاوی بەشـێك لـەو کتێبانە لە کتێبی (مراجع عن نساء بنجلادش) دا بـۆ ئـەو خوێنەرانـەی بایـەخ بـەم بابەتـە دەدەن, هەیـە کـە خـانمی دکتـۆر مـەحمودە ئیسلام لە (دەککا) لەسالی 1979 دا بـلأوی کردۆتـەوە. بێگومـان کتێبەکـەی دکتـۆر بیجـومیش سەرچاوەیەکی گرنگـە لەسەرچاوەکان کـە بەبۆچـوونی مـن دەولەمەنـد کردنـی کـۆی ئـەو نوسـینانەیە لـەبارەی بزوتنـەوەی ژنـان کەلەباشـوری ئاسـیادا نوسـراون, لەبـەر ئـەوەی رەنگدانـەوەی هیـواو خواسـتەکانی بزوتنەوەی ژنان و بۆچونەکانیەتی لە باشوری ئاسیا بەگشتی .

مـن هەست بەشانازی دەکەم کەدەرفـەتم پێدرا، پێشـەکی بۆ ئەم کتێبە بنووسم، هیوادارم لەلایەن بایەخدەران بەبابەتەکەوە بەرز بنرخێندرێت .

شەهنا را حسێن

مامۆستای بەشی مێژووی زانکۆی

رەجشاهی لە بەنگلادیش

www.pertwk.com

دەستپێك

ئـەمرۆ لـە دونیـای هاوچـەرخدالە رۆژهـەلأت و رۆژئـاوا ، داخـوازی ئـازادبوونی ژنـان لەبەرزبوونەوەدایـە کـە هەرچـی پیـاوان و ژنـانی ئـازادیخوازیش هـەن پشـگیریی لـە یەکسـانی مرۆڤـەکان دەکـەن بـەژن و پیـاوەوە ، وەك چـۆن لـە سـەدەکانی ڕابـردوودا بـاوبوو چیتر بیرۆکـەی کۆیلـەبوونی ئـافرەت پەسـەند ناکرێـت چـونکە ئـەمرۆ ژنـان بـە ئامـادە بوونیان دەتوانن شوناسی ونبووی خۆیان وەکومرۆڤ بەدەست بهێننەوە.

ئـەم پێشـکەوتنەش لەبنەرەتـدا بـۆ کۆمـەلێك هۆکـار دەگەڕێتـەوە : پێشـکەوتنی تەکنـەلۆژیا, سـەرهەلدانی عیلمانیـەت، بلأوبونـەوەی خوێندنەواری .... هتد.

ئەم لێکۆلینەوەیە هەشت بەش.. لەخۆ دەگرێت. کەهەموویان فۆکس دەخەنە سەر گرنگی یەکسانی ژن و پیاو و بەهانـەکانی ئەویەکسانیە. بیرۆکـەی ئـازادی ژنـان بەرانبـەر بەرهەلستکارانیدا، رووبەڕووی گرفت دەبێتەوە , هەولم داوە قەناعەتیان پێ بکەم و لەبەر رۆشنایی فەلسەفەی ژناندا واتـە مافـەکانی ژنـان لەیەکسـانیدا, وام لێکـردن تێڕوانینـی مـن پەسەند بکەن .لەچواربەشی یەکەمدا ,هەولمداوە وەزعی ژنان و حالەتی تایبەتی ئەوان لە وولأتانی کەم پێشکەوتوو بخەمەڕوو :

* ژن وکەنالەکانی ڕاگەیاندن لە بەنگلادیش.
* بنەما مۆرالەکانی ژن لە ئیسلامدا، شیکردنەوەی تێزی یەکسانی.
* بارودۆخی ژن لە ئەدەبی میللی بەنگلادیشدا.
* بیجوم روقیە :رابەری هزرخوازی .

www.pertwk.com

ئەگەر چی من بەنگلادیشم هەڵبژاردووە بۆ لێکۆڵینەوەکەم لەو بەشانەدا، بەڵام دۆخی ژنان هاوشێوەی بەنگلادیشە لەو وڵاتانەی کەوەکو ئەو کەمتر پێشکەوتوون.

هەوڵمداوە لەو سێ بەشەی خوارەوەدا :

. * ژن لە کتێبی سەوزی قەزافیدا.

* پەیوەندی ژن و پیاو لە ئەدەبی هاوچەرخی بەنگلادیشدا.

* ڤێرجینیا وۆلف و ئازادکردنی ژنان.

هۆکاری ئەو هەلومەرجە روون بکەمەوە کە لە ڕووی دەروونی و لۆژیکەوە بەهانە هەڵناگرێ. هەروەها بە شێوازێکی ڕەخنە ئامێز گفتوگۆم لەسەر ڕاو هەڵوێستی هەریەك لە بیجوم روقیا و ڤێرجینیا وۆلف و قەزاق کردووە و بەمەبەستی چەسپاندنی ئازادیی ژنان هاوپشتی بۆچونی ئەو دوو ژنە ڕابەرەم کردووە ورەخنەشم لە ڕایەکانی سەرۆك قەزافی گرتووە.

لەدوا بەشدا(سیستمی بەشی ڕێژەیی دامەزراندن لەبەنگلادیش – پاساوە ئەخلاقیەکان) تەنیا باس لە مافی یەکسانی ژنان ناکەم، بەڵکو داواکاریشم ژنان لەو بوارە زیاتر سوودمەندترین بۆ قەرەبوکردنەوەی مافە لەدەستچووەکانی سەدەکانی ڕابردوویان.

هەروەها دەمەوێ جەخت لەوەش بکەمەوە کە لەسەدەکانی رابردووەوە تاکو ئێستا ژنان بەدەست جیاکاری رەگەزیەوە ناڵاندوویانە ,ئێستاش کاتی چاکردنەوەی ئەو زەرەرە زۆرەی ژنان هاتووە ئەویش بەبەدەست هێنانی مافی زیاترو زۆرتر بۆ زاڵبوون بەسەر ئەو دواکەوتوییەی کە لەمێژەوە توشیان هاتووە.

ئامانجی ئەم نووسینە خستنە ڕووی بیروڕای جیاوازە بۆ خوێنەر دەربارەی ئازادی ژن وسڕینەوەی ئەو بیرو باوەرە کۆن و سواوانەی کە هەندێ جار دژی پێشکەوتنی ژنان بووە، هەروەك میراتگری ئەو ڕایانەی کە دژی یەکسانی ژنانن لەو ئەفسانانەی کە پیرەکانمان دەیگێڕنەوە، تابۆکانی ژن لە ڕووی ئایینی وئەو یاسایەی کە لەکۆمەڵدا پیادەدەکرێت ، هەروەها لەرێگەی ئەو چیرۆکانەی کە لە میانەیاندا ژن وەك ئامرازێك وێنا

دەکەن و لەڕێگەی کەناڵەکانی ڕاگەیاندنەوە بیری چەپاندنی ژن لە کۆمەڵدا بڵاودەکەنەوە.

ئامانجێکی دیکەی دەرخستنی مامەڵەی نایەکسانی نێوان ژن و پیاوە لە کۆمەڵدا، ئەگەر ئەو هەلەیان بۆ برەخسێت دەتوانن مافەکانی خۆیان بەدەست بێنن و وەك پیاو بەرپرسیاریەتی بگرنە ئەستۆی خۆیان ،چونکە ڕەخساندنی زەمینەو هەلی یەکسان مافی هەموو مرۆڤێکە چ ژن بێ چ پیاو.

وەك نووسەری کتێبە کە دڵنیام بۆ مەسەلەی ئازادی ژن گۆشە نیگای جیاواز هەیە، لێرەدا یەك لەو گۆشەنیگا دیاریکراوانە دەخەمە بەرچاو کە ئومێدەوارم ئەم دەستپێکە کورتو وردە یارمەتیدەرێکی خوێنەر بێت بۆ تێگەیشتنی بیروڕا و بەهانە بەهێزەکان لەمەڕ بزوتنەوەی ئازادیخوازی ژنان.

دواجاریش حەزدەکەم سوپاسی هەموو ئەو کەسانە بکەم کە یارمەتیان دام لە ئامادەکردن و بڵاوکردنەوەی ئەم کتێبە، دەمەوێ سوپاسی کوڕەکەم (قەیسەر سەلیم) بکەم و خۆشەویستی خۆمی بۆدەربڕم. کە لە وەرگێڕانی چوار بابەتدا، لەزمانی بەنگالیەوە ، بەتایپ کردنیان، یارمەتی داوم ئەگەر ئەو نەبوایە، نەمدەتوانی لەماوەی چەند مانگی ڕابردوو ئەم کتێبە ئامادە بکەم. دەمەوێت سوپاسی بەڕێز (هەبیبوڕ ڕەحمان) بکەم، لە چاپ و پەخشی ئەکادیمییەکان دا (Academic Publishers) و بەڕێز (س. ك – گای لەسترلینگ پوبلیشێرز)، بکەم کە یارمەتیاندام بۆ بڵاوکردنەوەی ئەم کتێبە، ڕێزی زۆرم بۆ دکتۆر شەهنارا حسین مامۆستای مێژوو لە زانکۆی ڕەجشاهی کە داوام لێکرد پێشەکی ئەم کتێبە بنووسێ.

د. حەسنە بیجوم

www.pertwk.com

پێشەکی

ژن لە جیهاندا خاوەنی پرسێکی گەورەو هەستیارە،ئەو پرسەی ژن وایکردووە ,بە درێژایی مێژوو ئەو ,نە خاوەنی نیشتیمان و نە خاوەنی مێژووش بێت . هەنگاونان بۆ زاڵ بوون وسەرکەوتن بەسەر ئەو کێشەیەدا، گەورەیی , رۆحی یاخیبووی ژنان دەنەخشێنێ لە بەرانبەر ئازارونەهامەتییەکانیدا.

ئەم کتێبەی بەردەست ،کە پرۆژەیەکی وەرگێڕانە، بەشێکی گەورە لە لایەنی ژیان و گوزەرانی وڵاتێکی وەکو بەنگلادش دەخاتەڕوو، نووسەری ئەم کتێبە کە خۆی داکۆکیکارێکە لە بواری ژنان، زۆر بە ووردی دەستدەخاتە سەر زام و چەوسانەوەکانی ژنان، هەروەها لەرێگەی گێرانەوەی چیرۆکەکانەوە, وێنەی ئەو ژیانەی کە ژنان لە بەنگلادش پێی مەحکومن دەخاتە بەر دەستمان . وە نەبێ پەڕاوێزخستن و دابڕانی ژن بە دنیای دەرەوە و کۆمەڵگە هەر تەنیا لە بەنگلادش هەبێت، بەڵکو لە هەر جێیەك یاساکانی ئایین و سیستمی پیاوسالاری هەبوو،کە سیستمێکیبارگاویی و کاریگەرە بەهێزی ئایینی و کلتوری توندوتیژی و تۆڵە سەندنەوە و سڕینەوەی رەگەزی بەرامبەری لە هەناویدا هەڵگرتووە.لە ژێر حوکمی ئاوها سستەمێکدا شتێك نامێنێتەوە بە ناوی مرۆڤبوونی ژن.

بێگومان ئەوەی زیاتر سەرنجی راکێشام بۆوەرگێرانی ئەم کتێبەلەو باوەرەوەیە کە:

1.پرۆژەی وەرگێرانی کتێبی تایبەت بە رەوشی ژنان لەزمانی میللەتانی دونیاوە, پێویستیەکی حەتمیە بۆپتر شارەزابوون بە مێژوو و کاروانی ئەو بزاڤ و جوولانەوە رزگاریخوازەی ژنان کە لەسەرتاسەری جیهاندا هەبوون ,دیارە بە وەرگێرانی ئەو بڵاوکراوەو کتێبانەش نەوەی ئێستاوداهاتووشمان پڕچەك دەبن بەبیری یەکسانی وئازادی ژنان .

2. ((بنەما مۆرالەکانی ژن لە ئیسلامدا_ شیکردنەوەی تێزی یەکسانی)) , بوونی ئەو بەشە یەکێك بوو لە هاندەرە بەهێزەکان بۆ وەرگێرانی ئەو کتێبە چونکە لە مێژوودا ئەو کتێبانە زۆر کەمن کە لایان کردبێتەوە لەو نایەکسانیە جەندەریەی لە ئایینی ئیسلامدا هەیە, کۆی ئەو نایەکسانیەش کە مانەوەیان تا ئێستا برەویداوە بە دەسەڵات و هەیمەنەی پیاو لە((خستنە ژێر پرسیارو گومان بۆ هەر جۆرە پەیوەندیەك ,کەژن و پیاو کۆبکاتەوە یاخود ئامانج لە بوونی ژن لە ژیاندا تەنیاخزمەتکردنی پیاوە وهەروەهاپەروەردەکرنی ژنان بە ئاراستەی پەراوێزخستن و دابران بە جیهانی دەرەوەی خۆی,و مافی پیاو لە هاوبەشبوونی ژنانی دیکە لەگەڵ ژنەکەی خۆیدا , ...هتد)) دەردەکەوێت .

3.مەبەست لە وەرگێڕانی ئەم کتێبەش بێجگە لەوەی بەرچاوڕوونییە بۆ خوێنەر بە تایبەت لە رەوشی ژنانی وڵاتێك کە لە سیستم و ستراکتوری کۆمەڵایەتیدا هاوشێوەی وڵاتی خۆمانە، لە هەمان کاتیشدا وەك لە هەندێك بەشی کتێبەکەدا هاتووە، پیشاندانی رێگای زانستییە بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان،

هیوادارم ئەو کتێبە رووناکیەك بخاتە نێوماڵی کتێبخانەی کوردی و هەروەك ئومێدیش دەکەم چیتر ئێمەی ژنان زێدەگاڤی ئەو نەهامەتییانەی خۆمان بکەین و ببین بە بەشێك لە مێژوو بۆداهاتوومان .

وەرگێر

بەشی یەکەم

ژن و کەناڵەکانی ڕاگەیاندن لەبەنگلادیش

لەو کاتەوە کە بەنگلادیش سەربەخۆیی خۆی بەدەست هێناوە، کابینەی حکومەت چەند جارێك گۆڕاوە و تەنها سیان لەو سەرۆکانەی دەوڵەت توانیان بیروباوەڕی تایبەتی خۆیان بۆ ماوەیەکی باش تێکەڵ بەسیاسەتی فەرمی ئەو وڵاتە بکەن.

لەگەڵ دامەزراندنی دەوڵەت لەبەنگلادیش خەڵکی هەمووی بەهیوای گۆڕانێکی ڕیشەیی بوون لەبارو گوزەرانی بوارەکانی ژیانیان. بەڵام ئەو هیوایە زۆری نەخایاند پوچەڵ بووەوە، ئەویش بەهۆی گۆڕانی یەك لەدوای یەکی سەرۆکەکانی حکومەت بەلای دیکتاتۆریەت و پاوان کردنی دەسەڵات بۆ خۆیان. لەم ئەزموونەوە گەلی بەنگلادیش بۆی دەرکەوت کە سیاسەت تەنیا ئامرازێکە بۆ گەیشتن بە دەسەڵات و پارێزگاریکردن لەو دەسەڵاتە،ئەمەش وایکرد کە هاووڵاتیانی ئەو ووڵاتە هەست بە توانایی خۆیان بکەن ، بێ باوەڕبوون لە چاکبوونی ژیانی رامیاری بەنگلادش کەلەوێوە بۆ باشترکردنی ئاستی گوزەران و ئاستی خەڵك کارێکی باشتر بەئەنجام بگەیەنن، هەرچۆنێك بێت ئەو پێشکەوتنەی لە وڵاتدا روویدا دەگەڕێتەوە بۆ هەوڵەکانی حکومەت بۆ هێورکردنەوەی هاوڵاتیان ئەویش کردنی هەندێ چاکسازی بوو بەبێ ئەوەی لە لایەن سەرکردە سیاسییەکانەوە نیەتێکی پاك و راستەقینە لەودیوی ئەو چاکسازیانەوە هەبێت .

لەساڵی 1972 دا لەماوەی حوکمڕانی یەکەم سەرۆکی وڵات (شێخ موجیب رەحمان) چوارچێوەیەکی گشتی بۆ دەستور دانرا، ئەم دەستورە

www.pertwk.com

لە بنەڕەتدا بە دەستورێکی لیبڕالی دادەنرێ چونکە پێ لەسەر مافی گشت و سوودمەندبونی گەل دادەگرێ، بەبێ لەبەرچاوگرتنی چین ، رەگەز، یان بیروباوەڕ.

شێخ موجیب لەماوەی دەسەڵاتی خۆیدا گۆڕانکاری بنەڕەتی هێنایە کایەوە و هەستا بە : خۆماڵی کردنی هەموو پیشەسازییە گەورەکان ودامەزراوە بازرگانییەکانی وڵات(1). بەڵام هەردوو سەرۆکەکەی تر لەمێژووی دوای سەربەخۆیی بەنگلادیشدا ((زیاو ئیرشاد)) هەردووکیان وەکو دوو ئەفسەری سوپا شێوازێکی تەواو داگیرکەرانەیان هەبوو، بەمەبەستو بە ئاشکرا هەوڵیاندا هاوڵاتیان بێبەش بکەن لە موومارەسەکردنی سیاسی لەو وڵاتەدا ، هەردووکیان لەو شێوازەیاندا سەرکەوتوو بوون و توانیان کۆنترۆڵی وڵات بکەن و کاروانی پێشکەوتن بەرەو دیموکراسیەت بشێوێنن.

سەرباری ئەمەش بەرنامەی گەشەپێدان لەسەردەمی (زیاو ئیرشاد) دا بەبێ لێکۆلینەوە وبەرنامەیەکی وردو تۆکمەی نەبوو ، زیا لەسەردەمی خۆیدا لە ئەنجامدانی هەڵکەندنی نۆکەنددا پەلەی کرد چونکە بەبێ لێکوڵینەوە لە دروستی و سەرکەوتویی و درێژخایەنی لە ئەنجامەکانی جێبەجێی کرد، هەروەها ئیرشادیش کاری بەجێبەجێ کردنی بەرنامەیەکی دیکە کرد کەناوچەلاوەکیەکانی لەخۆگرتبوو، ئەویش بەبێ ڕەچاوکردنی دەرەنجامەکانی. ئەمانە نمونە بوون بۆ تێگەیشتن لە هەوڵەکانی هەردوو سەرۆك لەپێناو مانەوەی خۆیان لەدەسەڵات کە لە ئاکامدا بەنگلادیش بەبێ هیچ بەرنامەرێژیەك لەبواری گەشەپێدان و بنیادنان مایەوە، ئەمەش لەبەر ئەوەی لەبنەڕەتدا ئەو بەرنامەیە بەپێی حەزو ویستی گەورە سیاسیەکان بوو، ئەوانەی کە دەیانتوانی بە ئارەزووی خۆیان گاڵتە بە سیاسەت و ڕامیاری سامانی ووڵات بکەن لە ماوەی دەسەڵاتی خۆیاندا خۆ لە خەڵك گێل بکەنو لە زۆر رووەوە لە بەرامبەر ئارەزووکردنی گەل لە گەشەپێدانو چاکسازیدا.(2)

بێگومان ئێستا وڵاتێکی وەکو بەنگلادیش بەقەیراندا تێ دەپەڕێت، (نووسەر مەبەستی کاتی دەرچوونی ئەم کتێبەیە _ و) گرنگترین کاری پەلەش چاکسازیی کردنە لەبواری پەروەردە و فێرکردندا، بەتایبەتیش پەروەردەی گشتی بۆ ژیانەوەو بەرەو پێشەوە چوونی هۆشیاری ڕامیاری میللەت، ئەوەشی کە مایەی سەرسوڕمانە لێرەدا ئەوەیە، ئەم بەرنامە پەروەردەییە ڕاستەوخۆ دژی بەرژەوەندیەکانی چینی دەسەڵاتدارە، بۆیە توانیویەتی نیمچە پارێزگارییەك بکات لە دەسەڵاتی سیاسی خۆی ئەویش لەبەر نەفامی زۆرینەی خەڵك لەو وڵاتەدا.

هۆیەکانی ڕاگەیاندن توانای دروست کردنی تێڕوانینی دروستیان هەیە لە نێو خەڵك بەگشتیو هەروەها توانای یارمەتیدانیان لە فێربونو خۆ رزگارکردن لە بیرو باوەڕی جادوگەری و خورافیات هەیە کە ئەوانی لاواز و ناهۆشیار کردووە.

هۆیەکانی راگەیاندن دەتوانن بیروباروەری گرنگ پەخش بکەن لەبارەی زانستی تەندروستی و خۆراك و شێوازەکانی کشتوکاڵ کردنی پێشکەوتوو کە دەبێتە هۆی بەرزکردنەوەی ئاستی گوزەرانی خەڵکی کەم دەرامەت. هەروەك پەروەردەو بواری فێرکردنی گشتی ڕەنگە بتوانێ لەنێو میللەتدا ئاگاییو هۆشیاری سیاسی بەئامانجی ژیانێکی پێشکەوتوو بخولقێنێت. لەئەنجامیشدا فەلسەفەیەکی ڕامیاری گونجاوی لێبکەوێتەوە لەمیانەی هۆشیاری گشتی کە خەڵکی هان بدات بۆ ئەوەی هەر یەکێك لە هەمووبوارەکانی ژیانیدا پشت بەخۆی ببەستێت.

هەروەها کەناڵەکانی راگەیاندن دەتوانن یارمەتی فێرکردنی گشتی خەڵك بدەن چونکە هەر سێکشنێك لە ڕاگەیاندن لەسەر ئاستی دەرونی توانای ئەوەی هەیە هاوڵاتیان بجولێنی بۆ پەسەند کردنی بیری نوێ و ئاسۆی بیری پێ فراوان بکات، ئەگەر هاتوو بەباشی بەکار هات.

بەداخەوە کەناڵەکانی راگەیاندن لەبەنگلادیشدا ئەگەر چی وا سەدەی بیستەمیش تەواو بوو تا ئێستا هەوڵی بەدەستهێنانی ئەم ئامانجانەیان نەداوە و کاریگەریان بۆسەر ناوچە دوورە دەست و لادێکان

کاریگەریەکی لاوەکییە, نەك ئەوەش بەڵکو بەنگلادیش بە هەموو شێوەیەك دوورە لە کەناڵەکانی پەیوەندی کردن.

پێناسەی (کۆمەڵگای خەڵك) خۆی لەو ئەندامانەیدا دەبینێتەوە، کە بە زۆرترین یاکەمترین ئاست ئاڕاستە دەکرێن لە میانەی پڕوپاگەندەی ئاڕاستەکراو بەجەماوەر لەرێگەی ڕاگەیاندنەکانەوە (ئێزگە، ڕۆژنامە و گۆڤارەکان، تەلەفزیۆن و سینەما). زۆرینەی گەلی بەنگلادیش هەژارو نەخوێندەوارن، ئەوان لەو سەردەمەدا دەژین، کەچی لەبیروباوەڕو پراکتیکی ڕۆژانەیاندا بۆ خەڵکانی سەدەی پانزەیەم دەگەڕێنەوە(3). ئەو هەژاریە کوشندەیە و بلاۆبونەوەی نەخوێندەواریەکی زۆر لەنێو خەڵکیدا، بونەتە دوو هۆکاری گرنگ و بەرپرسیار لەبەرانبەر نەبوونی کاریگەریەکی پێویست کە دەکراکەناڵەکانی ڕاگەیاندن بە دەستی بێنێت لەپێناو گەشەکردنی کۆمەڵگەیەکی پێشکەوتنخواز و دیموکراسی.

هەژاری زۆرینەی دانیشتوانی بەنگلادیش، کۆسپێکی گەورەو مەترسیداری لەرێگەی حکومەتدا دروست کردووە بۆ بەدیهێنان وپەیڕەو کردنی شێوازی بابەتیانە و ئەکتیڤ لەبلاۆکردنەوەی خوێندن و نوسین لەنێو خەڵکی ئەو وڵاتەدا، لەگەڵ ئەوەشدا گرنگی نەدان و بەرژەوەندیەکانی سەرکردەکانی دەوڵەت هۆکاری تری مانەوەی ئەمجۆرە دۆخەیە، کەمی زانست و هەژاری بازنەیەکی داخراوە کە بەهۆیەوە ڕەنگە مەحاڵ بێت بتوانرێت (کۆمەڵگەیخەڵك) دابمەزرێت، ئەو کۆمەڵگەیەی کە ئامانجی دابین کردنی ژیان و سامانی خەڵکە لەئێستاو داهاتوودا.

کۆمەڵگای بەنگلادیشی پیادەی سیستمێکی کۆمەڵایەتی دەکات کە ((پیاو سالاری))یە (4) ، لەبەر ئەوە ژنان لەو وڵاتەدا بەبەردەوامی بێ بەشن لەماف و توانستەکانی خۆیان.ئەگەرچی وڵاتەکەش لەڕووی ئابوریەوە وڵاتێکی هەژارە، بەلاّم بێگومان دۆخی ژیانی پیاوان کۆمەڵدا باشترە لە ژنان، ژنان لە مافە مرۆییەکانی خۆیان بێبەشن,ئەو بەپێی ئەو ئایینەی کە ئینتمای بۆ هەیە، بۆی نیە ببێتە میراتگر هەروەها مافی هەڵبژاردنی هاوسەری نیە، بەڵکو ئەو هەموو کات بەبێ ویستی خۆی

ملكەچى ئەو هەڵبژاردنە دەبێ کە بۆى ديارى دەكرێ، بێجگە لەوە مافى جيابوونەوەى لە هاوسەرەكەى نيە تەنيا لە حاڵەتى زۆر ناوازەدا نەبێ.لە كاتى هاوسەر گيرى, بەڵام ئەو مافەش بە هيچ شێوەيەك شتێكى كۆتايى نييە بەڵكو مێردەكەى بۆى هەيە بگەڕێتەوە بۆ ئەو مافە ئەگەر ويستى، هەروەها ژنان مافى سەرپەرشتى كردنى مناڵەكانيان نيە. ئەوەى جێگەى سەرنجە ئەوەيە ئەو دەستورەى كە لەساڵى 1972 لەو وڵاتەدا دانراوە، لەڕووى تيۆريەوە ئەو مافانەى بەشێوەيەكى يەكسان داوە بە ئافرەت جگە لەو لايەنانەى كە پێشتر باسمان كرد.

ئاشكرايە كە پشتبەستنى ژن بە پياو لەڕووى ئابووريەوە بێبەش بوونى لە ئازادى جوڵە كردن (بەهۆى دورە پەرێزىو فشارە كۆمەڵايەتيەكان) هەلى پێويستى بۆ نەرەخساوە بۆ ئەوەى پارێزگارى لە مافە دەستووريەكانى بكات.

هەروەها ئەم لێكۆڵينەوەيە لە ئێستادا (5) ئامارژە بەنەبوونى هيچ كاريگەريەك لەلايەن هۆيەكانى ڕاگەياندنەوە دەدات لەسەر ژنان، ئەم لێكۆڵينەوەيە ئامانجى پێشكەشكردنى هەندێ بيروڕاى دياريكراوە لەوانە:

– چى پێويستە كە هۆيەكانى ڕاگەياندن بيكەن ؟

– هۆيەكانى ڕاگەياندن چۆن دەتوانن گۆڕانكارى نوێ و پێويست لە هەلومەرجى ياسايى ژنان, لەبەنگلاديشدا بكەن ؟

ئامانجێكى ترى ئەم لێكۆڵينەوەيە، سەلماندنى ئەو ڕاستيەيە كە هۆيەكانى ڕاگەياندن بەهيچ شێوەيەك لەژێر چنگى ژنانى لادێدا نين بەڵكو خەريكە بەرانبەر بە ژنانى شاريش بێ بايەخ دەبن. لێرەدا وەزعى ژنان بەگشتى و بەشێوەيەكى ووردتر شرۆڤە دەكەين و لەهەر شوێنێكى قسەكردنيشماندا ئەگەر هەبوو ئامارژە بە ئامارەكان لەمەڕ كاريگەرى هۆيەكانى ڕاگەياندن لەلادێ و شارەكاندا، دەكەين.

بۆ ئەوەى زياتر كاريگەرى هۆيەكانى ڕاگەياندن لەسەر ژنان و منداڵ و خێزان بەگشتى لەبەنگلاديشدا روون بكەينەوە، پێويستە دووخاڵى گرنگ و زيندوو لە بەر چاو بگرين:

خاڵى يەكەم و گرنگ يان هۆكارى يەكلاكەرەوە لە كاتى هەڵسەنگاندنى كاريگەرى هۆيەكانى ڕاگەياندن بەسەر كۆمەڵى بەنگلاديشدا تێبينى دەكرێت، ئەويش ئەو كەلێنە گەورەيەى دابەشبوونى دانيشتوانە لەناوچە شارنشين و گوندەكاندا , (19 مليۆن) كەس لە كۆى (98 مليۆن) كەسدا لەناوچە شارنشينەكاندا نيشتەجێن(6).

خاڵى دووەم – كە پێويستە لەبەرچاو بگيرێت، ئەويش وەزعى ژنانى پێگەيشتووە لە كۆى دانيشتواندا لەو وڵاتەدا لە هەرسێ بوارى (ئابوورى، كۆمەڵايەتى، ئاستى خوێندن و فێربوون) دا.

تا ئێستاش ژنان لەبەنگلاديش وەكو دايكێك ڕۆڵى سەرەكى لەخێزاندا دەبينن بەبێ گوێدانە ئاستى ئابوورى و كۆمەڵايەتيان. كە ئەوەش كاريگەرى لە دروستبوونى كەسێتى منداڵەكانيدا هەيە، هەر لە چەپاندن و بيروباوەڕى باو و ديدى ژنان لەبەرانبەر ژيان. كە هەموو ئەو هۆكارانە كار لە ڕەوشت و ئادگارى منداڵ دەكات، لەبەر ئەوەى منداڵان ساڵانى دروست بوونى كەسايەتيان لەژێر سەرپەرشتىو ڕێنمايى دايكان بەسەر دەبەن,بەشێوەيەكى ڕێژەيى كاريگەرى باوك لەچاو دايك بە كەمتر دادەنرێت تەنيا لەبوارى مادديەكەدا نەبێت، بۆيە هەڵسەنگاندنمان بۆ هۆيەكانى ڕاگەياندن لەسەر ژنان لەوانەيە ببێتە سەرچاوەيەكى گرنگ لە دانانى كاريگەريى لەسەر منداڵانى بەنگلاديشدا.

دانيشتوانى بەنگلاديش بەشێوەيەكى نزيك لە يەكسان بەسەر ژنان و پياوان دابەش دەبن(7)، كەواتە(ئەو كۆمەڵگەيە دەبێتە مايەى ئيفليج بوونى خۆى نەتوانێ هەلى ژيان بڕەخسێنێ بۆ نيوەى كە 50 ٪ ئەندامەكانى خۆى). بەگوێرەى ئامارى ساڵى 1981 نەخوێندەوارى لەنێو خەڵكدا بەربڵاوە ڕێژەى دانيشتوانى خوێندەوار (لە تەمەنى پێنج ساڵى بەسەرەوە) دەگاتە 8, 28 ٪، واتە ژنان نزيكەى لە 16 ٪ى دانيشتوانى

www.pertwk.com

خوێندەوار پێك دێنن كە بەرانبەرە لەگەڵ 31٪ی پیاوان كە خوێندەوارن(8). لێرەوە پێویستە ئەوە بڵێین مەبەست لە (خوێندەوار لە ناو ژناندا ئەوانە دەگرێتەوە كە تەنها دەتوانن قورئان بخوێننەوە)

ئەم كەلێنە بەشێوەیەكی ئاشكرا تر لەنێوان كچان و كوڕاندا لە زانكۆی دەككا دەردەكەوێ (كە گەورەترین زانكۆی ئەم وڵاتەیەو دەكەوێتە پایتەختەوە). كە ژمارەی كچان نزیكەی (3400 لە كۆی 13332 خوێندكار) دا پێكدێنن واتە نزیكەی 25 ٪ لە كۆی گشتی خولی فێركردنی ساڵی خوێندنی 1984 دا(9).

ڕێژەی خوێندەوارانی رەگەزی نێر و رەگەزی مێ لەناوچە شارنشینەكاندا بەرز ترە وەك لەناوچە لادێكاندا (10) تەنها نزیكەی 11٪ ژنان پیادەی چالاكیە ئابووریەكان دەكەن، بەو واتایەی كە ژنان بەشداری لەئیشی هەندێك لەكارگەو نوسینگەكان لەناوچە جیاجیاكانی ووڵات و هەندێجاریش لە كێڵگە كشتوكاڵیەكاندا11) دەكەن‌و هەمیشە ژنان ئەو بڕە پارەیەی كە لەو ئیشانەدا دەستیان دەكەوێت، كەمترە لەچاو پیاواندا، بەتایبەتی لەكارگەو كێڵگە كشتوكاڵیەكاندا، بەڵام بەگشتی كرێی كاریان لەنوسینگەكاندا لەگەڵ پیاواندا یەكسانە و ئەگەر چی ڕێژەی ئەو ژنانەی لەو ئیشەدان بەبەراورد لەگەڵ پیاواندا زۆر كەمترن ئەوەش زیاتر یارمەتی دەرە بۆسەلماندنی كزی ئاستی ئابووری وماددی ژنان.

لە ساڵی 1984 بەدواوە حكومەتی بەنگلادیش سیاسەتی دامەزراندنی پیادەكرد كە بەلای كەمەوە لە 15 ٪ لە كرێكارانی ژنان لەمەڵبەندەكانی حكومی و نیمچەحكومی و دەزگا سەربەخۆكاندا دامەزراند. ئەوەش تەنیا بۆ كارە نائیداریەكان، جێ بەجێ كراو لە فەرمانرەوایەتی سەرۆك زیادا ئەو ڕێژەیە كەمبویەوە بۆ لە 10٪.

دەكرێ بڵێین ئەو سیاسەتەی حكومەت بۆ وەزعی دیاریكراوی ژنان لەئیش كردندا هەنگاوێكی گرنگ بوو بۆ بەرەو پێشەوە چوونی وەزعیان، چونكە ژنانی هاندا بۆ زیاتر خۆسەلماندن و سەربەخۆبونیان لە ڕووی ئابوورییەوە. بەو هۆیەوە ئێستا ژنان كەمتر تووشی كێبڕكێ دەبنەوە بۆ

دەسكەوتنی كارێك بۆ خۆیان ئەمەش وایكرد كەمتر هێرش بكرێتە سەر ئەو ژنانەی كار دەكەن لە دەرەوەی ماڵ بەهۆی جێ بەجێكردنی ئەو ڕێژەی 10٪ ی كەحكومەت دیاریكرد،

لە ساڵی 1971 ەوە كە بەنگلادیش سەربەخۆیی بەدەست هێناوە، ژنان ناچار بوون لەژێر گوشارێكی ئابووری زۆر توندا هەلی بەدەست هێنانی كارو سەرمایەی زیاتر بۆ داهاتی خێزان بقۆزنەوە (12)، بۆیە ئەم سیاسەتە واتە (سیستمی دیاریكردنی ڕێژەیی) وەكو پێشتر باسمان كرد، (بەواتای بەشداری ڕێژەیەكی دیاریكراو لە ژنان و دامەزراندنیان لەكاردا – وەرگێڕ)، ئەو سیاسەتی ڕێژەییە كە مەبەستی پاراستنی ژنانە لە كێبڕكێ , بەندە لەسەر فەلسەفەی پوچەڵ كردنەوەی جیاكاری لەسیاسەتی دامەزراندندا.

بێگومان ئەم سیاسەتە لەواقیعدا وەكو پێویست جێ بەجێ نەكرا، چونكە تا ئێستاش لەبەنگلادیشدا دابونەریت و بنەمائایینیەكان زاڵە كە هەرگیز رێگە بە ژنان نادات لەچالاكیەبەهێزەكانی دەرەوەی ماڵدالەگەڵ پیاودا بەشداریبكات . ئەمەش بۆتە هۆی سودوەرنەگرتن لەو هەلەی لەلایەن حكومەت بۆیان رەخساوە چونكە ژنان نەیاندەتوانی شەڕی توندڕەوی ئەو بەرهەڵستكارە بەهێزانە بكەن.

بێجگە لەو كێشانە, لەپاڵ كێشە كۆمەڵایەتی و ئاینیەكاندا كێشەیەكی ترسناكتر هەیە كە پێویستە لەبەرچاو بگیرێت ئەویش ئەوەیە، لەو دەزگا خزمەتگوزاریانەدا تەنها لە 15 ٪ ی شوێن بۆ كرێكارانی ژن، دانراوە هەر چەندە لەچاو توانستی ژناندا، ڕێژەیەكی زۆرە، بەڵام تێكرایی ڕێژەی نەخوێندەواری لەنێو ژناندا دەبێتە هۆكارێك بۆ قورسی جێ بەجێكردنی ئەم سیاسەتە بەتەواوی، بۆیە لەو هەلە بەدەست هاتووەی كە حكومەت بۆ ژنانی دابین كردووە هەتا ئاستی فێربوون و خوێندەواری بەرز لەنێو ژناندا نەیەتە دی ژنان ئەوەندە سوومەندنابن.

وەزعی لاوازی ئابوری ژنان بەهیچ شێوەیەك لەگەڵ بایەخی كاری ژنان لەكۆمەڵدا یەك نایەتەوەوە.

جۆری ئیشی ڕەخساوو ڕێپێدراو بۆ ژنان لەناوچە لادێ نشینەکاندا زۆرە. بۆیە وا دەردەکەوێ کە لەپاڵ ئیشی ڕۆتینی ڕۆژانەی ژنان لەماڵەوە، چاندنی گەنم و دروێنە و کۆکردنەوەی خەرمان و لەم جۆرە ئیشانە لەسەر شانی ئافرەت بێ(13)، هەروەك لەخشتەی سالآنەشدا وا دەردەکەوێ کە بەدرێژایی ساڵ زۆربەی زۆری کاتەکانیان سەرقاڵ بن و کارەکانیان زۆرتر دەبێت . لە کاتی کۆکردنەوەی خەرمان ڕێگەیان پێنادرێت پشوو بدەن یاخود کاتێکی خۆش بەسەر بەرن .

زوو شووکردنی کچان دەبێتە هۆی سکپڕبوونی یەك لە دوای یەك و لەدایك بوونی منداڵی زیاتر (تەمەنی ناوڕاست بۆ مێردکردن لە نێوان 11 بۆ 12 ساڵی دایە). دیارە لەم ماوەیە شدا ژنان بەلای کەمەوە (5تا6) منداڵیان بۆ دەژی، بەخێو کردنی ئەوهەموومنداڵە و ناندان و پەروەردەکردنیان کاتێکی زۆرو توانایەکی زۆر لە ژنان دەبات، لەلایەکی ترەوە لێپرسراویی تەواوی ماڵ وخێزان وخواردن دروست کردن و دوبارە وسێبارە بونەوەی ئەم ئیشانە و لە پاڵ ئەوەشدا کۆکردنەوەی داروکێشانی ئاو لەبیرەکانەوە بۆماڵ و زۆر ئیشی تری لە م جۆرە، هیچ کاتی بۆ کاری تری ژن نەهێشتۆتەوە.

ئەگەر بێتو بارو دۆخی ژنان لە بەنگلادیش لە بەر چاو بگیرێت ,ئەوا مەودای سستی کاریگەری ئامرازەکانی ڕاگەیاندنمان بۆئاشکرا دەبێت لەسەر ژنان . خەریکە کاریگەری ڕۆژنامەو گۆڤارەکان, لەبەر زۆری ڕێژەی نەخوێندەواران لەنێو ژناندا وون دەبێت. لەگەڵ ئەوەشدا هێشتا ژمارەی ئەو کەسانەی کە ئەو ڕۆژنامەو بلأوکراوانەیان بەدەست دەگات، نەزانراوە لەچاو ئەو ژمارە زۆرەی دانیشتوان کەخۆی لە (80) ملیۆن کەس دەدات.

ئەگەر بەراورد بکرێت بۆ نمونە ڕۆژنامەیەکی وەکو ئیتیفاقی (ittefaque) کە پر فرۆشترینیانە و ڕۆژانە نزیکەی (200 هەزار) دانەی لێ دەفرۆشرێ, و دەچێتە لادێکانی دەرەوەی پایتەختیش. بەلأم ژمارەی ئەو لادێیانە تەنیا (68 گوندن) و ناوەندی ژمارەی دانشتوانیش لەهەر

یەکێکیاندا دەگاتە (1450 کەس).بۆیە ژمارەیەکی کەم لەو ڕۆژنامەیە دەگاتە ئەو شوێنانە . ئەگەر ڕێژەکەشی وا دابنێین کە لە 10٪ی دانیشتوانی گوندەکان خوێندەوارن ، کەواتە ڕۆژنامەکان بە هیچ جۆرێك ئامانجی خۆیان ناپێکن. ڕاستە زۆر کات ئەم ڕۆژنامانە بە ئاشکرا لەکتێبخانە وخوێندنگاکاندا دەخوێندرێتەوە, بەلأم هەتا ئەگەر دانشتیوانی گوندەکان گوێبیستی هەواڵ و نوسینەکانی ڕۆژنامەکانیش بن، بە دڵنیاییەوە کەسێکیان سەری لێ دەرناکەن چونکە زۆربەی بیرکردنەوەو بۆچونەکان لە دەرەوەی زانیاری و ئەزموونی ئەواندایە، سەبارەت بە ژنانی لادێکانیش تەنها لە 2٪ ی خوێندەوارن، هەر وەکو تێبینیمان کرد هیچ کاتێك نادۆزنەوە بۆخوێندنەوەی ڕۆژنامە، هەتا ئەگەر لەبەردەستیشیان دابێ، وەك باویشە ڕێگە نادرێت بە ژنان بچنە ئەو شوێنانەی کە بە ئاشکرا ڕۆژنامەی تیادا دەخوێندرێتەوە، ئەو کاتانەش کەهەواڵێکی ڕۆژنامەکان لەلایەن منداڵانیان یاخود پیاوانی خانەوادەکەیان پێبگات ، مێشکیان توانای شیکردنەوەو قسە لەسەر کردنی نیە.

ڕۆژنامەکان لەشارەکاندا خزمەتیان زیاترەو کاریگەریان لەسەر هەردوو چینی دەسەلأتدارو مام ناوەند داناوە، نەخوێندەواران لەشارەکاندا پەیوەندیەکی توندو تۆڵیان بەخوێنەرانەوە هەیە لە ڕێگەی ئەوانەوە هەواڵ وزانیاریەکان وەردەگرن و تێی دەگەن. لەمیانەی بەریەك کەوتنی کۆمەڵایەتیاندا، ژنانی شارنشینیش بەدەگمەن ڕۆژنامە دەخوێننەوە، چونکە بەشێوەیەکی گشتی بەچالاکیە کۆمەڵایەتییەکان و ئیشی ماڵەوەیان سەرقاڵن.ژمارەیەکی کەم لە مێینە لە زانکۆ و نووسینگەکاندا ڕۆژنامە دەخوێننەوە .ئەمەش ئەوە دەردەخات کە ژنان بایەخ بەمەسەلە نیشتمانی و جیهانیەکان نادەن، ئەم دیاردە نێگەتیڤە لە ئەنجامی کۆنترۆڵ کردنی کۆمەڵگەی بەنگلادیش لەلایەن پیاوانەوە یە .کە ئەوەش دواکەوتویی بەسەر ژنان سەپاندووە و وایکردووە ژنان ئەو مەسەلانە بە دوور لە چوار چێوەی گرنگی پێدانی خۆیان بزانن .

www.pertwk.com

ئەوان زیاتر ڕوو لە خوێندنەوەی گۆڤارەکانی جوانکاری وتایبەت بە پۆشاك دەكەن نەك ئەو ڕۆژنامە و گۆڤارانەی سیمایەکی ئەکادیمی و هزرییان هەیە ، گۆڤارە میللیەکانیش خشتێك لەسەر فراوانی ئاسۆی بیری ژنان دانانێن، چونکە بۆچونەکان مەیلیان زیاتر پەیوەستە بەبۆچوونە باوەکان، هەروەك چۆن ئەم گۆڤارانە زیاتر کچان وا لێدەکات باوەڕ بە جوانی و کابانی خۆیان بکەن و بایەخیان تەنیا بۆ ئەو بوارانە بێ زیاتر نەك وەکو مرۆڤێك بڕوای بەتوانای خۆی هەبێ، هەروەها ئەم گۆڤارانە وێنەیەکی ڕۆمانسیانەی مێینەیی لەچاوی ئەو کچانەدا دەنەخشێنن و پەیامی ئەو ڕۆمانسیەتەش ئەوەیە کە سەرنج ڕاکێشانی سێکسی باشترین زامنە بۆ شوکردنێکی باش کە هەموو خواستێکی کچ دەبێ ئەوەبێ.

لەبەنگلادیش دوو گۆڤاری هەفتانە بەناوی (بوربانی و شترالی) تایبەت بەفیلم و جل و بەرگ و ئارایشت کردن دەردەچێت کە ئەمانەش کچانی گەنج زیاتر هاندەدات بۆ بایەخدانیان بە جل و بەرگ و ڕووکەش و دەرەوەی خۆیان وەکو ناسكو نازدارێك بۆ بەرچاوی پیاوان . گۆڤارێکی تری ژنان بەناوی (بیجوم) هەیە کە (50 هەزار) دانەی لێ دابەش دەکرێ وتەنانەت دەگاتە لادێ دوورە دەستەکانیش،بەگشتی ئەم گۆڤارانە بیری بۆرژوازی وشێوازی ژیانی چینە دەوڵەمەندەکان نیشانی ژنانی لادێ دەدەن، ئەوەش پەیوەندی نیە بە ژیانی ڕۆژانەیانەوە تەنیا هەلاتنێکی کاتی نەبێ لەوەزعی ناهەمواری خۆیان.

ئێزگە لە نێوان هۆیەکانی تری ڕاگەیاندن جیاواز ترە لە بەنگلادیش چونکە توانای گەیشتن و کاریگەری زیاتری لەسەر زۆرینەی خەڵك هەیە , ئێزگە کەناڵێکی جیهانییە واتە دەتوانێ نێوان وماوەی زۆر ببڕێت و زاڵ ببێ بەسەر نەخوێندەواری.

هەروەك دەکرێ لادێ دوورە دەستەکانیش سودی لێ ببینن ئەو لادێیانەی کە تێکرای ڕێژەی نەخوێندەواریان بەرزەو پرۆگرامی تەندروستی و کشتوکاڵی و فێر بوون و پرۆگرامی دیاریکردنی زۆر بوونی

منداڵیان نییە، لەبەر ئەوە دەتوانین بڵێین هێشتا ئێسگە بە هۆکارێکی گەیاندنی بە جەماوەر لە چاو تەلەفزیۆن دانانرێ. ئەگەرئەوەشمان لەبەر چاو گرت حکومەت توانا و کۆنترۆڵی لەسەر ئێزگە هەیە ئەوە دەبینین کە ئەگەر پلانی پێویستی بۆ ڕێك بخات دەکرێ ڕۆڵی گرنگ ببینێت. بەلاّم کۆسپی زۆریش هەن لەبەردەم جێبەجێکردنی، بۆیە دوایی نابێتە هۆی کەمکردنەوەی ئەو هەژاریە کوشندەیە، بەتایبەتی لەگەڵ نەبوونی پرۆگرامێکی (خۆش گوزەرانی) بۆ ژنان لەلادێکاندا کە ئەوانە کاریگەریەکانی ئێزگەن لەسەر ناوچە لادێ نشینەکاندا.

لە لێکۆلینەوەیەکی نوێدا کە ئێزگەی بەنگلادیش ئەنجامی داوە، دەرکەوتووە، ژنانی لادێ بەگشتی گۆشەگیری ناوماڵن، هەروەك لەلێکۆلینەوەکەدا هاتووە کە ژنان بەهیچ شێوەیەك بەشداری لەوەرگرتنی بڕیارناکەن هەتا ئەگەر بڕیارەکە پەیوەندی بەکاروباری خێزانیشەوە هەبێ، لەگەڵ ئەوەی ژنان کێشەی دەست نەکەوتنی پارەیان هەیە بۆ کڕینی پێداویستیەکانی ناوماڵ، هەتا هەرزانترین ئامێریش، هەموو ئەو هۆکارانە توانای گەیشتن بە ئامێرە فێرکاریەکان کەم دەکەنەوە. سەرباری ئەوەش ڕێگە نادرێ بە ژنان بچنە بازاڕو لەوێ دانیشتن و قسەکردنیان بۆ نییە ، هەروەك ناتوانن لەو شوێنانە گوێ لە ڕادیۆ بگرن و هەتا خاوەنی ڕادیۆی بچوکیش نین کە بەپیل دەگەڕێ. لە ئەنجامدا ژنان دەربارەی هەموو مەسەلە گرنگەکان هەر لە دواکەوتوییدا دەمێننەوە.

لەگەڵ ئەوەیدا لە 97,1 ٪ لە ژنان لەم لێکۆلینەوەیە دانیان بەوەدا ناوە کە ئێزگە باشترین هۆکاری گەیاندنە لەلادێکانی بەنگلادیشدا، هەر لە هەمان لێکۆلینەوەشدا ڕای هەموو بیسەران وەرگیراوە کە دەبێ بەرپرسانی ئێزگە پێداویستی و هەڵوێست و گرنگی ڕای لادێ نشینەکان لەبەرچاو بگرن، بۆ ئەوەی بتوانرێت بەباشترین شێوە لەگەڵیاندا لەکاروانی پێشکەوتن بەردەوام بن. بەلاّم هەتا ئەگەر بەرپرسانی ئێزگەکان بەباشترین نیەت بەرنامەی تۆکمەیان بۆ داڕشت، هێشتا کۆسپی تر دێتە پێشەوە بۆ گەیاندنی ئەم بەرنامانە بە لادێکان. چونکە دەبێ

بەرنامەكان بەشێوە زاری خۆماڵی پێشكەش بكرێن ئەوەش مەحاڵە ئەنجام بدرێ چونكە (لە هەموو بەنگلادیشدا تەنها 7 كەناڵ هەیە بەتەلەفزیۆن و ڕادیۆشەوە) چوون گوندیەكان بەگرانی دەتوانن لە زمانی نوسینی بەنگالی تێبگەن. هەر لەهەمان لێكۆڵینەوەدا هاتووە كە لە ساڵی 1977 دا لە كۆی دانیشتوانی بەنگلادیشدا كە دەگەیشتە 80 ملیۆن كەس، تەنها دوو ملیۆن ئامێری رادیۆ لەسەرتاسەری وولاَت بەكاردەهێنرێن، هەروەها دەبینین كە خەڵكێكی زۆر لەگووندەكاندا كۆدەبنەوە بۆ گوێگرتن لە رادیۆ، هەندێجار ئەو خەڵكە ژمارەیان دەگاتە 100 كەس كە بەدیار یەك رادیۆوە دانیشتون، بۆیە رادیۆ وەكو هۆكارێكی گەیاندن ناتوانێ سوودمەندبێت، تەنها ئەو كاتە نەبێ كە هەر جوتیارێك ئامێرێكی ڕادیۆی خۆی هەبێت، ئەوە تا ئێستا وەكو خەونێكی دوورە بۆ وڵاتێكی وەكو بەنگلادیش كە داهاتی ساڵانەی بۆ هەر یەكێك تەنیا (90 دۆلارە) لەبەرامبەردا نرخی هەر رادیۆیەكی یەك شەپۆلی لەنێوان (350 بۆ 550 تكا) دەبێ بەرانبەر(2 بۆ 20 دۆلار) هەتا خەڵكەكە ڕایان وایە كە نرخی پیلیش زۆرە لەچاو ئەو داهاتە كەمەی ئەوان هەیانە.

دەوڵەت خاوەنی وێستگەیەكی پەخشی تەلەفزیۆنییە، تەلەفزیۆنیش وەكو كەناڵێكی گەیاندن بەجەماوەر لەلادێكانی بەنگلادیش سودێكی ئەوتۆی نیە، نرخی ئامێر زۆر گرانە و بەمەش ناكەوێتە دەستی هەموو خەڵكێكی ئاسایی. بەگشتی لە 10 ٪ ی خێزانەكان خاوەنی تەلەفزیۆن نین هەتا لەشارەكانیشدا، لەساڵی 1984 زانراوە كە ژمارەی ئامێری تەلەفزیۆن لەبەنگلادیشدا (38. 245) ئامێر بووە لەو ساڵەدا (بێگومان ئێستا گۆڕانكاری بەسەر ئەو ڕێژەیە دا هاتووە –وەرگێر).

لەگەڵ ئەوەشدا كە تەلەفزیۆن بەباشترین ئامرازی گەیەنەر دادەنرێ بۆ جەماوەر بەهۆی كاریگەری لەسەر هەردوو هەستی بینین و بیستین بەڵام ئەو هەژاریە كوشندەیە نەیهێشتووە لە تەلەفزیۆن سوود وەرگرن. لەگەڵ ئەوەشدا گومانیش لەوە دەكەین كە توانای سوودمەندبوونیان لە

تەلەفزیۆن لەزۆربەی بەرنامە پیشاندراوەكاندا هەبێ، چونكە ئەم بەرنامانە پلانێكی وایان بۆ دانەرێژراوە كەوێنەی ژیانێكی خاڵی لەهەموو فشارێكی فیكری یا ئابووری یا كۆمەڵایەتی پیشان بدەن بە درێژایی مێژوو حكومەتە یەك لە دوا یەكەكانی ئەو وڵاتە دركیان بەوە كردووە كە تەلەفزیۆن ئەگەر بەربڵاوبێت ئەوا توانای گەیاندنی پەیامی ئەوانی هەیە بۆ گەل.

لەساڵی 1980 لەكاتی دەسەڵاتی زیا دا بەرنامەی دابەشكردنی ئامێری تەلەفزیۆن لەهەموو سەنتەرە گشتیەكانی كە خەڵك لەشوێنی نیشتەجێ بوونیان لێی كۆدەبنەوە, دەستی پێكرد و تا ئێستاش بەردەوامە، بەڵام هیچ كاریگەریەكی پۆزەتیڤی بۆ ژنان نەبووە، چونكە ناهێڵن ئەوان بچنە ئەو شوێن و سەنتەرانەوە، تەنیا بە دەگمەن نەبێ, چونكە ئەوە بەپێی داب ونەریتە كۆمەڵایەتیە چەقبەستووەكان, تابۆن، چارەسەریش لێرەدا سەرلەنوێ بنیادنانەوەی ریشەیی سیستمی كۆمەڵایەتیە.

سینەما جۆرێكە لەهونەرە پیشكەوتووەكان كەسوودی سیاسی گەورەی هەیە، لینین زوو دركی بەوە كردووە، هەر بۆیە لەساڵی 1919 ئەیزنشناین رادەسپێرێ كە لەو كەناڵەوە ئامانج و هۆكارەكانی شۆڕشی سۆڤیەت بۆ جوتیارانی سۆڤیەتی شیبكاتەوە. ئەویش بەشێوازێكی سادە مێژووی شاراوەی رووداوەكانی ساڵانی 1905-1917 لە (شۆڕشی سیاسی) باسكردووە.

تا ئێستا (كۆتایی هەشتاكان) لەبەنگلادیش فیلمێكی لەو شێوەیە كە باس لەبزاڤی سەربەخۆیی وولات بكات بەرهەم نەهاتووە، لەگەڵ ئەوەی كە بابەتێكی روونەو هەڵگری پەیامێكی نەتەوەیی بەهێزە. لەبەنگلادیش، لەچوارچێوەی پیشەسازی سینەمادا، ڕێژەیەكی كەم مەسەلە نەتەوایەتی و نیشتیمانیەكانی گرتۆتەوە، لەئەنجامدا فیلمی وا بەرهەم دەهێنرێت كە نەك هەر پەیامێكی دیاریكراوی نیە، بەڵكو لەگاڵتەجاڕی بەولاوە شتێكی ترنیە هیچ خەیاڵێكی تێدا نییەو (روداوەكان) پیشانی بینەران نادات.

لەگەڵ ئەوەشدا تا ئێستا ئامارێکی وورد لەمەڕ دەرخستنی ڕێژەی جەماوەر لە سینەما لەنێو دانیشتوانی بەنگلادیشدا نیە. بەڵام لەڕێگەی دەرخستنی تێکرای گرتنی کورسیەکان لەکاتی نمایشکردنی فیلمێکدا دەتوانین مەزەندەی ڕێژەی کەسانێ بکەین کە دەچن بۆ سینەما. ئەویش 5 ٪ ی کۆی دانیشتوانی بەنگلادیش پێك دەهێنێ، ئەوەش بەکەمترین ڕێژەی تەماشاکەرانی سینەما دادەنرێت لەجیهاندا و ژمارەی ئامادەبوانی ژنیش لەو ڕێژەیەدا پنتێکی گچکەیە.

ئەگەر وا دابنێین سینەما کاریگەریەکی گەورە لەسەر ڕەوشت و ئاکاری جەماوەر دادەنێ، ئەو ڕێژەکەمەی ئامادەبوان کە دەبینرێ بوار نادات سینەما ببێتە ئەو هۆیەی کە کاریگەری خۆی ببینێت. سینەماو نیشاندانی فیلم لە لادێکانی بەنگلادیشدا بە هیچ شێوەیەك ڕۆڵیان نیە، ئەو ڕۆڵە کەمەشی کە هەیانە لەچوار چێوەی دانیشتوانی شاردا دەخولێتەوە. تا ئێستا دەتوانین زۆرێك لە دانیشتوانی لادێ دوورە دەستەکان دەست نیشان بکەین کە هیچ شتێك دەربارەی ووشەی سینەما نازانن و لای ئەوان هیچ واتایەکی نیە، کەسانێکی کەم هەن داهاتێکی ئەوتۆیان لە بازاڕی ڕۆژانەی خۆیاندا دەست ناکەوێت بەڵام جارجارەکاتی خۆیان لەسینەما بەسەر دەبەن لە شارە بچوکەکان، ئەگەر بابەتەکانی فیلمەکە لە سینەمادا بابەتی بەسودیش بێ، ئەوا ژمارەی ئەو گوندنشینانەی کە تێی دەگەن و سودمەند دەبن زۆر کەمن ,جگە لەوەش نرخی بلیتی یەك کەس بۆ سینەما لە نێوان (9 تا 15) تکادایە بەرانبەر (0 ,35 – 0 ,50) دۆلارە ئەم نرخەش، بڕە پارەیەکی زۆرە بۆ زۆربەی خەڵکی بەنگلادیش، لەبەر ئەوە تا ئێستاش نەتوانراوە بە ئیمکانیەتێکی زۆرەوە سینەما وەکو کەناڵێکی گەیاندنی بەهێز بەجەماوەر بناسێنرێت.

هە ر بەپێی ئەو توێژینەوەیە زۆربەی فیلمەکانی پیشان دەدرێن باس لە پاڵەوانیەتی و چیرۆکی خۆشەویستی دەکەن وەکو نمونەی کۆنی پیرۆز کە لەچوارچێوەی بیری باو و لاساییدا خۆی دەبینێتەوە، یاخود زیاتر بابەتگەلێك و باسێك پیرۆز ڕادەگرێ کە ژن وەك قوربانیدەر بۆ

www.pertwk.com

خێزان و ڕێبازە ئاینیەکە و پاکیزەییەکەی نیشان دەدات، ئەمەش بۆ خۆی سروشتیکی سۆزداری خەمناکی هەیە، کە دوا جاریش ژنانێك بەرهەم دێنێ، هیچ دەسەڵات و توانایەکیان بۆ قەدەرو چارەنوسی خۆیان نابێ و هیچ پەنایەکیشیان لەو دونیایەدا دەست ناکەوێ، بۆیە لێرەوە دەبینین کە سینەما ئیفلیجە لە پرۆسەی ئازادکردنی ژنان لە بەنگلادیشدا.

فیلمە تۆمارکراوەکان ڕەواجێکی پەروەردەیی کەمیان هەیە بۆ کەسانی دانیشتووی لادێکان. لەگەڵ کەمی (هۆیەکانی گواستنەوەی کەل و پەلی روناکی)، لەوەدا دەبینین مەحاڵە جۆری ژیانی لادێ گۆڕانی بەسەردابێت بەهەبونی سینەما، هەتا ئەگەر فیلمی کۆنیش لەو شوێنانەدا دەست بکەوێ.

بۆ سوودمەندبوون لەم کەناڵی گەیاندنە، حکومەتی بەنگلادیشی ڕایگەیاند کە لەتوانایدایە نمایشی ئەو جۆرە فیلمە تۆمارکراوانە بکات کە بیری پێشکەوتووخوازیان تێدایە، بۆ نموونە ڕێکخستنی خێزان و شێوازی نوێی کشتوکاڵی بەڵام بەنەبوونی هۆیەك(سینەمای گەڕۆك) بۆ گەیاندنی خەڵك و نمایش کردنی فیلم ئەوا هیچ سودێك ناگەیەنێت. بەگشتی مەحاڵە کەناڵەکانی ڕاگەیاندن، کاریگەریان هەبێ بۆ دروست بوونی ئامانجە هاوبەشەکان و بەرزکردنەوەی ئاستی گوزەرانی خەڵك، چونکە نەخوێندەواری و هەژاری هەموو وولاتە دواکەوتوەکانی تەنیوەو تەنانەت هیچ کاریگەریەك لەلایەن ڕاگەیاندنەکانەوە بۆ زۆربەی خەڵك لە بەنگلادیش بەجێ نەماوە بەتایبەتیش لەسەر ژنان و منداڵان، چونکە خەڵك لەتوانایدانیە سوودمەند بێ لە ڕاگەیاندن بەهۆی نەخوێندەواری و نەبوونی پارە و داهاتێکی کەمی تاك و دەوڵەت وەکو دیاریشە کە ژنان بەدڵنیاییەوە تووشی ئەم ئاستەنگیانە دەبن بەهۆی ئەو فشارە کۆمەڵایەتیەی لەسەریانە کە ئاسۆی ژیانی ژنانیان لەخێزاندا کز کردۆتەوە، لەئەنجامدا ژن وای لێ دێت هیچ گرنگیەك نەدا بەمەعریفەو رۆشەنبیری جیهانی خۆی و دەرەوە.

www.pertwk.com

کۆمەڵی بەنگلادیش بە شێوەیەکی دیاریکراو دابەش دەبێتە سەر دوو جیهان : جیهانی ژن و جیهانی پیاو، لەمیانەی بنەمای مۆڕاڵی کە پشت بە ڕەگەز دەبەستێت، ئەم دابەشبونە لەگەڵ ئەو گۆشەگیریەی کەبەسەر ژناندا سەپێنراوە لەخۆیدا هانیان دەدات کە هیچ گرنگیەك بەدونیای دەرەوەیان نەدەن و بگرە عەقڵیان کلۆم بدەن لە بەرانبەر هەر بیرکردنەوەیەکی تازەدا، ئەمەش وادەکات ژنان نەتوانن بە هیچ جۆرێك سود لەکەناڵەکانی ڕاگەیاندن وەرگرن، هەتا ئەگەر هەموو شێوەکانیشی لەبەر دەستدا بێت، لەم دۆخەدا پێشبینی ناکرێت ژنان ڕۆڵێکی هەمە لایەنەبگێرن هەتا ژنانی شاریش (ئەگەرچی هەندێ جیاوازیش لەنێوانیاندا هەیە) چونکە لەو ڕۆڵەیاندا سەرکەوتوو نابن و ئەگەر ڕووبەرووی کۆمەڵ و جیهانی دەرەوەش بن بەئاسانی ناتوانن بچنە ناو ئەو دەزگا چالاکانەی کۆمەڵ، کە دوورە لە شوێنی نیشتەجێی ئەوان، کە ئەمەش هەڵوێستی ئەوپیاوانەی بەشداری ژنان لەچالاکیە کۆمەڵایەتیەکاندا ڕەتدەکەنەوە و ڕێگری لە بەردەم ژناندا دروست دەکەن هەتا ژنانی شارنشینیش پتەوتر دەکات. وەکچۆن دەبینین لەزۆربەی کۆمەڵگاکاندا ژن و پیاو لە هەردوو ڕەگەزدا بەئازادی و یەکسانی لەنێو کایە گشتیەکاندا تێکەڵ بەیەکتر دەبن.

دواجار دەتوانین بڵێین کۆمەڵێکی داخراوی وەکو بەنگلادیش هیچ هەلێك نابەخشیتە ژنان کەسود مەندبن لەوبابەتانەی کە کەناڵەکانی ڕاگەیاندن پێشکەشی دەکات بۆیە پێویستە ژنان فێری خوێندەواری ببن و لە هەمان کاتیشدا لەباری ئابوریەوە سەربەخۆبن بۆئەوەی هەنگاوی بەرایی بۆ ئەمە بهاوێن. هەرچەندە ئەگەر ژنان ئەو هەنگاوانەش ببڕن هێشتالە بەرانبەر کۆمەڵێکی چەپێنراو و پاشکەوتووی بەنگلادیشدا لەوەزعێکی ناکۆك خۆی دەبینێ وڕێگاشی بۆ گەیشتن بە ئازادی بە دەیان کۆسپی جۆراوجۆر تەنراوە.

تێبینیو سەرچاوەکان

1–شێخ موجیب پێگەو ئیمتیازەکانی سوپاو بیرۆکراتیەکانی سوپای بەرتەسك کردبووەوە ئەوەش یەکێ لە هۆکارەکانی کەوتنی بوو، موجیب بە پێچەوانەی حاکمەکانی دوای خۆی لەو وڵاتە چوار بنەمای بۆ حکومەت ڕاگەیاند:

ناسیۆنالیزم , دیموکراسی,سۆسیالیستیو عەلمانیەت (دواتر ئەو بنەمایانە لەدەستوریشدا جێگیرکرا) بەشێکی فراوانی میللەت هەردوو بنەمای (سۆسیالیستیو عەلمانیەت) یان وەك دوو بنەمای فەرمی حکومەت هەرگیز قبوڵنەدەکرد.

دواتر لەلایەن زیا ء عەبدولرەحمان و حەسەن موحەمەد ئیرشاد, ئەم هەلەیان قۆزتەوە, ئەم دوو سەرۆکە بەهێزە وە پشتگیریان لە هەستی نەتەوەییو نیشتیمانی گەلی بەنگلادیش کردو سۆسیالیستیو عەلمانیەت و دیموکراسییان روکەشیانە رەت کردەوە بەڵام ئەمە ئەوە ناگەیەنێ کە موجیب بە ئامانجی بەرژەوەندی گشتی حوکمی کردبێ, بەڵکوئەندامانی حزبەکەی لەماوەی حکومرانی ئەودا ئیمتیازاتی بێ سنوور و زۆریان هەبوو و تاوانی گەورەو زوڵمی کۆمەڵایەتی زۆرو خراپترینیان ئەنجام دەدا.

2–ئەوەی شایانی باس بێ ئەوەیە کە نەبوونی کەرەسە کۆسپ دەخاتە بەردەم هەر پرۆگرامێکی تایبەت بەگەشەسەندن , پشتبەستنی بەنگلادیش بە کەرەسەکانی بیانی وای لێ کردوە نەتوانێ پرۆگرامی گەشەسەندن یەردەوام وجێبەجێ بێت, هەروەها لە دەسەڵات و حوکمی سەربازیدامەیل بۆ رازیکردنی سوپایە ,بۆیە پشکی گەورە لە بودجەی حکومەت بۆ بەشی سەربازیو بەرگری دەروات.

بەواتەیەکی تر 40٪ لە کۆی بودجە بۆ جێبەجێکردنی وەزارەتی بەرگریە .(کتێبی گیرفان 1984, 1985, لاپەرە 409.

3.بڕوانە ت, بلانکێت (T.Blanchet)(ژنوپیسی وژینگەوپەراوێز بوون)، ماناو کەسێتی منداڵ بوون لە لادێکانی بەنگلادیشدا (دەککا – 1984).

4-لێرەدا هەندێ لە خێڵەکانی بەنگلادیش پشت بە کۆمەڵی دایکسالاری کۆن دەبەستن بەڵام ئەوان ژمارەیەکی ئەوتۆنین وکاریگەریشیان کەمەوجێکەی باس نین.

5-کۆمەڵی توێژینەوەی ژنان بۆ ژنان، بە کۆمەڵێك لێکۆڵینەوە کە بەتوندی جەخت لەسەر ئەو تێبینی یانە دەکاتەوە بە شێوەیەکی ڕێكو پێك بلاویان دەکاتەوە لێرەش کتێبێك هەیەکە شایەنی باس کردنە ئەویش کتێبی (دۆزی ژن، دەککا،1979).

6-کتێبی گیرفان بەنگلادیش بۆ ئامار 1984-1985 لاپەرە 104.

7-هەمان سەرچاوەو کتێب ساڵی 1984 ،(5،50 ملیۆن) نێر و (9، 47)مێ.

8-لەهەمان کتێب لا 4.

9-ڕاپۆرتی ساڵانەی 82 -1984 (دەککا، 1985) هاوپێچی 4 لا 6.

10-ئەم ناکۆکیە لە بنەرەتدا بۆ عادات و نۆرمی دوورە پەرێزی ژنان دەگەرێتەوە لە سیستەمی ئیسلامیدا.

داب و نەریتی کچان ناچار دەکات تەنیا بەبونی پیاویکی گونجاولە ژیانیدا ، شوو بکات ، هاوسەرگیری زوو دورە پەرێزبووە بەرادەیەکی زۆرتر لەناوچە لادیەکان وەك ناوچە شارستانیەکان ،ئەوەش ئەوە دەگەیەنێ کەرێژەی خوێندەواران لەشارەکاندا زیاترە لە کتێبی (دۆزی ژن) (دەککا ، 1982 بەشی یەکەم) عائیشی نوعمان شیکردنەوەیەکی کردوە بۆ (ڕادەی کاریگەری دوورەپەرێزی و داب و نەریت و لەسەر ژنان).

1 -کتێبی گیرفان لە بەنگلادیش لە ئامار دا(1984 -1085) لا 120
ژمارەی کارگە تۆمارکراوەکان لە ساڵی (82- 1984) ، 792 3 کارگە ،

هێزی کاری ژنان لەو کاتەدا بەم شێوەیە (3, ملیۆن لە ساڵی 1974 ، 1,5 ملیۆن (لەساڵی 1981) 2،4 ملیۆن لە ساڵی 1084 لەهەمان کتێب لا 162

12-کتێبی گیرفان بەنگلادیش بۆ ئامار (1984 -1985) لا 526 -528.

13- بۆ مشتومڕی ئەم بابەتە بەدرێژی کراوە لە کتێبی (دۆزینەوەی نیوەکەی تر) دەککا1979.

14-ڕاپۆرتێك لەسەر (سەفیە ئەحمەد) لێکۆڵەر لە ئێزگەی بەنگلادیش لە میانەی ڕادیۆی بەنگلادیش بەخش کراوە (دەککا 1979).

15-کتێبی گیرفان بەنگلادیش لە (ئامارێکدا) 1984 – 1985 لا 341.

16-لەهەمان کتێب لا 341.

17-ئەنجومەنی لۆکاڵی لە نوێنەرانی کۆمەڵێك لادێ پێکدێ بۆ بیروراگۆرینەوە لە میانەی چالاکیە کۆمەلایەتیەکان و ناوی بە (ناوەندەکانی نیشتەجێ بوون) دەبرێ.

18-(Alamgi kabir) (فلیمی بەنگلادیش) دەککا’1979، بڕوانە (کتێبی گیرفان ئاماری بەنگلادیش – 84- 1985) لا 498.

19 -ئەمانەی خوارەوە جەخت دەکاتەوە .

أ- یەکێ لەمامۆستاکان لە زانکۆ دەککا لە ژوری مامۆستایان نەزانینی خۆی لەورووداوە ناخۆشەی (شیرنوبل) دەربری.

ب-دانەری کتێبەکە – بینی کە بەم دوایانە لەکاتی ڕۆیشتن بۆ یانەی مامۆستایان و فەرمانبەران لە زانکۆ لە کاتی کارێکی بچوکدا ، کەهاورێیە پیاوەکان بەچاوێکی سووك لێی دەڕوانن .

www.pertwk.com

بەشی دووەم

بنەما مۆراڵەکانی ژن لەئیسلامدا

(شیکردنەوەی تێزی یەکسانی)

پێشەکی

1- بنەماوبیری یەکسانی لەنێوان مرۆڤەکاندا بۆ خۆی باسێکی ئەبستراکت نیە بۆ یەکسانیبوون، بەڵکو سیستمێکە چۆن پێویستە؟و دەتوانرێت بە هۆیەوە مامەڵە لەگەڵ مرۆڤدا بکرێ.(1)

2- (جیاکاری دژی ژنان) گوزارشتە بۆجیاوازی یان پەراوێز یاخود کۆت و بەندکردن کە لەسەر بنەمای ڕەگەز بەندە وئامانجیشی لاواز کردن یا نەهێشتنی مافە مرۆییەکانی ژن و نەبوونی ئازادیەکی ڕاستەقینەیە بۆ ژن لەسەر بنەمای یەکسانی نێوان ژن و پیاو لە هەموو بوارەکانی ڕامیاری و ئابوری و کۆمەلایەتی و کەلتوری ومەدەنی، یان لە هەر بوارێکی تردابێ جگە لەوەی کە ژن هاوسەرە لە خێزاندا.(2)

ئەوەی لە سەرەوەدا باسمان کرد، وەك ڕێبەرێك بۆئەو لێکۆڵینەوەو شیکردنەوەیەی کە لەسەر پرەنسیپە ئەخلاقیەکانی تایبەتە بە ژنان لە ئیسلامدا پێشکەش دەکەین. ئیسلام بنەمایەکی بۆ ژنان داناوە کە لەشەریعەت و فەرمودەکانەوە سەرچاوەی گرتووە، پەرەسەندنی پرەنسیپەکانی ڕەوشت بەرزی لە بنەڕەتدا پشت بە ڕاڤەی ئایەتی قورئان و فەرمودەکانی پێغەمبەر دەبەستێت. لێرەدا دوو ئاراستەی جیاواز بۆ ئەم ڕاڤە کردنانە هەیە، ئەوانیش :مەزهەبی سوننە و مەزهەبی شیعەن، لەگەڵ قۆناغە جیاوازەکانی هەردوو مەزهەبەکە.(3)

لێرەشدا ئێمە پێمان باشە لە توێژینەوەکەماندا تەنیاخاڵە هاوبەشەکانی شیکردنەوە ی هەردوو مەزهەبەکە لەبەر چاو بگرین و لە خاڵە ناکۆك وجیاوازەکاندا خۆمان بەدوور بگرین،

مەبەست لەلابردنی،بۆچونە جیاوازەکان لەشیکردنەوەی هەردوو مەزهەبەکەدا, خۆلادانە لەهەر کێشە و گرفتێك کە پێویست بەباسکردن ناکات وپەیوەندی بە باسەکەی ئێمەشەوە نیە،بەڵکو گرنگ لێرەدا ئەوەیە کە نایەکسانی‌لە ئیسلام و لەلای موسوڵماناندا پشت بە جیاکاری ڕەگەزی دەبەستێت کە پێشووتر باسمان کرد.

((بارودۆخی ژن لە شەرعدا))

ئیسلام دان بە یەکسانی ژن و پیاودادەنێت لە هەردوو بواری مادی ورۆحیدا , واتە یەکسانیەکی تەواو، دەگوترێ. (ئیش و کردەوەی باش بەرهەمی باشی لێ دەکەوێتەوە بۆ نێرومێ بەیەکەوە) (قورئان- سورەتی 3، ئایەتی 194) (4) هەروەها (بەهەشت و بەرەکەتی بۆ هەردووکیانە) (قورئان – سورەتی 4 ئایەتی 124) هەردووکیان لە ژیانێکی باشترو خۆشتر دەگوزەرێن, قورئان دان بەمافی چون یەکی ژن و پیاودا دەنێ تەنانەت لەبوارە مادیەکەشدا ژن دەتوانێ داهات و موڵك بۆ خۆی بەدەست بهێنێ ومافی میراتگری هەیە هەروەها کارکردنی لە هەرئیشێکدا وەکو پیاوە.(5) .

ئەم ئایەتانەی قورئان کەلە سەرەوە باسمان کرد لەبواری تیۆریەوە جەخت لەسەر یەکسانی تەواوی نێوان ژن وپیاو لەئیسلامدا دەکاتەوە، بەڵام هێشتا ئایەتی زۆری ترهەن کە بەئاشکرا باس لە پلە دوویی ژن دەکەن لە بەرانبەر پیاواندا. لەگەڵ بونی ئەوانە ومافەکانیان هێشتا پیاو باڵادەست ترە لە ژن (6).

لێرە دەست دەکەین بەشرۆڤە کردنی ئەولایەنانەی خوارەوە کە لەبنەما ئەخلاقیەکانی قورئانو فەرمودەکاندا هەنو لەچوارچێوەی بیری یەکسانیەکەشدا شییان دەکەینەوە (7):

1- ئامانج لەبونی ژن.

2- پەروەردەی ژن.
3- گۆشەگیری ژن.
4- ڕۆڵی دیاریکراوی ژنان لەژیانی پراکتیکیدا.
5- باری یاسایی ژنان.

1- ئامانج لە بوونی ژنان:

ئاشکرایە ژن بۆئەوە دروست کراوە کە حەسانەوە ببەخشێتە پیاو(ق.7), وەك ئەوەی تەنیا یەك ئامانجی هەبێ, ئەویش ڕازی کردنی پیاو, ئەمەش لەناواخندا ئەوە دەگەیەنێ کەژیانی هیچ نرخ وبەهایەکی تری نیە تەنیا ئامرازێکە بۆ تێرکردنی پیاو کە لە جیهانی ئێمەدا نوێنەرایەتی خوا دەکات، ئەم لۆژیکەش دژی یەکسانیە، چونکە یەکسانی لەخۆیدا واتاهەموو کەسێك بەهای خودی خۆی هەیە و واتای تایبەت بەژیانی ئەو هەیە , ناکرێ وەکو ئامرازێك بەکاربهێندرێت (بەلای کەمەوە لەلایەنی ئەخلاقییەوە).

ئامانجی دووەم لەدروستکردنی ژنان کە سەرنج ڕاکێشترە لەدیدی یەکسانیدا, ئەویش منداڵبونە، لەپێناو بەردەوام بوونی مرۆڤایەتیدا، لێرەشدا پیاو دەسەڵاتی تەواوی کۆنترۆڵکردنی ژنانی پێدرا(ق.2).

پیاو بەئارەزووی خۆی کەی ویستی ژن وەکو کێڵگەیەك بۆپیتاندن بەکاردێنێ، ژنیش پێویستە پێشوازی لەوە بکات لەپێناو لەزەتی ئەودا. پیاو وەکوسەرچاوەیەکی لەزەت ژن بەکاردێنی, قورئان هۆشداری داوە لەبارەی خراپ بە کارهێنانی دەسەڵاتی پیاو بەرانبەر بەژنان. ئەمەش بەهەلەیەکی پیاو دادەنێ، بەهەرحاڵ ئافرەت تەنیا ئامانجێك نیە بۆ خۆی، بەڵکو ئامرازێکە بۆ خۆشنودی وڕازیکردنی پیاو لەمیانی سێکس کردن و وەچەخستنەوەدا.

2- پەروەردەکردنی ژن(8):

www.pertwk.com

هیچ میتۆدێك بۆ پەروەردە و ڕاهێنانی ئافرەتان نییە، بەڵام بەمەزەندە ئەوە دەبینین کە ئاکارە باشەکانی ژن لە لای موسوڵمانان تەنیا گوێرایەڵی و رەوشت بەرزییە ، چونکە ئامانج لە هاندانی وفێربوونی ژنان بریتیە لەچەسپاندنی بیرۆ کەی فەرمایشتکردنی پیاو کە مێردەکەیەتی، کە ئەو دەبێتە کە نیزەکی (9). لەسەرئەوەشەوە مادام ژن بۆ ئەوە دروست بوە کە پیاو بەختیار بکات، شتێکی لۆژیکیە کە ئامانج لە پەروەردەکردن و ڕاهێنان و فێربوونی تەنیا بەختەوەریدان بێت بە پیاو، ئینجا ئەم خۆشبەختیە چ لە ڕووی جەستەیی یان زەینی یان رۆحیەوە بێت.

پیاوی خوێندەوار پێویستی بە ژنێکی خوێندەوارە بۆ ئەوەی لەرووی ڕوحیەوە لەگەڵ بگونجی، لێرەدا ژن جگە لەئەرکی خۆی، ئەرکێکی تری بۆ زیاد دەبێ واتە بێجگە لەفەرمایشتی پیاوو ئیشی ماڵ وبەخێوکردنی منداڵ دەبێ خوێندەواریەکی هەبێت، بۆ ئەوەی بۆ پیاوێکی خوێندەوار دەست بدات. ئەوەش تەنیا روپەرێکە بۆ یەکسانی بوون کە ئامانج لێی بەخشینی دووجار بەقەدەرئەو لەززەت و ئارامیەی بەڕەگەزی باڵادەستە کە پیاوە(10).

3- گۆشەگیری ژن :

قورئان ڕێگە لە ژن ناگرێ لەکاتی پێویست بچێتە دەرەوە، بەڵام دەبێ جلێك بپۆشێت کە تەواوی جوانیەکانی ژن، داپۆشێ. واتە لەئیسلامدا گۆشەگیریەکی تەواو بۆ ژن لەناو ماڵی خۆیدانیە، بەڵکو دەکرێ بچێتە دەرەوە ,بەڵام پێویستە نەزەرنەکەن و چاویان داگرن و هیچ شوێنێکیان بەدەرنەخەن و خۆشیان نەرازێننەوە، هەروەها لەسەریانە سنگیان داپۆشن لە دەرەوەی ماڵەکانیاندا، لەسەریانە پێداویستیان کەم بێ لە دەرەوەی ماڵدا وکاتی تەواووفۆکسیان بۆئەرکەکانی ناوماڵ بێت. و ڕێگەیان پێ نادرێت هیچ جۆرە تێکەڵاویەك بکەن تەنیا لە سنووری ئەرکە کۆمەڵایەتیەکانیدا نەبێ. مەملەکەتی ژن لە ئیسلامدا لەناو ماڵەکەیەتی، کە لەوێدا هەردوو ئەرکی خۆی وەکو ژن و دایك بەجێ دەگەیەنێ (بوخاری 67 : 9).

ئەگەر ژن هەمان توانای پیاوی لەفەرمانڕەوایەتی و دەسەلأتدا هەبیٚ، بۆچی ڕیٚنادریٚت بە ژن ببیٚتە سەرۆکی وولأت ؟

یاخود نەتوانیٚ دەسەلأتی خیٚزانەکەی وەکو پیاوەکەی بەدەست بیٚت ؟ دەگوتریٚ ژن دەسەلأتی لەسەر مالٚی و میٚردی و مندالٚیدا هەیە، بەلأم چۆن دەتوانیٚ لەکاتیٚکدا کۆمەلٚگە و یاسا ڕیٚگە بەفرە ژنی دەدات و ژنەکانی تریش هەمان مافیان هەیە لەگەلٚیدا، ئەمەش بۆ ژن ڕوون وپراکتیکی نیە، دەلٚیٚن ژن دەسەلأت بەدەستە لە مالٚی خۆیدا ئەوەش تەنیا بۆدلٚدانەوەی ودەسەلأت پیٚدانی گەر بە شیٚوەیەکی ڕوو کەشیش بیٚت .

لەکەلتوری ئیسلامدا نوسراوی زۆر هەن کەجەخت لەسەر ئەوە دەکەنەوە کە ئەوگۆشەگیریەی ژنان بە مەبەست نیە و بۆ ئەمەش نموونەی ژنانی پیٚغەمبەر دەهیٚننەوە لەژیانی گشتیدا، کە پیٚغەمبەر کاتی خۆی هەمیشە یەکیٚك لەژنەکانی هەلٚدەبژارد بۆ ئەوەی هاوریٚی بیٚت لەسەفەرە دریٚژەکانیدا، بەلأم ئەم نموونەیە تەنیا ناتوانیٚ ئەوە بسەلمیٚنی کە گۆشەگیری واقعی نیە یان جیاکاری رەگەزی بیٚ مەبەستە پرسیارەکەش لیٚرەدا ئەوەیە :

ئەی چی دەلٚیٚن سەبارەت بە ژنانیتری پیٚغەمبەر ئەوانەی کە دەمانەوەو هاوڕیٚیەتیان نەدەکرد؟ ئایا ئەوانیش بۆ پیٚداویستی مەعنەوی و شتی تر بیری پیٚغەمبەریان نەکردووە؟. بیٚگومان وەلأمەکە ئەریٚیە, ئەوان هیچ شتیٚکی تریان بۆ نەماوەتەوە تەنیا چاوەڕوانی کردنی ئەونەبیٚ، ئەویش بەپاراستنی داویٚنیان بە پاکی و ڕاستگۆییان بۆ پیٚغەمبەر تا کاتی گەڕانەوەی.

ئەم نموونەیە پیٚویستی پیاودەسەلمیٚنیٚ بۆژن لەو جۆرە گەشتانەدا بۆ ئەوەی میٚشکی و لەشی حەساوە بیٚ، دەتوانیٚ لەگەلٚ خۆیدا بیبات. لیٚرەشدا ئەوەندە بەسە بۆ دەرخستنی ئەو بانگهیٚشت کردنەی قورئان بۆ گۆشەگیرکردنی ژنان لەزۆربەی کاتدا کە جیاکاری ڕەگەزی و نایەکسانیەکی تەواو لەنیٚوان ژن و پیاودا دروست دەکات.

4- ڕۆلٚی دیاریکراوی ژنان لەژیانی پراکتیکدا:

لەدوای مەسەلەی گۆشەگیری، بانگهیٚشتی قورئان دیٚت سەبارەت بەدیاریکردنی ڕۆلٚی ژن خۆی لەژیانی ڕۆژانەدا، دەبینین جیاوازیەکی زۆر لەنیٚوان ژن و پیاو دادەنیٚت کە تایبەت بیٚ بەتوانا سروشتیەکانیان کارو لەنیٚوانیاندا بەگویٚرەی ئەم جیاوازیە دابەش دەکریٚت. پیاو لەرووی جەستەییەوە ا بەهیٚزترە و بۆیە ئەو هیٚزە زۆرەی ئەو بۆ کاری گرانیش دەشیٚ. لەکاتیٚکدا ژنان لە رووی جەستەییەوە لاوازن و تەنها بۆ کاروباری ناومالٚ و بەخیٚوکردنی مندالٚ دەشیٚن(11). کەواتە ڕۆلٚی ژن و پیاو لیٚرەدا دیارە هەر یەکیٚکیان بۆ ئەو کارەیە کە لەگەلٚ سروشتیدا دەگونجیٚ، واتە ژن لە سیفەتی خۆشەویستی و سۆزدا سەرکەوتووە و لەئیسلامیشدا داوای پەروەردەکردن و بەخیٚوکردنی منالٚی بەسۆزو خۆشەویستیەوە لیٚکراوە، و پیاو لیٚپرسراوی ژنە و لە دواجاریشدا بەتەواوی کۆنترۆلٚیان دەکەن

ڕیٚنماییەکانی قورئان زوومی تەواوی خستۆتە سەرجیاکاریە بایەلۆژیەکانی نیٚوان ژن و پیاو ، هەموو ئەرك و وەزیفەکانیش بەگویٚرەی سیفەتە سروشتیەکانیان دابەش دەکات، بەلأم دیارە تەکنەلۆژیا و پیٚشکەوتنی ئەمرۆی هاوچەرخ پیٚویستی بەهیٚزو بازووی مرۆۋ نیە، هەروەك قورسە باوەڕبەوە بکەین کە ژنان لەڕووی توانای هزری و ڕۆشەنبیریەوە لاوازن و ناتوانن پشت بەئابووری تایبەتی خۆیان ببەستن (هەروەك ناتوانن یارمەتی خیزانیشیان بدەن), ئەمرۆ ژنان ناچارنین پشت بەپیاو ببەستن بۆ ئابوری خۆیان و لەسەر حیسابی ئازادی خۆیان لەژیٚر کۆنترۆلٚی پیاو دابن. لەژیٚر ڕۆشنایی یەکسانیدا ئەرك و مافەکانی ژن و پیاو وەك یەکن تەنیا ئەوە بەسە کە بۆ پیٚداویستیە بایەلۆژی و سۆزداری خۆیان یەکتر تەواو بکەن.

ژن پیٚویستی بەوەیە لەڕووی کەلتوری و هونەری و بوارەکانی تردا پەرە بەخۆی بدات ، هەروەها زۆربەی زانا و دەروونناس و کۆمەلٚناسەکان (بۆچونەکانیان پشت دەبەستیٚت بە ئەزمونە پراکتیکیەکان) و باوەڕیان وایە کە گونجانی کۆمەلأیەتی لەبنەڕەتدا بەرپرسە لەوبۆچونەی کە

سیفەتی نموونەیی دەداتە پاڵ ّهەریەك لە ژن و پیاو. لێرەدا ئاسان نیە بیروباوەڕێك پەسەند بکەین کە لەپشتیەوە باس لە بێ توانایی مێشکی ژن دەکات و دەبێتە هۆکارێك بۆ سەربەخۆنەبوونی ژن لەڕووی ئابوورییەوە. هەروەك بەڵگە نامەکانی مافی مرۆڤ دان بە ئەرکی کەم ئەندامان و ناژیرەکان لە ڕووی ئەقڵەوە دادەنێن، کە لەدواجاردا دەبێ کۆمەڵگا قەبوڵی هەموو بارە نائاساییە بایەلۆژی و سروشتیانەی ژن بکات وەك (سوڕی مانگانەی ژنان، مناڵبون، ماوەی شیردان وبەخێوکردن) بۆیە پێویستە کۆمەڵگە پابەندبێ و ئیلتزامی پێوە بکات(14).

ئەگەر ئازادی هەڵبژاردن بدرێتە دەست ژنان خۆیان، ئەوا ئەرکی ڕۆژانەی خۆیان وبایەلۆژی واتە منداڵ کەوتنەوە و بەخێوکردن و.. هتد. بەجێ‌دەگەیەنن وەکو تاکێکیش، یاوەکو کەسێکی پێشکەوتوو کامڵ لە کاری دەرەوەشدا خۆیان دەسەلمێنن (مەبەست لەوتاکەی بەبێ جیاکاری ڕەگەزی وەکو مرۆڤ چاوی لێدەکرێت) ئەمە خاڵێکی گرنگە لە لۆژیکی یەکسانیدا(15).

لێرەدا سروشتی ژن لەیەك ئاستدا نیە، ئەگەر بەراوورد بکرێت لەگەڵ جیاوازیەکانی نێوان ژن و پیاودا، بە واتایەکی تر سروشتی ژنان تەنیا لەسەر مێیینەبوونیان نەوەستاوە, بەڵکە سروشتی ژنان زۆر لەوە دەوڵەمەندترە لەبەر ئەوەی زۆر خاڵی هاوبەش لەنێوان ئاکارو سروشتی نێوان ژن و پیاودا هەن، بۆیە پێویستە ئەو خاڵە هاوبەشانە لەوەسفی سروشتی ژناندا زیاد بکرێت، ڕۆڵی ژن لەلایەك وەکو هاوسەرو لەلایەکی دیکەش وەکو ژنی ماڵەوە، بەشێك لە سروشتی ژن دەنوێنێ، لەسەر حیسابی کەسێتی گشتی ژنان ، ئەمەش شتێکی نالۆژیکیە و خزمەت بەڕەگەز پەرستی پیاو دەکات ودژی لۆژیکی یەکسانیە.

5- **باری یاسایی ژنان :**

قورئان توانای ژنان بۆ گەواهیدان لە دادگا وپرۆسەی هاوسەربووناکەمدەکاتەوە, ئەگەر گەواهیدەر پیاو بوو تەنیا یەك کەس بەسە، بەڵام ئەگەر ژن بوو ئەوا دەبێ دوان بن لەترسی ئەوەی نەوەك

یەکێکیان شتێك لەبیر بکات , ئەوەی تر دەبێ بیری بێنێتەوە، ئەو جیاکاریە لە توانای ژنان کەم دەکاتەوە، چونکە لۆژیکی ژیان دەڵێ (مرۆڤ هەڵەدەکات.) ئەی پیاویش مرۆڤ نیە ؟ ئەی باشە پیاو هەڵە ناکات ؟ یان دیارە تەنیا ژن هەڵەو شت لەبیر دەکات .

لەلایەکی دیکەوە جیاکاریەکی زۆر ڕوون و ئاشکرا هەیە لە یاساکانی نێو دەوڵەتی و وەرگرتنی ڕەگەزنامە لەکاتی پرۆسەی هاوسەربوندا، بۆ نموونە ئەگەر ژنێکی موسوڵمان شوی بە بێگانەیەك کرد لە وڵاتێکی ئیسلامیدا ئەوا مێردەکەی نابێتە خاوەن ڕەگەزنامەی ئەو وڵاتە ، بگرە ژنەکە ڕەگەز نامەکەی خۆشی لەدەست دەدات ، بەڵام ئەگەر پیاوێکی موسوڵمان ژنێکی بێگانەی هێنا لە وڵاتێکی موسوڵماندا ئەوا ژنەکەی ڕەگەزنامەی وڵاتی مێردەکەی وەردەگرێت.

مافەکانی ژن لە هاوسەر بوون و جیابونەوەدا :

موسوڵمان لەسەریەتی هاوسەرێتی ئەنجام بدات، ئیسلام هانی زگورتیەتی نادات و ئەو کاتەش ڕێگە بەجیابونەوە دەدات وەکو دوا چارەیەك (نەخواستراوترین حەلاڵ لای خوا جیابوونەوەیە)لە قورئاندا ڕێنمایی دیاریکراو بۆ مافی ژنان لە هاوسەرێتی و جیابونەوەدا هەیە کە تیایدا بە ئاشکرا جیاکاری لەسەر بنەمای ڕەگەز, بەدیاردەکەوێ. هەروەها لایەنگریەك بۆ جیاوازیەکی سروشتی نێوان هەردوو ڕەگەزەکە هەیە.

جیاکاریەکانیش لەوخاڵانەی خوارەوەدایە :

1- فرە ژنی
2- سەرپەرشتیکەر لەهاوسەرێتیدا
3- زەماوەند کردن لەگەڵ ناموسوڵماناندا.
4- ڕەزامەندی ژن لە زەماوەند کردندا.
5- هاوسەرێتی لەگەڵ کەنیزەدا.
6- مافەکانی جیابونەوە.
7- زینا کردن.

www.pertwk.com

1ـ فره ژنی :

شەریعەتی ئیسلام لەیەك كاتدا قەبوڵی لە ژنێك زیاتر بۆ پیاو دەكات واتە فرەژنی بۆ پیاو، بەڵام بۆ ژن تەنیا یەك هاوسەر ڕێگەی پێدراوە، پیاو لەشەرعدا ڕێگەی پێ دەدرێت چوار ژن بهێنێ، گرنگ ئەوەیە مارەیی بۆ بدرێت ئەگەر چی ئەم هەموو ژنە سەرپێچی كردنە لەبنەماكاندا، بەڵام باتڵیش نیە، لەبەرانبەریشدا ئەگەر ژنێكی جیابوبوەوە لە مێردەكەی پەلەی كرد لە شوكردنەوەیداو چاوەڕوانی تێپەربوونی ماوەی دیاریكراوی (عدە) ی نەكرد ئەوا سزا دەدرێت(16).

2ـ سەرپەرشتیكەر لە هاوسەرێتیدا :

پیاوێك ئەگەر گەیشتبێتە تەمەنی پێگەیشتوو، داوای لێ ناكرێ لێپرسراوی هەبێ بۆ ڕازی بوونی لە ژن هێناندا و پێویستی بە لێپرسراونیە، بەڵام ژن ناتوانێ شووبكات هەرچەند تەمەنیشی هەبێ یاخود شارەزایی لە ژیاندا هەبێ، تەنیا ئەو كاتە نەبێ كە لێپرسراوێكی پیاوی هەبێ و بەشوكردنەكەشی ڕازی بێ(17). هەروەها لە هیچ هەلومەرجێكدا ژن ناتوانێ بۆ هیچ ژنێكی تر ببێتە سەرپەرشتیكار، چونكە ئەمەبە هاوسەرێتیەكی ناتەواو دادەنرێ، بەبێ ڕەزامەندی سەرپەرشتیارێكی پیاو، هەروەها بەزیناكردنیش دادەنرێت(18).

3ـ زەماوەندی تێكەڵاو لەگەڵ ناموسوڵماناندا :

پیاوێكی موسوڵمان دەتوانێت ژنێك سەر بە هەر ئاینێكی تر بێت بكاتە هاوسەری خۆی، تەنیا بت پەرست و ئاگر پەرست نەبێت(19)، بەڵام ژنێكی موسوڵمان ناتوانێت شوو بە غەیرە موسوڵمانێك بكات(20)، بەڵكو پێویستە پێش ئەوەی ئەو پیاوە، ژنە موسوڵمانێك بهێنێ،بوبێ بەئیسلام، ڕێگریە كۆمەڵایەتی و داب و نەریتەكان هەرچیەك بوبن لە سەردەمی پێغەمبەر، كاریگەریان هەبووە لەسەر ئەم شەرعیەت دانە، چونكە بوەتە ئاكامی جیاكاری لەسەر بنەمای ڕەگەزلە ئیسلامدا.

4ـ ڕەزامەندی ژن لەزەماوەند كردندا :

هەموو ڕێنماییەكان لە فەرموودە و ئایەتەكاندا هانی خەڵك دەدەن كە ڕازی بوونی ژن لە زەماوەندكردندا پشت گوێ بخەن، وا دیارە ئەمەش لەوەدا هاتووە كە كاتێك لە پێغەمبەر دەپرسن چۆن دەتوانین ڕەزامەندی ژنان بەدەست بێنین، ئەویش لە وەڵامدا ووتویەتی (تەنیا بێ دەنگیەكەی بەسە)(21).

5ـ هاوسەرێتی لەگەڵ كەنیزەدا :

سەرەڕای ئەوەی كە شەرع ڕێگەی بە پیاو داوە تا چوار ژن بهێنێت, لە هەمان كاتیشدا دەتوانێ هەر چەندی بیەوێت (كەنیزە و دیل بكات بەژنی خۆی و دەسەڵاتی تەواوی بەسەر ئەو كەنیزەو هەموو ئەو ژنانەدا هەیە كە لەشەڕدا بەدیل دەگیرێن(22)، هیچ سنورێك نیە بۆسێكس كردنی پیاو لەگەڵ چەندین لەو ژنانەی كە ئەوخاوەنیەتی ،ئەمەش بە موڵكێكی بەدەست هاتوو(مكتسب) دادەنرێت (23)

لە هەمان كاتدا ڕێگە بە كەنیزەی شووكردو بەكۆیلەیەك نادرێ كاری سێكسی لەگەڵ گەورەكەی ئەنجام بدات، یەكلایەنە لەو حاڵەتەدا سەپێنراوە، هەروەك خاوەن كۆیلە مافی ئەوەی نیە لەگەڵ كەنیزەیەكی شوكردوو رابوێرێت(24)، ئەمەش ئاگاداركردنەوەیەكە بۆ كەنیزەی ژن و ڕێگە گرتنە لە فرە مێردی.

ئەگەر ژنێكی ئازاد شووی بەكۆیلەیەك كرد بەبێ ڕەزامەندی خاوەن كۆیلەكە، ناتوانێت داوای مارەیی بكات و كاتێكیش دەتوانێ شوو بە كۆیلەكە بكات كە سەرپەرشتیكارەكەی ڕازی ببێت(25).

6ـ مافەكانی جیابونەوە :

لێرەدا جیاكاریەكی تەواو هەیە لە مافەكانی جیابونەوەدا ، لەسەر بنەمای ڕەگەز، پیاو دەتوانێ بەبێ مەرج و هیچ هۆكارێك ژنەكەی تەڵاق بدات، تەنها ئەوەندە بەسە كە دڵی پێی خۆش نەبێ, دەتوانێ تەڵاقی بدات، وپیاو دەتوانێ دەسەڵاتی جیابونەوە بدا بەژنەكەی هەرچەندە ئەمە بەدەگمەن ڕوودەدا، بەڵام سەرباری ئەوەی ئەمە مافێكی ژنەكەیە دەبێ

هەڵەیەکی مێردە کەشی لەپالێدا دەستنیشان بکات،دەبێت مەلاش قایل بکات بەو هۆکاری جیابوونەوەیە دەنا دانی پێدانانرێت.

سەر پەرشتیکردنی منداڵ لە پاش جیابوونەوە لەسەر بنەمایەکی نایەکسان دیاریکراوە ,پیاو بە تەواوی مافی سەر پەرشتیکردنی منداڵەکانی دەگرێتە ئەستۆ و بەڵام ژن گەر دووبارە شو بکاتەوە یان هەر بەبێوەژنی مابێتەوە مافی سەرپەرشتیکردنی مناڵەکانی نیە. هەموومافێك لە بۆ پیاوە، سەرپەرشتیکردنی منداڵ لە پاش پیاویش بەر باوکی وخوشك و براکانی دەکەوێ ئەگەر پیاوەکە مردبێ یاخود ئەقلێ لەدەست دابێ.

لێرەدا بەروونی جیاکاریەکی تەواو لەنێوان ڕەگەزەکاندا بەدی دەکرێت، لەم کۆمەڵگا باوکسالاریەی کە دان بەمافی ژن وەکو مرۆڤ نانێت(26)، سەرباری ئەوەش ژن دەبێ 3 مانگ دوای مردنی مێردەکەی چاوەڕوان بکات، ئینجا شوبکاتەوە و لەم ماوەیەشدا دەبێ لەماڵی مێردەکەی بێت(27)، لەکاتێکدا پیاوی موسوڵمان دەتوانێ دوای دەربرینی وشەی (تەلاقم دایت) ژن بهێنیتەوە، کە لەچوار چێوەی حەلاڵ کردنی چوار ژن دا، ئەم ژن هێنانەش بەشەرعی دادەنرێت.

7ـ زیناکردن :

زینا روویەکی تری جیاکاری ڕەگەزیە, لە قورئاندا دەقێك بۆ سزادانی ژن و پیاو هەیە بەیەکەوە. بەڵام دەبێ بڵێین کەبەهانەو پێداویستی پیاو بۆ زینا کردن زۆر کەمترە لەچاو ژنان، چونکە ژنان زیاتر لەبارە تایبەتیەکان توشی ئەو حاڵەتە دەبن و هەروەك دەبینین ژنانی تر بەشداری ژیانی هاوسەرێتی لەگەل مێردەکەیدا دەکەن، (وەك ژنی تر کەبەسەری هاتوون، کەنیزە، ژنانی دیلی شەڕەکان لە هەندێ جاردا) بۆیەش لەوحاڵەتانەدا بەناچاری لەبەرنەبوونی پێداویستیە سێکسیەکان توشی دەبێ ، سەرباری ئەوەش وەك لەفەرمودەکاندا هاتووە پێویستە دەبێ ژن پاکیزەیی خۆی بپارێزێت و نابێ دوای نەمانی مێردەکەی بەساڵێك شوبکاتەوە هەتا ئەگەر مێردەکەی بێ سەروشوێنیش بێت(29).

www.pertwk.com

بەڵام پیاو چوار ژنی لەیەك کاتدا دەبێ و جگە لەو کەنیزانەی کە بۆ ڕابواردنی خۆی دەتوانێ لەژێر دەسەڵاتیدا بێت. بێگومان بەم وەزعەش پیاو هەرگیز پێویستی بە زیناکردن نابێت (لێرەدا دیارە کەدوو پێوانەی جیاواز بەکاردێت). بەڵام ئەمە لە حاڵەتی هەتیوبازی لەنێوپیاواندا جیایە، لێرەشدا ژن ڕەنگە تووشی بەپانپانۆکێ کردن بێت چونکە پیاوەکە زۆربەی کاتەکانی خۆی لەگەڵ ژنەکانی تری یان کەنیزەکانی بەسەردەبات(30).

پیاودەتوانێ بەبەردەوامی ژن بێزار بکات وسەرکۆنەی بکات ئەگەر بچوکترین گومانی لە پاکیزەیی ژنە کەهەبوو، ئەشتوانی دوای ئەوە تەلاقی بدات یائەگەر نەیویست وەکو ژنێکی خۆی لای بمێنیتەوە(31). بەڵام ژن ناتوانێ ڕێگری لەزیناکردنی مێردەکەی بکات، ئەمە تەنیا بە سەلماندنێك دەبێ کە بۆ ژن زەحمەتە بکرێت. ئەمەش نایەکسانیەکی ڕوونە، چونکە ژن لێرەدا وەکو ئامێرێك لەدەستی پیاودایە و نموونەی کەرەسەیەکی خۆی هەڵسوکەوتی لەگەڵدا دەکات و ئەوکەرەسەیەش تەنیا بۆ خۆشی خۆی و منداڵەکانیەتی.

ژن و میرات

یاساکانی ئیسلام چاکسازی ڕیشەییان خستۆتە نێو ئەو بەشەی کە تایبەتە بە میراتەوە، ئەگەرچی نایەکسانی زۆر لە بوارەکانی تری ئەو یاسایانەدا هەن, لەقورئان داهاتووە کەژنیش بەشدارە لەمیرات لەگەڵ پیاودا, پێشتر لە جیهانی ڕۆژئاوادا باوبوە کە کوڕی نۆبەرە هەموو میراتەکەی باوکی بردووە بەبێ بەشداری کردنی هیچ یەکێك لەمنداڵەکانی تر, لەگەڵ ئەوەشدا کچە نۆبەرە هیچی بەرنەئەکەوت تەنیا لەحاڵەتێکدا ئەگەر باوکی هیچ کوڕێکی نەبووبێ دوای مردنی، هەتا پێش ئیسلامیش کچ بۆی نەبووە میراتگری باوکی بێ, بگرە خۆی بەسامان وموڵکێك دادەنرا جا هی باوکی یاخود براکانی لەپێش شوکردنی لەدوای

شوكردنیشی دەبوە موڵكی ئەو خێزانەی كەتێكەڵیان دەبوو(32)، وەزعی ژن لەیاساكانی یەهودیشدا باشتر نەبوو، بەڵكو بە هەمان شێوەبوو(33).

ئەمەش بەكورتی بنەماكانی میراتن لە یاسای ئیسلامدا:

1- ژن ومێرد میراتگری یەكتردەبن.
2- ئەهلیەتی مێینە وخزمەكان لەمیراتدا (هەتا ئەگەر مێینەش بون).
3- كچ هەمیشە نیوەی بەشی كوڕی لەمیراتدا بەردەكەوێ.

ئەم چاكسازیەی كەكراوە پێویستی بەچاكتر كردنە، چونكە ڕێگە، خۆش دەكات بۆجۆرێك لەیەكسانی نێوان ژن وپیاودا، بەڵام ڕێژەی (دووان بەرانبەر یەك كەس) بە واتای كوڕ لەشایەتیدا بەدووكەس لەچاو ژن دەژمێردرێت و بەدوو ژن یەك كەس بەرانبەر پیاوێك، نایەكسانیەكی تەواو لێرەدا هەیە، لەقورئاندا میراتی ئافرەت ڕوون و ئاشكرا نابەرابەری تێدایە، بۆ نموونە ئەگەر كەسێك یاپیاوێك بمرێت و تەنیا چەند كوڕێكی دوای خۆی جێهێشت بەبێ خزم وخەڵكی نزیك، ئەوا میراتە كەبەیەكسانی لەنێوانیاندا دابەش دەبێ، بەڵام ئەگەر هاتوو كچ وكوڕی دوای خۆی جێهێشت ئەوا كوڕەكان دوو بەرانبەری پشكی كچەكانیان بەر دەكەوێت و ئەگەر هاتوو دووكچ یازیاتری دوای خۆی جێهێشت و كوڕی نەبێ ئەوا سێیەكی میرات بەیەكسانی بەسەریان دابەش دەكرێ.

هەروەها لەجێ هێشتنی میراتی پیاو بۆ ژن یا بەپێچەوانەوە دوو پێوانەهەیەكە نایەكسانی تێدایە، ئەگەر ژنێك بمرێ لەدوای خۆیدا چەند كوڕێكی جێهێشتبوو ئەوا هاوسەرەكەی چارەگی ماڵو سامانەكەی بەردەكەوێ و سێ چارەگەكەی تر بەسەر كوڕەكانی دابەش دەكرێت، ئەگەر كچیشی هەبوو ئەوا بەڕێژەی كوڕ دوو بەرانبەری كچ دابەش دەكرێت لە كاتی نەبوونی هیچ مناڵێكدا، مێرد نیوەی میراتی ژنەكەی بەردەكەوێ بەڵام ئەگەر هاتوو مێردەكە مردوو لەدوای خۆی مناڵی جێ هێشتبوو ئەوا ژنەكەی هەشت یەكی میراتەكەی بەردەكەوێت (34)و ئەگەر هیچ مناڵیان لە نێواندا نەبوو، ئەوا چواریەكی بەردەكەوێ(35) لەوەدا دەگەینە ئەو ئەنجامەی كە یاساكانی لە ئیسلامدا هەن تایبەت بە میرات

www.pertwk.com

یەكسانیەكی كەمیش لە نێوان ژن و پیاودا ناهێنێتەكایەوە بەهۆی ئەوەی لە هەموو حاڵەتەكاندا پیاو دوو بەرابەری ژن پشكی میراتی بەردەكەوێت.

كۆتایی

لە قورئاندا هاتووە كە پیاوو ژن لەبەهەشتدا بەیەكتر شاد دەبنەوە و ژنانیش وەكو پیاوەكانیان دەچنە بەهەشت (ق40:40) هەروەها ژنان كە مێردەكانیان پیاو چاكن دەیانبەنە بەهەشت، هەروەك ئەو پیاوانەی كە دەچنە بەهەشت هاوكات لەگەڵ ژنەكانیاندا ئافرەتی پاكیزەیی هاوتەمەنی خۆیان دەبینن. هەروەها ئافرەتی حۆری جوان و چاو ڕەش و بریقەدار بۆ خۆشكردنی ژیانی پیاوانی موسوڵمانان لەوێدان. ئەو پاداشتانە هەمووی بۆ پیاوی موسوڵمانە، هەرچی پاداشتی ژنە موسوڵمانەكانە تەنیا هاوڕێیەتی كردنی پیاوەكانیانە لەگەڵ بوونی ئەو هەموو ژن و حۆریە جوانانە لە بەهەشت لەدەوری پیاوەكانیان دا. بێجگە لە ئەركی منداڵ خستنەوە رۆڵی ژنان هەروەك لەسەرەتاشەوە هەروایە، تەنیا بۆ خۆشی پیاوە دیارە ئەمەش پشكی ژنە لە دونیا و قیامەتیشدا.

لە كۆتایی ئەم توێژینەوەدا دەمانەوێ ڕاستیەك بەدەرخەین كە ئێستا لەدونیای هاوچەرخدا دژایەتیەكی توند لە ئارادایە لە دژی ئەو بنەماو یاسایانەی كە پشت بەبیری نایەكسانی دەبەستن، هەنوكە دونیا شەڕ لەپێناو یەكسانی نێوان مرۆڤەكان دەكات، لەگەڵ بوونی ئەو رەوتە دواكەوتوو بەر هەڵستكارانەشدا، ئەمەش بەربەرەكانیەكەو ئامانج لەم بەربەرەكانیەش جولانەوە بۆ پێشەوە و بەرەو دونیایەكی پێشكەوتووەكە مرۆڤەكان تیایدا خەونی بن بڕكردنی جیاكاری نێوان ژن و پیاو، رەش و سپی، تایەفە و مەزهەب دەبینن.

وەك لەم باسەدا دیارە بنەما مۆڕالەكان لە ئیسلامدا جەخت لە نایەكسانیەك لەسەر بنەمای ڕەگەز دەكەنەوە، پێویستە نموونەی ئاكارو

www.pertwk.com

ڕەوشت لەسەر ئاستی جیهان یەك بخرێت كە (هەموو فەلسەفە هاوچەرخەكان لەسەر ئەم خاڵە كۆكن) و پێویستە وا دابنرێ كە هەموو مرۆڤەكان یەكسانن لە دانانی هەر بنەمایەكی ئەخلاقی، بێگومان مرۆڤەكان لەتواناياندا یەكسان نابن بەڵام ئەمەش ڕێگرنیە لەدانی هەلێك بۆ پێشكەوتن و گەشەپێدان وەكو تاكێك بۆ ئەوەی كەسایەتیان كامڵ و تەواوبێ، ئەمەش ئەو شتەیە كە ژنی موسوڵمان لێی بێبەشە بەهۆی دووفاقی پێوەری ڕەوشتگەری كە بەشێوەو فۆرمی جیاواز لەسەر هەریەك لە ژن و پیاو جێبەجێ دەبێت، ئامانجی ئەم باس و لێكۆڵینەوەیە دەرخستنی نایەكسانیە لە ئایینی ئیسلامدا و بەراورد بوونی لەگەڵ ئەو ڕێرەوە هاوچەرخیە كە داوای مامەڵەی ژن وەكو مرۆڤ و پیاو دەكات لە هەموو بوارەكانداو بەرگریش لەیەكسانیەكی تەواو دەكات.

تێبینیو سەرچاوەکان

1- بروانە (Singer.p)ئازادكردنی ئاژەڵان 1975. لا5.
سەنجەر.پ
2- بۆ كۆمەڵەی نەتەوە یەكگرتوەكان , بەڵگەنامەی ڕەت كردنەوەی هەموو جۆرە جیاكاریەك دژی ژنان ساڵی(1979) لا 4 ,بگەڕێوە.
3- ئەم لایەنە لەكورتەیەك لە یاساكانی موحەممەدییە (84) چاپی چوارەم,لاپەرە 32-43 باسكراوە.
4- لەوە بەدواوە بۆ (ق3 :194) كورت دەكرێتەوە .
5- بڕوانە بۆ (م) (دیانەتی ئیسلام) 1973 لاپەڕە 529 .
6- بافیجا.هـ.ر (BavjaH.R) (ژن لە ئیسلامدا) هیدر ئاباد ,هندستان لاپەرە 66 (پەراوێز) .
7- بروانە بۆ (ئا,ی عەلی Ali-A.e-) مانا لە قورئانی پیرۆزدا , 19: 3 پەراوێزەكان لا 542 ,
8- بڕوانە (بوخاری , كتێبی زانستی)
9- بڕوانە (قورئان 4: 34).
10- بڕوانە بافیجا لەكاری ناوبراو لاپەڕە 6.
11-بڕوانە بافیجا لەكاری ناوبراو لاپەڕە 73.
12- بەراوردی (فیجا لەكاری ناوبراودالە لاپەڕە 66 بگە) , عەلی .م (دیانەتی ئیسلام) لاپەرە 530 لە(پەراوێزدا).
13- عەلی .م (شەریعەتی ئیسلام لەهاوسەرگیری و جیابونەوەدا) لاپەرە 22 (پەراوێزەكان)
بیجوم –ح (H.Bejnm) بگەڕێوە بۆ(ق, 4: 34).
14- ژن لە كتێبی سەوزی قەزافییدا , گۆڤاری كۆمەڵەی ئاسیایی , دەكا, ژمارەی دیسێمبەرلە 1983 لاپەرە 143 (پەراوێز) .
15- تێبینی ئەوە بكرێ زوربەی ڕاڤەكانی ئایەتە قورئانیەكانی جەخت لەوجیاكاریە سروشتیانە دەكەنەوە.
*بەراوردی ئەلبوخاری , حەدیسی 67 :91.

*علی م , لەکتێبی ناوبراۆ لەلاپەڕە 532 .
*باڤیجا لە کتێبی ناوبراو لە لاپەرە 66 (پەراوێز).
16- بڕوانە (ق4: 3) ئەو تەفسیرەی ڕێگە بە پیاو دەدات لەیەك کاتدا چوار ژنی هەبێ .
*بەراوردی (مەلا و بنەماکانی شەریعەتی ئیسلام , بەبی (1968) بەشەکانی 255-256 .
یاساکانی ئینگلیزی -ئە لمحەمەدیە , لەندەن ,لە ساڵی-Wilson)
*بەراوردی (وڵسن (1930) بەشەکانی 31, 32, 33 .

17- بچۆرەوە بە (علی م) نامیلکەی فەرمودەکانی ,لاپەڕە 271 .
18- بچۆرەوە بە (باڤیجا) لا 57 لە کتێبی ناوبراو .
19- بچۆرەوە بە (علی م) دیانەتی ئیسلام لا 507 , باوری وایە کە پیاوی موسوڵمان ڕێگەی پێداوە ژنی هیندیو سەر بەئاینی بودشی هەبێ .
20- فیزی(1) کورتەیەك لە یاساکانی موحەمەدی) لا 97 .
21- بچۆرەوە بە (علی م) لاپەڕە 271 لە کتێبی ناوبراو .
22- بگەڕێوە بۆ (قورئان 4: 3-ق 23 : 6-ق70: 29- 30 -ق 33 :35) هەروەها سەیری بنەماکانی تایبەت مامەڵە کردنی ژنانی دیلکراوی شەرەکان:حەمیدالله,م لە کتێبی ناوبراو بەشی 15 .
23- بگەڕێوە بۆ (علی م) لە کتێبی ناوبراو لاپەڕە 549 (مافی پیاوی (خاوەن کۆیلە) یەکە پەیوەندی سێکسی بە کۆیلە ژنەکانی ببەستێ , چونکە مافی مولکداریەتی ئەوانی هەیە ,
کورتەی یاساکانی موحومودیە , لاهور (1965) بەشی دووەم ,لاپەرە
بیللی پەراوێزەکان .(Baillie)52
24- فیزی لە کتێبی ناویراو لاپەرە 47,

25- بیللی لە کتێبی ناوبراو لاپەرە 47.
26- بەراوردی (فیزی) لە کتێبی تاوبراو لاپەرە (198, 199, 202, 210,) بافیجا لە کتێبی ناوبراو لاپەرە 360 .
27- بۆ بیللی لە کتێبی ناوبراو لاپەرە (360) بگەڕێوە.
28- بۆ (علی م) لە کتێبی ناوبراو لاپەرە (550) (بەراوێز) بگەڕێوە.
29- بکەڕێوە بۆ (علی.م) فورمووده لاپەرە 290 .
30- بگەڕێوە بۆ (علی .ی) قورئانی پیرۆز ق 4 :34 لاپەرە 183 لەپەراوێزی 523 .
31- بۆ (علی .م) لە کتێبی ناوبراو لاپەرە 362 بگەڕێوە.
32 - بگەڕێوە بۆ (ق:4: 19).
33- بگەڕێوە بۆ (علی .م) لە کتێبی ناوبراو , 574 .
34- پشکی ناوبراو دابەش دەکرێت بەسەر هەموو ژنەکان ئەگەر ئەو پیاوەی کە مردووە لەژنێك زیاتری هەبوو .
35- بگەڕێوە بۆ بافیجا لە کتێبی ناوبراو لاپەرە 136 (پەراوێز)

www.pertwk.com

بەشی سێیەم

بارودۆخی ژنانی بەنگلادیش لە ئەفسانە میللییەکاندا

پێشەکی:

لە دێر زەمانەوە ژن لە هەموو جیهاندا چەوساوە بووە، ئەم بارە ئەگەر چی گۆڕانکاری زۆر بەسەر شێوەکانیدا هاتووە،بەڵام بە درێژایی مێژوو وەکو خۆی ماوەتەوە جگە لە ژن لەنێو پیاوانیشدا چینی کرێکارەکانیان چەوساوەبووە، هەڵبەت ژنانی نێو ئەم چینەش کەمترین پایەیان هەبووە ئەم رەوشە تا ئەوڕۆش کاری پێدەکرێت و بەردەوامە. هەریەك لە ژنان و چینی کرێکارانیش زۆر بەدەگمەن لە قۆناغەکانی پێشوودا هەستیان یاخود درکیان بەم کۆیلایەتیەی خۆیان کردووە. ژنان بە هۆی پەراوێز بوونیانەوە کەمتریش درکیان بەو واقیعە کردووە .

سیمای کۆیلایەتی هەمیشە بەهۆی بەردەوامی بە درێژایی سەدان ساڵ، نەوە دوای نەوە، دەقی گرتووە و ژنیش وەکو شتێکی ئاسایی قەبووڵی ئەم وەزعە ژێر دەستیەی کردووە. بۆیە ئێستا ئاسان نیە قەناعەت بە ژنان بکەیت کە پلە دوون ، ئەستەمیشە کە ئومێد و داخوازییەکانی ژنان بیگەیەنێتە ئەوەی ببێتە ئەندامێکی خاوەن مافی خۆی لە کۆمەڵگەیەکدا کە هەمان مافی پیاوی هەبێت لەسەرجەم بوارەکاندا، چوون ژنان پێش ئەوەی سیستمی کۆیلایەتی دروست ببێ دەردی کۆیلەبوونی خۆیان چەشتووە.

ئەوەی جێگەی سەرنجە ئەوەیە کە بارودۆخی ژنان لەئەفسانە میللییەکاندا لە نێو پرۆسەی هاوسەرێتیدا، دیاری دەکرێت، بە واتایەکی تر قەدەری ژن ، ئەوەیە لە کوێ ئەو پرۆسەیە تەنیا ژن و دایك بێت و

هەموو بایەخەکانی لە نێو چوار چێوەی خێزانەکەیدا بێ و لەسەریەتی هیچ شێوە بایەخێك نەدات بەو ڕوداوانەی کە لە دەرەوەی دیواری ماڵەکەیدا ڕوودەدەن، یاخود هیچ شێوە پەیوەندیەکی توندو تۆڵ و ڕوونی ئەرکەکانی نێو ماڵی نەبەستێتەوە بەو ڕووداوانە. پەیوەندی هاوسەرێتی لێرەدا دەبێتە تەنیا شێوەیەك لە شێوەکانی مل کەچ بوون و کۆیلەبوونی ژنان. چونکە ژن ناچارە قەبوڵی بێ نوایی و ژێردەستەیی بکات لەبەر لاوازی پێگەی ئابووری ، بۆیە گرنگترین شت لە ژیانیدا چوارچێوەی هاوسەریەتیە، کە لە هەناویدا خۆی دەبینێتەوە و ڕۆڵی دەردەکەوێت .

ئەفسانە میللیەکان ڕەنگدانەوەی داب و نەریت و بیرکردنەوەی خەڵکن بەگشتی لەجیهاندا و دواتریش دەبنە کلتوری گرنگی ئایندەی میللەتان و نەوەکانی داهاتوو. دەتوانین لەمیانەی ئەو وێنە زیندووانە وێنەی زەیینی بۆ ڕابردوو دروست بکەین, ژنان لە لادێکانی بەنگلادیشدا تا ئێستاش ئەو ئەفسانە میللیانە دەگێرنەوە، کە ژنە بەساڵاچووەکان لە ڕابردودا بۆ نەوەکانیان دەگێڕایەوە. وا پێدەچێت ئەم ئەفسانانە لە قۆناغی نێوان بوزیەکان و سەرهەڵدانیان لەو ناوچانەدا پەیدا بووبن، واتە لە نێوان سەدەی سێیەم تاکو سەدەی دەیەمی زایینی(1). ئامانج لەو ئەفسانانەش بڵاوکردنەوەی بەها ئەخلاقیەکان بوە کە ئەو کاتە لە کۆمەڵگەی بەنگالی باو بووە(2). ئەم ئەفسانانە دەگمەنن (بۆنی خونچە و شیعری سەرنجڕاکێش وژیانی لادێ و خۆشەویستی ژنە پاکیزەکان) هەموو ئەم توخمانە لە ئەفسانەکاندا کۆبونەتەوە(3).

ئامانجی ئەم لێکۆڵینەوەیە دیاریکردنی دۆخی ژنانە وەکو دەبینین لەئەفسانە بەناوبانگە میللیەکانی بەنگلادیشدا، لە دووتوێی ئەو ئەفسانانەدا دیارە کە ژنان تەنیا مولکێکن لە دەستی پیاواندا و ئەوانیش بەگوێرەی حەزیان بەکاری دەهێنن، ئەفسانەکان گوزارشت لە هەموو سۆزو هەلوێست و کەلچەری ئەو ولاتە دەکەن کە لەدێر زەمانەوە لەوێدا باوبوون، هەموو ئەمانە بۆ دڵنیابوون لەو روئیایەی کە ژنان تەنیا وەك مولکێك لەدەستی پیاواندا دەبینیێ(4)، بەهەند وەردەگیرێن.

www.pertwk.com

ئەو چیرۆکانەی لەو لێکۆڵینەوەیەدا هاتوون نموونەی ڕاستگۆیی ئەو چیرۆکە کۆنانەن کە کاتی خۆی ژنە بەساڵاچووەکانی بەنگلادیش دەماودەم لەسەردەمی خۆیان بۆ نەوەکانیان گێڕاوەتەوە(5).

بارودۆخی ژن : بارودۆخی یاسایی لە هاوسەرێتیدا

دوای پشکنینی ئەو بوارانەی خوارەوە لەشێوەی ژیانی ژنان لەو چیرۆکە میللیانە، دەتوانین باری ژنان لەیاساکانی نێو ئەو ئەفسانانە ئاوەها دیاری بکەین :

أ. تێزی بنەما ڕەوشتگەریەکان بۆ ژن (کە تایبەتن بەوانەوە)
ب ـ باری ئابوری وبارودۆخی یاسایی ژنان
جـ . بارودۆخی دەروونی
د. ڕۆڵیان وەکو دایك، ئەرك ومافەکانی تریان.

پێش ئەوەی زانیاری دەربخەین پێویستە بزانین کە چارەسەرکردنێکی بەرفراوان بۆ ئەم بابەتە کارێکی قورسە،چونکە بابەتەکانی ئەم ئەفسانانە قەبارە گەورەن، بۆیە لێکۆڵینەوەکە کورت دەکەینەوە بە دیاریکردنی شێوەی گشتی ئەو لایەنانەی پەیوەندی بەودێرە ئەفسانانەوە هەیە کە ئاماژەمان پێکرد.

بنەما ئەخلاقییەکانی ژنان وەك لەئەفسانەکاندا باسکراوە،ئەم بابەتە پەیوەستە بەپەیوەندی هاوسەرێتییەوە، وەك مێژوونووسەکان لەسەرەتای سەدەکانی ناوەڕاستدا ئەوەیان تۆمارکردووە، کە بەشودانی کچان پێش تەمەنی باڵقبوون گرنگترین بنەمایی هاوسەرێتیە لە کۆمەڵگەی بەنگالیدا، یەکێ لەو مێژوونوسانە تێبینی ئەمەی خوارەوە دەکات:

کتێبە پیرۆزەکان (Dharma sastra) کۆکن لەسەر ئەو ڕایەی، سەبارەت بە درەنگ شوکردنی کچە منداڵەکانە وکەمکردنەوەی بەهای ئەو کچەیە بۆ ئاستی سودرا (چینی نزم) , ئەگەربەبێ شوکردن لەتەمەنی باڵقبووندا لەماڵی باوکیاندا مانەوە. بۆیە ئەو پیاوانەش کەئەو کچانە دەهێنن یاخود بەدوایاندا دەگەڕێن لەکۆمەڵی بەنگالیدا قێزەونن، زۆر

جارمانەوەی ئەوکچانە بۆماوەیەکی زیاتر لەماوەی تەمەنی باڵقبون دەگاتە ڕادەی کوشتنیان بەدەستی باوکیان، چونکە ئەگەر کچەکان یان خوشکانیان گەیشتەنە ئەو تەمەنە و بەبێ شوومابونەوە بەهۆی هەژاری, یا دەست کورتی ماڵە باوانیان، ئەوا باوك وبراکانیان توشی سزایەك کە لەو نەریت و کلتورەوە بۆیان دیاری کراوە کە ئەوان بە پیرۆزی دەزانن، لە ئەنجامدا کچان دەبێ پێش تەمەنی باڵق بون، بەڵکو پێش ئەوەش بەزووتر شووبکەن(6).

چیرۆکەکان لەئەفسانە میللیەکاندا جەخت لەسەر ئەم تێبینیە دەکەنەوە وێنەی ئەوخەم ودڵە ڕاوکێیەی خانەوادەی ئەوکچانە هەیانە کەماونەتەوە، لە چیرۆکی (ترويض المراءة السليطة) ئەم دڵە ڕاوکێیە بەم جۆرە باسکراوە:-

(ترابانی کچێکە گەیشتۆتە تەمەنی شوکردن وباوکی لە حاڵەتێکی دەرونی ناخۆشدایە، بەهۆی ئەو کچەوە، ئێستا چیبکات؟ بۆیە ناکرێ ئەو کچە لەماڵە باوانیدا بمێنێتەوە تا کاتێکی نادیار، پێویستە لەسەری شووبکات.)

لێرەدا نموونەیەکی تر لەچیرۆکی (کەجالریخا) هەمان شت دووپات دەکاتەوە(7):

(ئەو کچە بازرگانێکەو گەیشتۆتە تەمەنی شوکردن، بۆیە لەسەریەتی شووبکات، چونکە تائێستا ئەم کچەی بێ شووماوەتەوە و تەمەنیشی گەیشتۆتە 12 ساڵ و ئەو تەمەنە (لەشووکردن لایداوە) لەچیرۆکی (ڕۆبا ڤاتی) هەمان کێشەهەیە(8):

(کچی شازادە گەورە بووەو 14ساڵی تەواو کردووەو تائێستا شووی نەکردووە.) دەرو دراوسێ دژی ئەم دواکەوتنەی شوکردنەکەووەستانەوەو بەچرپەوە ئەم مەسە لەیەبووە جێگای باس وقسەیان، چونکە ئەو کچە گەورەیە هێشتاش هیچ بەرنامەیەکی شوکردنی لەئارادانیە، شاژن لەچارەنوسی کچەکەی کەوتە دڵە ڕاوکێ وشەو و ڕۆژی بەناخۆشیەکی زۆر بەرێ دەکرد).

هەموو ئەوچیرۆکانە جەخت لەسەر ئەوە دەکەنەوە کە کچان بەکردەوەش زوو بەشوو دەدرێن و هەموو ژیانیان بەشێوەیەکی چاوەڕوانەکراوو قەدەر هێنان لەچوار چێوەی هاوسەرێتی دەسوڕێتەوە، تادەگەنە ڕۆژی کۆتاییان.

باوکەکان پیادەی دەسەلأتی باوکسالاری خۆیان کردوەو، هەمیشە هەڵدەستن بە دوورخستنەوەی کچەکانیان بۆ دارستانەکان بۆ ماوەی 12 ساڵ. وەکو دەبینین (کەجالریخا) نموونەی کچێکی دوورخراوەیە لەلایەن باوکیەوە بە راوێژ لەگەڵ باڵدارێك بە ناوی (سوکا – suka) کە پێشبینی دەکات ئەو کچە بەختی بەم جۆرە بکرێتەوە ، دواتر لە دارستان کە بەتەنیا دەمێنێتەوە شازادەیەك دەبینیٚ ڕاکشاوەو هەموو شوێنێکی جەستەی بەدەرزی داپۆشراوە، لەوێدا و بەیارمەتی(پیاوچاکێك) کە جارناجار لە دارستانەکەدا بەدەردەکەویٚ، شووبە شازادە کە دەکات، کە جالریخا لە دڵڕەقی باوکی دەدویٚ ودەڵێ:–

بەبیٚ ئەوەی هیچ تاوانێکم هەبیٚ بەدەستی باوکی خۆم بەرەو ڕووی مردن ڕۆیشتم، زیاتر لە جارێك قەدەر بۆمردنی بردووم، (جارێکی تریش توشی دوورخستنەوە بۆتەوە بەدەستی مێردەکەی).

چیرۆکی (ڕۆباڤاتا) بەهەمان شێوە دەگێڕێتەوە :

(پاشا واتە باوکی کچە کە بەڵێن دەدات بۆ بەیانی یەکەمجار چاوی بە چ پیاوێك کەوت کچەکەی خۆی بداتیٚ، لەبەر ئەوەی چیتر بەرگەی ڕەخنەگرتنی دراوسیٚ وقسە وقسە لۆکیان ناگرێت، دایکی کچەکەش خەم دایگرتبوو نەوەکو کچەکەی بدرێتە پیاوێك کە شایستەی ئەو نەبیٚ، دواجار باوکی کچەکەی دا بەپیاوێکی بچووکی خزمەتکاریان بەناوی (مادان) و هەردووکیانی دوورخستەوە بۆدارستانێکی چڕ.

لێرەدا بوارێکی تری گرنگ هەیە لەدابونەریتی ژیانی هاوسەرێتی ئەویش ئەوەیە کەپیاو کاتیٚ مامەڵەی خراپ لەگەڵ ژنەکەیدا دەکات لەلایەن کۆمەڵەوە رووبەڕووی هیچ جۆرە لێپرسینەوە یاسزایەك نابێتەوە، بەهۆی چاو چنۆکی وخۆپەرستی خۆیەوە. یاخود بەهۆی ئارەزووکردنی

لەفرە ژنیدا. نموونە گەلێکی زۆر لەسەر ئەم ڕەوشتەی پیاوان هەن بەبیٚ ئەوەی کۆمەڵ بۆ ئەو کردەوانە ناڕەزایی دەربڕیٚ یاخود دژی بوەستیٚ. زۆرجار هەست بەناڕەزاییەك دەکەین لەو ژنانەی کە گویٚ لەم چیرۆکانە دەگرن ئەم نموونەیەی خوارەوەی باسی دەکەین لەوحالەتە دەدویٚ ودڵنیامان دەکات لەڕاستی بوونی ئەم باسە:

چیرۆکی (چوار وشەی دانا) باس لە جەربەزەیی برا بچوکێك دەکات بەناوی (عەلی) کەژنەکەی لای براکانی لەلادێیەك بەجیٚ دەهێلیٚ و لەشارێکی دووردا بەدوای پارەدا دەگەریٚ ، دوای ئەوەی گوێرایەڵی چوار ووشەی پیاوێکی دانا دەبێت، زۆر دەوڵەمەند دەبیٚ و کۆشکێکی بەرز بنیاددەنیٚ و ژنێکی تریش لەویٚ دەهێنیٚ. دوای (5ساڵ) ژیانێکی خۆش لەگەڵ ژنی دووەم ، لەپڕژنی یەکەمی بیردەکەوێتەوەو بڕیار دەدات بگەڕێتەوە بۆ لای ژنەکەی یەکەمی ودواتر بیبات لەگەڵ خۆیدا، عەلی لەگەڵ دەستەیەك لەبازرگانی دەوڵەمەند خۆی دەشارێتەوەو خۆی وا دەگۆڕیٚ کەخوشك وبراکانی نەیناسنەوەو دەیەویٚ هەڵس و کەوت و ئەمانەتداری براکانی خۆی تاقی بکاتەوە، بۆیەش داوایان لیٚ دەکات کە ژنەکەی خۆی پیٚ بفرۆشن، ئەوانیش کە نایناسن براکەی خۆیانەو کۆنترۆڵی چاوچنۆکی خۆیان پیٚ ناکریٚ ژنەکەی پیٚ دەفرۆشن، لێرەدا عەلی ژنی خۆی جارێکی تر کڕیەوە.

ئەم چیرۆکە گوزارشت لەو ڕاستیە دەکات کە ژنان ئازادی هەڵبژاردنیان نیە وبەتەنیا کالأیەکن لە دەستی گەورە پیاوانیان کە گەورەیانن، ئەوانەی وەکو موڵکێکی تایبەتی خۆیان مامەڵەی پیٚ دەکەن.

چیرۆکی (بوکی قەلە رەش) هەمان شێوە هەڵوێست دەگێڕێتەوە، کوڕێکی پاشایەك بەناوی (نۆکیب) کچە شایەك دێنیٚ بەناوی (رافیزا) کەلەجوانیدا هاوتای نەبووە، دوای هێنانی بەماوەیەکی کەم نۆکیب دەچیٚ بۆ دارستانی نزیکیان بۆ ڕاوکردن، لەوێدا کچێکی جوان دەبینیٚ ودەکەوێتە داوی، لەواقیعشیدا ئەوکچە جنۆکە بووە (گەر سێکس بکات لەگەڵ مرۆڤدا لە جیهانی جنۆکە دەردەکرێت) بۆیە شێوەی خۆی گۆڕی

به قەلەرەش تا خۆی بە دوور بگرێت لە شووکردن بە (نۆکیب)، بەلاَم لەگەلْ ئەوەشدا میر قەلەرەشەکەی هێناو هاوڕێیەتی ژنی یەکەمی رەتکردەوە و مامەڵەیەکی خراپی لەگەڵدا دەکرد .

بۆیە رافیزا بەدڵشکاوی دەچێتەوە مالیْ باوکی خۆی ، نۆکیبی پیاو لەماوەی 12ساڵدا نەیتوانی بچوکترین نزیکبونەوەو پە یوەندی خۆشەویستی بە قەلەرەشەکەوە ببەستێت، لەکۆتایشدا بوکە کەگەڕایەوە سەرشێوە ئادەمیزادیەکەی خۆی چونکە کوڕەکەی خوشویست وقەبولیْ کرد وەکو مێردێك، نۆکیبیش ڕافیێزای لەماڵە باوانی هێنایەوەو لە خۆشیو ناخۆشیدا پێکەوە ژیانیان بەسەربرد.

دوورخستنەوەی ژنان مەسەلەیەکی زۆر باوی نێو ئەفسانە میللیەکانی بەنگلادیشیە، پیاو وەك سزایەك بۆژنەکەی جیْبەجیْ دەکرد، کاتیْ کە ژنەکان هەلْوێستییان بنواندایە کە لەبەرژەوەندی پیاواندا بوایە. لە نموونەی چیرۆکەکانی دوورخستنەوە (چیرۆکی ئەو پاشایەی منالْی نەدەبوو، شازادەی پایەبڵند پاشا مەیمون)) لەسەدەکانی ناوەڕەستدا ئەم بابەتە لەئەدەبی بەنگلادشدا بلاْو بۆەو لەشێوەی نزیکی کەلتوری زارەکی ئەمرۆمان دەچێت.

ڕەنگە وا دابنێین کە دوورخستنەوەی ژنانی پاڵەوانی ئەم چیرۆکانە بارێکی زۆر قورسو بیْ ڕەحمانەبیْو جیْی باوەڕ نەبیْ بەڵکو تەنیا لە خەیاڵی نوسەری چیرۆکی میللیدا بیْ, بەلاْم بێگومان ئەو بیْ بەزەییە بەڕاستی ڕوویداوەو خەیاڵی نوسەر نەبووە و ئەو چیرۆکانە بە واقیع بەجۆرێکی ترسێنەرو بەڕاستیش حالْەتی ڕابردووی کۆمەڵگەیان دەرخستووە.

زۆرجاردەبینین لەزۆربەی چیروٚکەکاندا ژنانی زیرەك لێهاتوویی خۆیان بەکار دێنن بۆپیرۆزکردنی مێردەکانیان، کۆمەڵگا حەز بە سەرکەوتن وپێشکەوتنی ژن ناکات بەهۆی زیرەکی خۆیەوە، بەڵکو لە کۆن و ئێستاشدا زیرەکی ژنان بەندە بە ئەندامانی نێرینەکانی خێزانیانەوە.

چیرۆکی (ژنی زیرەك) نموونەی ئەم ڕاستیانەیە, ئەم ئەفسانەیە دەگێرێتەوە کەکچە وەزیرێك لە ولاْتێکدا هەموو کات لەبەر هۆشمەنەی وزیرەکی خۆی، باوکی پرسی وڕای پیْ دەکرد، هەرکاتێك گویْ بیستی حوکمێکی قورس دەبوو لەلایەن پاشاوە، ڕای خۆی ڕادەگەیاند، لەبۆنەیەکدا کچە وەزیرەکە نوسراێك بۆ شادەنێریْ و تیایدا دەڵیْ : ئەوحوکمەی لەسەرشاعیری داستان (جوشندانا) داوتانە،نادادپەروەرانە بووە تیایدا. پاشا بەدوایدا دەنێرێت وداوای لیْ دەکات کەکچە کە خۆی دادگایی کردنەکە بەڕێوەبەرێت، دوای ئەوەش بەوحوکمەی کە کچەکە دەیدات سەرسام دەبێت وداوای لیْدەکات شووی پیْبکات، بەلاْم پێشوەخت دەیەویْ سزای زیرەکیەکەی بدات، بۆیە کاتێك هەولیْ فێل لێکردنی دەدات، بۆی دەسەلمیْ کەئەو لەخۆی زیرەکترە و لەوەشدا خۆشەویستییەکەی بۆی زیاتردەبێت وبەڕاستیش دەیهێنیْ و..هتد (چیرۆکەکە لێرەدا تەواو نابیْ).

لەوەوە دەبینین گرنگیدانی ئەو ژنانە تەنیا ئەوەیە کەمێردەکەیان بپارێزن وپیایاندا هەڵبدەن، بەداخەوە تائێستاش ئەمە ئامانج ونموونەی بەرزە لای ژنانی بەنگلادیش. لەکۆمەلیْ پیاوسالاریشدا ئەوە تێبینی دەکریْ کە ئەم چیرۆکانە بەئاگاهێنانەوەی منالاْنە بۆئەوەی بەگێڕانەوەیان ئەم چیرۆکانە لەمێشکی منالاْن بچەسپیْ و لەدواجاردا بەبیرکردنەوەیان کاریگەر بن.

لەکۆتاییدا پێش ئەوەی ئەم خستنە ڕووە کۆتایی پیْ بهێنین پێویستە ئاماژە بەوەبدەین کەلەوکۆمەلگایەی کەباسمان کرد لەڕێگەی ئەم ئەفسانە میللیانەوە گرنگیدانێکی زۆر بەمندالیْ کوڕ واتە مندالیْ نێر دەدرێت، هەروەها ئاماژەش بەوەی کەهەمیشە ژنان تاوانبارکراون یابەرپرسیاربوون لە نەبوونی کوڕ، دواجار ئەوەش وەکو بەهانەیەك بۆ فرەژنی بەکار هاتووە.

ئەوهێندە نموونەیەی خوارەوە بەسە:

www.pertwk.com

لەچیرۆکی (ئەو ئیمبراتۆرەی کە منالێ نابێ) حەوت جار یەك لەدوای یەك ژنی هێناوەو کوڕی نەبووە تا لەدوا جاردا لەژنی حەوتەمیدا شەش کوڕو کچێکی دەبێ، هەروەها لەچیرۆکی (پاشای مەیمون)دا لۆمەی ژنی پاشا دەکرێ بەوەی کەکوڕێکی لەشێوەی مەیمون بووە، لەدوایشدا دووردەخرێتەوە بۆ دارستان لەگەڵ ئەوەی کەهیچ تاوانێکی لەوڕوودا وەدا نەبووە.

ژنی نموونەیی لە ئەفسانە میللیەکاندا ئەو ژنەیەکە قوربانی بەخۆی دەدات لە پێناوی مێردی وباوکی وهەروەها منداڵەکانیشی بۆیە لەچیرۆکی (کەجالریخا) داژنەکە دەبینین حەوت ڕۆژو حەوت شەو بەسەریەکەوە دەرزی لەجەستەی مێردەکەی دەچنێ بۆئەوەی لەمردن ڕزگاری بێت، هەموو پاداشتی ئەوەش زیاتر ئازارو خۆنەویستی خۆی وزیاتر لەجاران کوێت وبەندکردنیەتی. ژنی نمونەیی بەنگالی ئەو ژنەیە کە خواردنی خۆش وجۆراوجۆر و شیرینی وکێك دروست بکات ولەوەش گرنگتر بتوانێ وێنەی تابلۆکانی الیبانا بکێشێ خۆنەویست وپابەندبێ و لەگەڵ ئەوەشدا بەردەوام بەلاوازی بمێنێتەوە کە باشترین سیفەتی ئافرەتی بەنگالیە.

چارەنوسی ژنان لە ئەفسانە میللیەکاندا وەك لەچیرۆکی (کەجالریخا) دا دیارە، ئازار چەشتنە،(کەجالریخا) بەرهەڵستی ئەو چارەنوسەی خۆی نەکرد وبەرەنگارنەبۆوە چونکە لاوازە وگیانی پاڵەوانیەتی تێدانیە، بەڵام بۆ ئەوەی ژن پارێزگاری لەوێنە نمونەییەکەی خۆی بکات، دەبێ ئارام و خۆڕاگربێ لەکاتە ناخۆشەکاندا کۆنتڕۆڵی خۆی بکات ئەو حاڵەتانەش کە مرۆڤ بۆ لاوازی مل کەچ دەکات. ئەمە ئافرەتی نموونەیی بەنگالیە و وێنەیەکی نموونەیی نەوەی داهاتووشە.

کۆتایی

پێشتر وئێستاش وولاتەکەمان (بەنگلادیش) پڕیەتی لەژنانی قوربانیدەرو بەسۆز، کەهەمووکات بەزیندویەتی خۆیان سوتاندوە لەپێناوی مێردەکانیان لەشوێنی سوتاندنی لاشەکاندا. ئەوکات خەڵکیش سەرسام بووینە بەم خۆکوشتنەیان هەروەها لێرەدا دەیان نموونەی لە مجۆرەمان هەیە کە ژنانێك لەخۆنەویستی و بەپاڵنەری خۆشەویستی خۆیان دەکوژن, چەندان نموونەی ترمان هەیە لەو ئەفسانە میللیانە کە ئەو ژنانەیان پێ گەورەو باشترە، وەکو لەچیرۆکی (کەجالریخا) کەڕەنگدانەوەی پاکیزەیی وخۆنەویستی ژن لەئەفسانە میللیەکاندا پیشان دەدات. ئەوەی گوتمان، ڕاستە بەڵام بۆچی هانی ژنان بدەین بۆئەوسیفەتە کەخۆنەویستی لای ژن گەورەدا بنێین کەوای لێدەکا بۆ هەموو بوارەکانی ژیانی پشت بەپیاو ببەستێت ؟ قوربانیدان هاوڕێی هەست کردنە بەخۆشی وەکوجۆرێك لەقەرە بوکردنەوەیە لەونموونانە، ڕەنگە ژنان دوای مردنی مێردەکانیان خۆیان بسوتێنن، چونکە ژیانی ژنان بەبێ مێرد زیاتر ناخۆش دەبێ یان لەوانەیە لەبڕوایان دابێ مردن لەگەڵ مێردەکانیان کۆیان دەکاتەوەو کۆتایی بەناخۆشیەکان دێنی.

هیچ مرۆڤێکی سروشتی حەز بەئازار ناکات، بەڵام کاتێ کەناتوانێت لێی دوورکەوێتەوە باشتر وایە بەشانازی و گەورەییەوە ئازار بچێژێت، ژنی بەنگالی شایەنی ئەوەن لە داستانەکاندا داهێنان وئەفراندن بخوڵقێنن چوون ئەوان بەسیفەتی ڕێزگرتنی خۆیان دەناسرێن نەك بەهیچ سیفەتێکی دیکە.

تێبینیو سەرچاوەکان

1-(Dinesh shandrasen) (ئەدەبی میللی بەنگالی) کالکاتا. 1920 لا53 .
2- لەهەمان کتێب لا45.
3- لەهەمان کتێب لا 77.
4 - لەهەمان کتێب لا 84.
5-(Lal Behari day) چیرۆکی میللی بەنگالین , لەندەن (1912) پێشەکی .
6- شەهنارا حسێن (ژیانی کۆمەلآیەتی ژنان لەسەرەتای سەدەکانی ناوەراست لە بەنگالدا) کۆمەڵەی ئاسیایی , دەککا. (1985) لا 29 .
7- کۆمەلە چیرۆکی میللی بەنگلادیشی ,ئەکادیمیایی بەنجیلا,دەککا 1985 وەرگیرانی دۆکیۆمینتی بە دەست نوسراو,لا35 و لاپەرەکانی دواییش.
8 - دینش شاندرانس (کیزا) کالکاتا (1923) لا 25 و لاپەرەکانی دوایش .
9- لەهەمان کتێب لا 188.
10- لەهەمان کتێب لا 255.
11- لەهەمان کتێب لا 260.
12- لەهەمان کتێب لا 187 و لاپەرەکانی دوایش .
13- کۆمەڵە چیرۆکی بەنگالین, هەمان سەرچاوە لا 3 لاپەرەکانی دوایش.
14- لەهەمان کتێب لا 24 لاپەرەکانی دوایی.
15-(LoKo sahitya sankalan) ئەکادیمیای بەنگلا (1985) لا 10, 12, 15, 16

www.pertwk.com

16-Thomson holt و هتد, چیرۆکی میللی نیۆیۆرک لا120, 250 .
17- لەهەمان سەرچاوە لا 51 و لاپەرەکانی دواییش .

بەشی چوارەم

بیجوم ڕوقیە، ڕابەری هزر خوازی

لەوتەیەکیدا بەرێز (ئیمداد عەلی) بەبۆنەی ساڵیادی بیجوم روقیە دا دوای کۆچکردنی لە 25ی دیسەمبەری (1932)دا وتی:
(ئەو ژنە تەنیا نیشانەی سەردەمێك نیە، بەڵکو نیشانەیە بۆ بوژانەوەمان)ئەمڕۆ لەگەڵ ئەم وتەیەی سەرەوە کۆکیین‌ودانی پێدا دەنێنین لەسەرئاستی نەتەوەیی کە ئەو وەکو چاککارو ریفۆمیستێکی کۆمەلآیەتی, فێرکردنی لەنێو ژناندا بلآوکردۆتەوەو لەبوژانەوەی بەنگالدا وەك ڕابەرێك بووە.
سیفەتی تایبەتی لە بیجوم روقیەدا (وەك ریفۆرمیستێکی کۆمەلآیەتی و ژنە ئەدیبێك)، بایەخ پێدانی بە پلەی یەکەم بە ئەقلآنیەت لەڕێبازی تیۆری وپراکتیکی خۆیدا ، ئەو ئەقڵی بەمەحەك دادەنا، بۆپەسەند کردنی یان ڕەت کردنەوەی هەر بیانوویەك. دەبوایە هەر بەبێ جیاکردنەوە یەکێك بێت لەو کەسایەتیە بێ هاوتایانەی مێژوو، کە بەراستی خەباتی لەپێناو پێشکەوتنی شارستانیەتدا کردووە و توانیویەتی خۆی لە تاریکی و خورافیاتیو میتۆلۆژیو کۆمەلآیەتی و بیروباوەڕە کۆنەکانی ڕابردوو ئازادبکات، دڵنیابین لەوەی کەیەکێکە لەوانەی ماندوبونێکی زۆر ئازایانەی بینیوە بۆ ئەوەی یارمەتی بەرەو پێشڤەچوونی کۆمەڵ و وڵات بدات، ئەگەر توانای کەمیش بوو بێ.
ئەوان ڕووبەرووی ئاستەنگ ومەترسی گەورە بوونەتەوە کاتێك کەوێنەی ڕێگایان بەئەقلآنیەت و لۆژیك و توانای ڕەمەکی خۆیان بۆ

www.pertwk.com

بەرژەوەندی و بەختەوەری گشتی کێشاوە. ئەو ڕاستیە لەسەر بوردەی هەموویان دەبینین و دەتوانین بڵێین ژیانی بیجوم ڕوقیا نموونەیە کە لەو چوارچێوەیە. وەکو لە هەندێ زانیاریە تۆمارکراوەکانی لێرە ولەوێ دەبینین سەرسامین بەوەی کەژیانی ئەو ژنە پڕبووە لەململانێ,دوا ڕۆژ دەریدەخات کە بیجوم ماڤ ئەوەی دەدرێتێ ببێ بەیەکێك لەمەزنترین ریفۆمیست بەدرێژایی مێژوو لەمیانەی ئەو توانا و سەرکەوتنانەی و قوربانیدانی خۆی وخۆشەویستی بۆ ئەوانی ترو بەهێزی ئەو لە دان بەخۆداگرتنی و لەسەرووی هەمووشیەوە ڕوون و ئاشکرایی ڕێگاکانیەتی. دوای خوێندنەوەی سەربوردەی ئەو ژنە، دڵنیاین لەوەی کە ئەو بەرەو ئامانجی گەورەی خۆی گەیشتووە، بەپشت بەستن بەبیرو ئەقڵی گەورەی، و بەبڕوای تەواوی بەحەقیقەت وبەهای بەهرەکانی.

دەتوانین بەبێ دوودڵی دان بەو بنێینن کە ئەو نەیویستوە ڕاستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ هیچ شتێك یارمەتیدەری بێت بۆ گەیشتنی بە ئامانجی یەکەم وهەرە گەورەی، بۆیە ئێمە هەست دەکەین کەبیرمان دەکەوێتەوە ئەم ژنە ژیانی پڕبوە لەخەبات وگەورەیی کەسایەتی خۆی کە بە نەمریە. هەروەها سەرسام دەبین بەو نموونانەی کە گوزارشت لەقوربانی بەخۆدان و خۆشەویستی بۆخەڵکان وئەوانی تر, و لەسەرووی هەمووشیەوە سەرکەوتنی فیکری وبیروڕایەکانی کە لەکارە ئەدەبیەکانیدا گوزارشتی لێ دەکردن و وەکو بەهانەیەکیش بەقازانجی ئازادی ژنان پێشکەشی دەکرد.

ڕوقیە داوای لەکۆمەڵی ژنان وکۆمەڵگەی بەنگالی بەتەواوی دەکرد کە ئەو ئەرکەی لەسەریانە جێ بەجێ بکەن ئەویش ئازادکردنی فیکرە لە کۆت وبەندو چەوساندنەوە. بەکورتی ڕوئیاکانی ئەوەی بەیان دەکرد کەئازادی ڕاستەقینە بەتەواوی مەحاڵە بێتەدی بەبێ ئازادبوونی فیکر.

پێشتر لەوسەردەمەدا و لەژێر ئەو بارودۆخە کۆمەڵایەتیە باوەدا مەحاڵ بووە، ڕوقیا ئامانجەکانی بێتەدی. بۆیە هیچ کاریگەریەك نابینین لەژیانی کۆمەڵایەتیدا بەدی هاتبێ، بەتایبەتیش ئەگەر تەماشای ئەم بارودۆخە بکەین کە ئەمڕۆ پێی گەیشتوین نەیتوانی کۆمەڵگەیەکی

نموونەیی بچەسپێنێ، یاخود لەڕەگەوە خورافیات و بیروباوەڕی ڕابردوو بسڕێتەوە، کە هەموو کۆن و قوژبنێکی ژیانی کۆمەڵایەتی بەگەورەو بچووکیەوە تەنیوە وەك لە هەردوو کتێبی (خەونی سوڵتانەو padmaraga) دا گوزارشتی لێ کردووە.

گومانی تێدانیە بیجوم لەسەرماندووبونی خۆی دەستی لە بەرەو پێشەوەچوونی کۆمەڵی بەنگالی یدا هەبووە و ڕێگەی خۆشکردووە بۆبەرەوشارستانیەت بون و زێدەگاڤی ئەو بەرهەڵستکاریانەی کردووە کە بینویەتی، واتە ئەو مەترسیانەی کەڕووبەڕووی بوێتەوەو ڕەخنە وناڕەزایی توندوشێوازی جۆراو جۆری سەرکوتکەر کە لە هێزە دواکەتوو کۆنە پەرستەکانەوە سەرچاوەی گرتووە. ئێستاش هەست دەکەین دوای سەد ساڵ بەسەر لەدایك بوونی ئەو ژنەو پەنجا ساڵ بەسەر تێپەڕبوونی کۆچی یەکجارەکیدا، ئەو هێزە بەردەوامە لەکاری خۆی، پێ دەچێ ئەو هێزە نادیار بێ ، چونکە لەکاتێکەوە بۆکاتێکی تر بەڵام بەخێرایی سەرهەڵدە داتەوە،

کەواتە دەتوانین بەبێ سڵ کردنەوە بیجوم بەمامۆستایەکی دڵسۆز و ڕابەرێك لەمێژووی ئەو گەلە دابینێن، بۆ ئەو هەوڵە دڵسوزانەی کە بەتەنیا داویەتی بۆ ئەوەی کۆمەڵ بەرەو پێشکەوتن بەرێت.

ڕوقیە بۆ بەدیهێنانی کۆمەڵێکی نموونەیی پشت دەبەستێت بەبیری مرۆڤایەتی وهێزی هزر ،, ئەمانە بە ئامرازی سەرەکی و بەهای بەرز دادەنێت، لەوەوە کورتەیەك لەبیروڕاکانی خۆی لەسەر کۆمەڵی نموونەیی لەنوسینەکانیدا پێشکەش کردووین، لێرەوەش لایەنێکی تر لەکەسێتی بێ هاوتایی دەردەکەوێ, ڕوقیەی ئەدیب پشتی بە بیری ئازادی خۆی بەست،لە کاتی هەوڵدانی بۆ دانانی بیردۆزی خۆی لەفەلسەفەدا ، لەودیو خەباتی لەدژی میتۆلۆژیا لەهەمووچینەکانی کۆمەڵداو هەموو بوارەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی و جیاکاری لەسەر بنەمای ئاینییدا بەرپاکردوە.

ئەو ژنە چینی ڕۆشنبیری هاوچەرخی خۆی توشی سەرسوڕمان کردووە بەو بەڵگە و شێوازە لۆژیکیەی کە باسی لێوە کردووە. هەروەك

www.pertwk.com

چۆن ئەمرۆش سەرسامی کردووین لەکارە ئەدەبییەکانی کە لەسەر لۆژیکێك بەگوزارشتی بەهێزو بەڵگەی ڕوون وئاشکرا جەخت لەسەر بیروڕاکانی دەکاتەوە. هەتا لەکارە ئەدەبیەکانیشیدا شوێنیك بۆ نامەنتیقیەت نادۆزینەوەو بەو بیرە درەوشاوە لە کارەکانیدا هەن کەهەمیشە هەوڵی گۆڕینی واقیع دەدات بۆ خەیاڵ. لەگەڵ ئەوەی شدا کە خوێندنێکی کەمی وەرگرتوە خۆی فێر کردووە، کە بەمانای ووشە فێر کردن بێت.

هزری ئازادی ئەو خانمە لە مەزنیەوە دەوروبەری ڕووناك دەکاتەوە و لەکارەکانیدا سەردەکەوێت بەسەر نەزانی و وەهم چونکە ئەو پشت بە لۆژیك و حوکمی ئەقڵ و دادپەروەری دەبەستێت.

لێرەدا ئەقڵ سەردارە، نەتورەیی ونەڕق و نەگلەیی لەکارەکانیدا نابیندرێت, بەڵکو لەتێبینی سەخت و ڕەق پێك دێ بەڵام کۆمێدیا ئامێز, هەموو ئەمانە ئاماژە بەهەستە بەرزەکانی و جوانی وتوندوتۆڵ ودیسپلین لەکارەکانی دەکەن.

ڕوقیە بەڕاستی هەوڵی دەدا کۆمەڵی بەنگلادیشی هۆشیاربێتەوەو لە گرنگی ومانای پێشکەوتن وشارستانیەت تێ بگات، بیری وەکو شمشێر تیژبێت، بۆ ئەوەی بیری هەڵەو هەڵخەڵەتاندن کە بەرگری لەمیتۆلۆژیا و بیری دواکەوتودەکات، تێك بشکێنی. ئەو ڕای وابوو کەزوڵم و کردەوەی خراپ کاتێك ئامادەییان دەبێ ئەقڵ کوێلە بێ و کاتێکیش ئەقڵ کوێلە بوو بەشێوەیەکی خراپ بەکاردێت، بۆیەش ئەگەر ئازادی عەقڵ وبیر نەبوو ئەوا کۆمەڵ نمونەیی دروست نابێ. لێرەوە دەبێ ژن و پیاو بەیەکەوە بەبێ جیاوازی بەدوای حەقیقەت و جوانی و باشی بگەڕێن و بەمەش زانست و زانیاری شەڕوتاریکی بە دەردە نێن، هەموو بەبێ جیاوازی کردن جێ بەجێ دەکەن ئەرکەکانیان ، بەرپرسیاریەتی هەڵدەگرن وبەوەش کۆمەڵ نموونەیی بەدی دەهێنن .

بیجوم ڕوقیە ڕایەکانی بەشێوازێکی ڕوون لە(وتارەکانیدا) دەخاتە ڕووکەجەخت لەئازادی فیکری دەکاتەوە، ئێمە دیسانەوە نەك تەنها

بەڕایەکانی سەرسامین، بەڵکو بەشێوازو گوزارشت کردنی لەدیدو بۆچونەکانی خۆی وبەکارهێنانی بەڵگەی لۆژیکی, بەڕاستی بەڵگەکانی کەوەکو قامچی دەسەڵاتدار وایە لەسەر کۆمەڵ و شەڕانگێزی ئەو قامچیەیەوون کردوە لەپشت پەردەی شێوازێکی جنێودانا ، ڕەنگە هەستی کردبێ کەئەوە لەهێرشی توند وزبری هێزە دواکەوتوەکانی نێو کۆمەڵ دەیپارێزێ لە پشت ئەو جنێودان و گاڵتە ئامێزە شێوازەدا گەیشتبوە ئامانجی ڕاستەقینەی خۆی وماناکانی گەیشتبوە خوێنەواران.
وەکو لەپێشەکی (بڵاوکراوەی) کتێبی ((کۆمەڵی لەکارەکانی ڕوقیا)) داخوێندمانەوە، دواجار سەلماوە بەکارهێنانی ئەو شێوازە جنێودانەی بەکردەوە ئەو سەرکەوتنی تیایدا بەدەست هێناوە، لەلاپەڕەکانی ڕۆژنامەکانی سەردەمی خوێدا کاردانەوە لەڕاکانی وگفتوگۆ کردن لەسەری بەڕوونی دەردەکەوێ دیارە لێرەدا ماوەمان نابێ گفتۆگۆ لەمەڕ شارەزایی بەڵگەنەویستەکانی ڕوقیا بکەین بەڵام ئەمەی خوارەوە هەندێ لە بۆچونەکانی ئەون کەڕای ڕوون و ئاشکران، ئومێد دەکەین لەداهاتودا هەندێ توێژەرەکانمان، لێکوڵینەوە لەکارەکانیدا ئەنجام بدەن :

((ژنان لەئەنجامی رووبە ڕووبونەوەیان بەناخۆشیەکانی دونیادا، لەئەرکی پەیوەستدار بەخۆیان، جیابونەتەوە، پیاوان یارمەتی بەپێشکەش بە ژنان دەکەن, لەبەرئەوەی ئەوان لاوازن و بەکەڵکی ئیش کردن نایەن, بەوەش پێ‌بەبێ لەگەڵ زیاد بوونی پێشکەش کردنی یارمەتی بۆیان، ئەوان زیاتر لاوازتر دەبن ئێمەی ژن لەم وولاتەدا وەکو گەڕۆك وسواڵکەروایەن، چەند خوا پێداوەکان بۆ بەجێ گەیاندنی باوەڕە ئاینیەکەیان پێیان بەخشین, ئەوەندە ژمارەی هەژارەکان زیاد دەکات و وای لێ دێ سواڵ کردن دەبێتە ئەلتەر ناتیڤێك بۆ ئیش وبژێوی ژیان بۆ دواجار بۆ وەرگرتنی ئەو سەدەقانە هەست بەشەرمکردن و نەنگی ناکەن.
زیادەڕۆیی ناکەین ئەگەر بڵێین ئاستی ئەم لێکچوونە زۆر بەرزە ئەگەر بەراوردیان کەین بەنموونە گەلێکی هاوشێوەی لەم جۆرە لەکتێبی فەیلەسوفە مەزنەکان. ئەو بەخشینی سەدەقە بۆسواڵکەران و یارمەتی لە

پیاوانەوە بۆ ژنان بەهۆی لاوازیان, هۆکارێك دەزانی بۆ زیاد بوونی ئەم لاوازیەیان. لەهەردوو حالەتیشدا بەهێزەکان واتە (پیاوان) لە میانەی ئەوەدا دەسکەوتی ئایینی ودنیایان دەبیٚ, ئەمەش بەردەوامیەو دەست بەسەر داگرتنی لاوازەکانە ئەوانەی کەیارمەتی لەپیاوان وەردەگرن کە ژنانن.

بیجوم روقیا بەبەکارهێنانی ئەو شێوازەی کە ئاماژەمان پێی ی دا ئەو ڕوون دەکاتەوە، ئەمانەی خوارەوە هەندیٚ بۆچوونی تری ڕوقیای شارەزان لەزاستی زماندا، هەروەها هەندیٚ ڕای خۆش وکۆمپلێکمان بەبەکارهێنانی مانای ڕاستەقینەی ووشە هاتوەکان، پێشکەش دەکات.

زۆربەی ژنانی خاوەن هاوسەر ناڕازین بەرانبەر بەووشەی (ژنی کۆیلە) بەلاٚم من دەپرسم، ئەی (گەورە) مانای چیە کە بۆ (مێرد) بەکاریدەهێنین ، ئەگەر بۆ کەسێکی زەنگین کە ببەخشیٚ بلٚێین (بەخشندە) یە و بەمێردیشمان ووت (بەخێوکەر) ئەوا لۆژیك دەلٚیٚ بەژن دەگوتریٚ (کۆیلە) و ئەگەر گوتمان ژن دەبێتە خزمەتکار لەپێناوی ئەو پەیوەندی خوشەویستی یەی لەنێوان خۆی وهاوسەرەکەیدا هەیە بێگومان کەسێك ناڕازی نابێت لەو جوٚرە بەلٚێننامەیە، بەلاٚم ئایا پیاویش وەکو هاوسەرێك بڕیاری خۆی نەداوە لەپێناوی خۆشەویستیکە دوایش دەبێتە بەرپرسێك لەچاودێریکردنی خێزانەکەیدا ؟ کەواتە کۆمەلٚ ناوی مێرد دەنیٚ (خاوەن کۆیلە) لەبری ئەوەی پێی بلٚیٚ (کۆیلەی خۆشەویستی).

ئەمەی خوارەوە دیسانەوە چواندنێکی سەرسوڕهێنەری ڕوقیایە :

((کاتێك کە کوٚلۆمبس بڕیاریدا ئەمەریکا بدوٚزێتەوە ، ئایا بەشێت لە قەلٚەم نەدرا ؟ کەواتەچ گوزارشتێکی ترهەیە بێجگە لە شێتی بۆ ژنێك بیەوێت بگاتە پلەی مەزنی وەکو پیاوان و سەربەخۆیی خۆی بەدەست بهێنی؟))

پێویستە لێرە هەلٚوەستەیەك بکەین، ئێمە مەیلمان بەلای ئەوە دایە کە روقیا بە ریفۆرمیستێکی کۆمەلاٚیەتی لە چوارچێوەی داکۆکێکردن لەمافەکانی ژناندادابناسێنین ، بەلاٚم ئەوە شایستەیی وگەورەیی

کاروچالاکیەکانی ئەم ژنە سنوردار دەکات ووامان لیٚ دەکات لە تەسکترین سنوردا بیبینین.

روقیە درکی بەوە کردبوو کەلاوازی ودواکەوتووی فیکری ژنان کەنیوەی کۆمەلٚن, دەبێتە کۆسپ بۆ پێشکەوتنی گشتی کۆمەلٚ، بۆیە ئەو وەکو ئەندامێکی ئەو بەشە دواکەوتوە لەکۆمەلٚدا نەیهێشتووە بکەوێتە پەراوێز وچالٚ بیٚ ئومێدی لەسایەی هەولٚی خۆی و فراوانکردنی چوارچێوەی هێزی، بەلاٚم ئامانجی سەرەکی ئەو, پێشکەوتنەی بۆ تەواوی کۆمەلٚ بووە بەژن و پیاوەوە لەم بارەیەوەش دەلٚیٚ:

((ئێمە نیوەی کۆمەلٚین ،کۆمەلٚیش چۆن پێشدەکەوێت گەرئێمە نەجولٚێین ؟ گەر پێی کەسێك زنجیرو کۆتی پێوەبیٚ، چۆن دەتوانیٚ بەولەنگیە بۆدوور بڕوات ؟ جیاوازی لەنێوان بایەخەکانی ئێمە و پیاواندا نیە بەلٚکو یەك شتن و مانای ژیان لای ئێمە و ئەوان یەك شتە)).

روقیە هەولٚدەدات بیروبۆچونی بەشێوەیەکی بەهێز ڕوون بکاتەوە، لەمیانەی پشت بەستن بەلێکچون لەوتارێکیدا بەناونیشانی (ئەردانگی) وای دادەنیٚ کۆمەلٚگە لەژن وپیاو پێکهاتوە و بەیەکەوە (یەکەیەکی ئەندامی تەواون) ئەگەر نیوەی کۆمەلٚ کەژنانن لەچاونیوەکەی تر بەدواکەوتوو مایەوە, ئەوا پێشکەوتنی نیوە کەی تریش بە پێشکەوتن ناژمێردێت ووای لیٚ دیٚ ئاستی ئەم یەکەیەی ئەندامێتی یە لەنگ ببیٚ ولەیەك ئاستی وەك یەك نەمێنێتەوە هەروەها لێکچونێکی دیکە باس دەکات و لەشی مروٚڤ بەعەرەبانەی لێخوڕینی دوو تایە دەچوێنیٚ و جولٚەی عەرەبانەیەك باس دەکات کە لەسەردووتایە دەڕوات تایەیەکیان گەورە یە (پیاو)و ئەوەی تر بچوك (ژن) ئەو عەرەبانەیە لەئەنجامدا ناتوانیٚ بەم شێوەیە دوور بڕوات بەلٚکو لە بازنەیەکی داخراودا (سنوری مالٚ) دەمێنێتەوە.

ئامانج لەم لێکچونە سەلماندنی ئەوەیە کۆمەلٚ پێشناکەویٚ ئەگەر هاتوو هەردوو نیوە لەئاستیدا کە جیاوازیان هەبیٚ, بەلٚکو کومەلٚ لەدەوری بازنەیەکی تەسکی دوور لەئاراستەی باو بۆشارستانیەت

دەخولێتەوە، وبەڕای بیجوم مانەوەی بەم شێوە یە هۆکەی بۆئەوەدە گەرێتەوە کە کۆمەڵی بەنگالی نەیتوانیوە لەخورافیات ولەنێوان بیری دواکەوتوو کۆنەپەرست ڕزگاری بێت، بەوەش زیاتر وزۆرتر کۆمەڵی بەنگالی دوادەکەوێ, لەبەرئەوەی دوورە لە کۆمەڵگە پێشکەوتوەکانی دیکە.

بیجوم ڕوقیا لە هەوڵی بسەلماندی ناڵۆژیکەیەتی ئەو بیڕوباوەڕەی ژنانی کردوەبە کۆیلەی پیاوان, ڕایەکی مەزن پێشکەش دەکات:.

((مەن دان بەوە دادەنێم کەئافرەت پشت بەیارمەتی کەسانی تر دەبەستێ بەهۆی کەم توانایی لەشی, ئەم هۆکارەش بەس نیە بۆ ئەوەی پیاو ببێتە (خاوەن کۆیلە)و ژنیش (کۆیلە)، چوون وەك دەبینین لە جیهاندا هەموو مرۆڤێك پێویستی بەیارمەتی کەسانی ترهەیە بەشێوەیەك لەشێوەکان ئەوەتا دارتاش, تەون کاران, هتد, هەندێ جار پارێزەر پێویستی بەپزیشکە وەك چۆن دکتۆریش پێویستی بەپارێزەر دەبێ, کە واتە، ئایا دەکرێ ناو لە دکتۆرەکە بنێین (خاوەن کۆیلە) یە بۆ پارێزەرەکەو یان بەپێچەوانەوە دابنێین بۆچی دەبێ وا دابنێین ژنان کەهاوبەشی ژیانی پیاوان دەکەن, پیاو بەگەورەی و خاوەنی خۆیاندابنێین ؟.

ژن وپیاو, یەك بۆ ئەوی تر پەیوەندی تەواو دەکات تەواو دەکات و روقیا ئەو بۆچونە لۆژیکیو کاریگەرە باس دەکات بۆ ئەوەی دانانی (کۆیلە و خاوەن کۆیلە) بەکەمی وبێ مانایی سەرکەوتن بەسەر ئەوانە دەربڕێت. روقیا بانگەوازی ژنانی نیوەی کۆمەڵ مروڤایەتی دەکات کەپشت بەخۆیان ببەستن، بەیارمەتی هێزی هۆشیاریو زانستو ڕاهێنانیان لەسەر بەکار هێنانی هێزی فیکری یا بیری ئازادی خۆیان, ئەگەر نامانەوەیان وەکو بوکە شوشەیەك لەحالەتی ناووشیاریدا دەمێنێتەوە، لەڕاستیدا بەدرێژایی تەمەنی هەوڵی داوە ڕووناکی بخاتە مێشکی ژنانی زوڵم لێکراو, ئامانجیشی هەمووبون وبیری داگیرکردبوو ئەوە بوو کەژن وپیاو بەیەکەوە ئەو ڕاستیە بناسن کەژیانی ژنان هیچ

مانایەك و بەهایەکی نابێت تاکو ئەوان وەکو بووکە شووشە لەتاریکی وژێر دەسەلأتی پیاواندا بمێننەوە.

ئەوژنە بۆیریەکی هەبوو بۆ ئەوەی ڕەخنە لەپەیوەندی نموونەیی ئەو چیرۆکەی بەرگویی خەڵك بگرێ کەلە هیند بلأوە ئەویش پەیوەندی کوڕێکە کەناوی (راما) وکچەکەش کەناوی (سیتا) یەو دەیانچوێنێ بەپەیوەندی نیوان کوڕێکی منداڵ وکچێکی بووکە شووشەی مردوو بۆ ئەوەی وەسفی بکات کەژیان چۆن بێ بەهادەبێ، کاتێ مرۆڤ دەگۆڕێت بۆ بووکە لاستیکێك, نووسەردەڵێت:

پەیوەندی نێوان بوکەشووشەکەو کوڕەکە خەریکە دەبێتە یەك شت, چونکە ئەگەر کوڕەکە ویستی دەتوانێ کچەکەی خۆش بوێت, لەوەیە ئەو بووکە ئەگەر ون بێت یاخود یەکێك بیبات یابیدزێ کوڕە کە تورەبێ یارەفتاری توندوتیژ بێت بەرامبەر بەو کەسەو بێگومان بەدۆزینەوەشی بەختەوەردەبێ، بەلأم بوکەشوشەکە ئیرادەو توانای نیە وناتوانێ هیچ شتێك بۆ کوڕە کەبکات, لەگەڵ ئەوەی کەدەست و پێی هەیە بەلأم وێنە یەکی جوانی خەیاڵەو هۆش و ئیرادەی نییە.

پێویستە لەسەرئەوژنانەی کە وەکو ئەم بووکەشوشەیە هۆشیان نیە، تائاستێك لەولایەنەی کەژیانو زانست پێشکەشی کردوون خۆیان ووشیار بکەنەوە, تەنیا ئامرازیش بۆ گەیشتن بەزانیاری, ئازادی ئەقڵە لەکۆتو باوەڕی خورافیات و بیری کۆن، دیارە ئەگەر هەموو مرۆڤێکیش بەبێ لەبەرچاوگرتنی لایەنی ڕەگەزی بگاتە ئازادی فیکری خۆی, ئەوا مرۆڤایەتی لەو حالەتەدا دەتوانێ چارەسەر بدۆزێتەوە.

بیجوم روقیە, ئەو ژنە مەزن و بیرئازادە دوایین ووتاری خۆی کە (پێش کۆچی دوایی نوسیویەتیو تەواونەبووە) بەناونیشانی (مافەکانی ژنان) کە لە ڕوژی 8ی دیسەمبەری ساڵێ 1932 دا نوسیویەتی ڕۆژێك لە دوای ئەوە واتە 9ی دیسە مبەری ساڵێ1932 دا کۆچی دوایی دەکات، ئەم ووتارە لەسەر مێزی کتێبخانەکەیدا دەدۆزنەوە، دیارە ئەوەش بەتەواوی دەیسەلمێنی کە ڕوقیا زۆر بەتوندی تێکەلأوی مەسەلەی ئازادکردنی ژنان

بووه، زۆرترین هەوڵیداوە بۆئەوەی کۆمەکی کێشە ومافەکانی پەیوەندی نێوان ئازاد کردنی ژن‌و ئازادکردنی فیکر بکات و ئەو درکی بەگرنگی ئەم پەیوەندیە کردووە وهەوڵیداوە کەژنان لە کۆت‌و بەندی نەزانی و تاریکیدا ببنەوەو لەژێر کاریگەری سەربەستی‌و ئازادی لایەنی عەقڵی‌و بواری کۆمەڵایەتی بۆ ژنان جێبەجێ بکرێت، واتە لەدونیای ناوەوەو جیهانی دەرەوەی ژن ڕەنگ بداتەوە.

هەموو ئەو بۆ چونانەی لەمەڕمەسەلەی ژنان لەچیرۆکی بەناوبانگی (بادمراگا) کەلەرێگەی پالەوانی چیرۆکەکە ، کە ناوی سەدیقەیەو بە(زەینەب)ناوی دەبات , ووشەکان و قسەکانی (سەدیقە) وادەردەکەوێ کە بیرێکی ئازادیخوازو درککردووی هەیە لەسەر مافی خۆی، وەك ڕوقیە چۆن خۆی درکی بەهەموو ئەو شتانە کردووە کەباسمان لێوە کرد ئەو ژنە ڕایەکانی بەشێوازێکی جبادەردەبڕێت ئەویش بەزمانی ژنە پالەوانێکی چیرۆکەکە, کە دیارە وای دەبینێ ئەوە ئاسانترە بۆگەیشتن بە جەماوەی خوێنەران وجولاندنی هەست وسۆزو مێشکیان, (سەدیقە) دەڵێ:

((ئەگەر بۆ کۆمەڵ سەلماندم وخۆم لەو هەموو نایەکسانی‌و نابەرابەریە گێل کرد کەهەیە ئەوا داپیرانمان بۆ کچانمان لەدوا ڕۆژدا کە ئەکەر لێوان لێوبن لە زیندوویی‌و توانایی پێیان دەڵێن (ئێوەی کچ وانەزانن وورەو هێزی خۆتان, بەهایەکی هەیە .. سەیرکەن هەتا زەینەب ناچاربوو پاش ئەو هەموو ئازارو ئەشکەنجە زۆرەی کەبینی, خۆی وبەختەوەری خۆشی بۆ مێردی بکاتە ئامانجی بوونی خۆی. پیاوانیش بێ منەتانە دەڵێن ((ژن هەرچەندێك خوێندەوارو زیرەك وچالاك‌و پاك‌و پشت بەخۆبەستووبێ، هەر دەگەڕێتەوە لای ئێمە و کڕنوش بۆ پێمان دەهێنێ بۆ ئەوەی داوای ڕزگاربونی خۆیمان لێ بکات بۆیە لەجیاتی ئەوە دەمەوێ بیسەلمێنم کە ژیانی هاوسەرێتی تەنیا ئامانجی گەورە نیە لەژیانی ژناندا و بەرپرسیایەتی خێزانی بۆ ژن هەموو لایەنێکی ژیانی نییە بەڵکو بەشێکییەتی.))

www.pertwk.com

ئەبێ نهێنی ئەو هێزە لەچیدابێ کە سەدیقە والێ ئەکات گەڕانەوەو پەشیمانی بۆ نیە؟.. دیارە نهێنییەکە ئەوەیە کەدەیەوێ بگاتە خوێندن, ((ئەو ژنە مرۆڤێکی خوێندەوارو خاوەن ئازادیەکی ئابوری‌یە لەبەرئەوەی هەموو مانگێك بەرانبەر ئیشەکەی خۆی (ڕوپیات) وەرئەگرێ.))

سەدیقە ناچارنیە پشت بەپیاو ببەستێ بۆ بژێوی ژیانی چونکە ئەو ژنە لەئازادیەکی فیکری‌و ئابوریدا دەگوزەرێنێ. بۆیەش دەتوانێ بەباوەڕێکەوە پێشنیازی مێردەکەی ڕەتبکاتەوە لەم بارەیەوە دەڵێت:

((دەست لەئیشوکاری من مەدە, چونکە خۆم بەرپرسم لەکارەکانی خۆم)) ئەمە مانای ئەوەیە ڕێگای جیاو سەربەخۆی خۆی هەبووەو عەقڵی‌و ویژدانی ڕابەرایەتی ئەو دەکەن.

سەدیقە لەهەڵوێستێکی تردا جەخت لەسەر ڕایەکانی خۆی دەکاتەوە کاتێك کە مێردەکەی ((لەتیف)) ژنێکی تر دەهێنێ بەفەرمانی مامی لەگەڵ ئەوەی گرێبەستی هاوسەرێتی لەگەڵ ئەو دا هەبووە ئەگەرچی مێردەکەی (سەدیقەی ڕۆشنبیر) بەردەوام داوای لێدەکات بگەڕێتەوە بۆ لای، بەڵام ئەو بەم شێوەیە ڕەتی دەکاتەوە:

((ئەڵقەی دەستم فڕێدا بۆئەوەی ببینێ کەدەشکێ‌و پێم پیاکێشا)).

ئەم ژنە پارێزگاری لە سیفەتی گەوهەری بازن کردووە, هەروەك سەدیقە توانیویەتی پارێزگاری لەخۆی بکات‌و لەژیاندا بمێنێتەوەو سەرکەوێ بەسەر ئەو ناخۆشیانەی کەلەژیانیدا کۆتایی نابێ.

لێرە سەدیقە بەپەخشی ڕووناکیەك دەچێ کەهەموو ئەو ئامانجانەی بەجێ هێنا نەك لەپێناوی گەڕانەوەی لەتیفی مێردی بۆلای خۆی, بەڵکو لەپێناوی زەرورەتی چاککردنی خۆی‌و بوونی خۆی, بۆئەوەی ببێتە نموونەیەکی زیندوو بەرانبەر هەموو ژنانی کۆمەڵەکەی خۆی:

((خێزان, هەمووشتێك نییە لەژیانی ژندا, پێویستە ژن پشت بەخۆی ببەستێت بۆئەوەی مەزنی خۆی بەدەست بێنێ‌و بیری ئازادبێ. پێویستە ژن توانای ئەوەی هەبێ بەئەقڵ‌و لۆژیك بڕوانێتە هەموو بوارەکانی ژیانی خۆی, ئەو خەونەش بەوە دێتەدی کەژن بخوێنێ‌و فێربێ‌و بگاتە

www.pertwk.com

ئابوریـەکی سـەربەخۆ بـۆ خـۆی ئـەوەش بـەهاوکاریو پاڵپشـتی ژنـانی ئازادیخوازو دڵسۆزو نموونەی بیجوم روقیای گەورەو مەزن .

تێبینیو سەرچاوەکان

1- کۆمەڵێك لە کارەکانی روقیا ,شاعیر(ئا ,قەدیر) ,ئەکادیمیای بەنجیلا لە ساڵی 1973 بە چاپی گەیاندوە لاپەڕە 9.

2- خەونـەکانی سـوڵتانە , بـە ئینگلـزی لـە ئەنجومـەنی کتێـب لـە ساڵی 1908 دەرچووە .

3- (بادمراجا) نەمانتوانی مێژووی لە چاپ گەیاندنی بزانین .

4-(Matichur)سەیری وتارەکانی کۆمەڵەی بەرگی یەکەمو دوەم بکە , بەرگی یەکەمی لە ساڵی 1905 و بەرگی دوەمی لە ساڵی 1921 چاپکرا .

5-لەهەمان سەرچاوە لاپەرە (7-2)

6- (Matichur-stree abnati) بەرگی یەکەم , کۆمەڵێك لە کارەکانی روقیا لا 17

7- لەهەمان سەرچاوە لا 19.

8لەهەمان سەرچاوە لاپەرە 36 .(Ardhangi)

9- مانای وشەی (ئارادانگی نیوەی ئەندامی پەیوەستە بەهەمووی .

10- لەهەمان کتێب لاپەرە Ardangini.31 -10

11- لەهەمان کتێب لاپەرە 36.

12- لەهەمان کتێب لا 43.

13- لەهەمان کتێب لا 36.

14- یادمراجا ,لەگەوهەرێکی خۆڵەمێشی دەکا.

15- بادمراجا , کۆمەڵێك لە کارەکانی روقیا 452-53.

16- لەخەمان سەرچاوە لا 413.

17- لەهەمان سەرچاوە لا 459.

18- گرێ بەست لە ئیسلام واتە گرێبەستی (پەیوەستنامە) ی هاوسەری

19- لەهەمان کتێب لا 456.

بەشی پێنجەم
ژن لەکتێبی سەوزی قەزافیدا

لەزۆرجاردا بانگەشەبۆ دروستکردنی کۆمەڵێکی باشتر پێویستی بە هەڵوێستە هەیە هەروەها دەرگایەکیش بۆ گفتوگۆو ڕەخنە والاَدەکات, داخوازی موعەممەر قەزافیش جێگەی بایەخدانە کەداوا دەکات ژن بگاتە یەکسانیو هەڵگری بەرپرسیاریەتی بێت لە کۆماری لیبیادا. هەروەها ئازادبێت لەهەموو شێوە چەوسانەوەیەکی باو کە هەیە لە کۆمەڵگە هاوچەرخەکانی تردا. ئەو بانگەشەیە دەهێنێ, لێکۆڵینەوەیەکی تێرو ووردی بۆ بکرێت لەپێناو دەرخستنی بنەما فەلسەفیەکەی.

ئەو بەشەی کەتایبەتە بەژن لەکتێبی سەوزدا بەم شێوەیە دەستپێدەکات:-

((ئەوە ڕاستیەو شیاوی مشتو مڕ نیە کەژنو پیاو هەردووکیان مرۆڤن...... جیاکاری لە نێوان ژنو پیاو کارێکی ناڕەوایەو چەوسانەوەیەکی بێ بنەمایە. لەبەرئەوەی ژنیش وەکو پیاو, دەخواتو دەخواتەوەو. هەروەها هەستی خۆشەویستیو ڕقی هەیە, وەك چۆن پیاو ئەو هەستانەی هەیە, ژن بیردەکاتەوەو فێردەبێو تێدەگات وەك چۆن پیاو بیردەکاتەوەو فێردەبێو تێدەگات, ژن وەکو پیاو پێویستی بەجلو بەرگو هۆیەکانی گەیاندنو گواستنەوە هەیە, ژن هەست بەبرسێتیو تینوێتی دەکات وەك چۆن پیاو هەستی پێدەکات)).

www.pertwk.com

تا ئێره گوتەیەکی دروستە سەبارەت بەبارودۆخی ژنان ، ژن‌و پیاو هەردووکیان مرۆڤن، پێداویستی‌و توانستیان وەکو یەکە، هەریەکەیان بیردەکاتەوەو فێردەبیٚ‌و تێدەگات‌و هەستەکانیان لەزۆر ڕووەوە لەیەك دەچیٚ

بەڵام ئەوەی جێگەی داخە کەدەبینین بیرمەندێکی لیبراڵ لەبڕگەی دووەمدا بۆچونێکی تەواو پێچەوانەبنوێنێت و جەخت لەوە بکاتەوە کەجیاوازیەك لەنێوان ژن‌و پیاودا هەیە، کتێبی سەوز دەڵیٚ:

((جیاوازی سروشتی ئەوەیە کەژن مێینەو پیاویش نێرینەیە، کتێبەکە ئەو جیاوازیە سروشتیە بەم جۆرە باس دەکات:

1–ژن بەو سیفەتەی مێیە، سوڕی مانگانەی دەبیٚ.

2–ژن سکی دەبیٚ، ئەوەش وای لێدەکات بۆماوەی ساڵێك سست‌و لاواز بیٚ.

3–بە مەمکەکانی شیر دەداتە مناڵەکانی‌و بایەخی پێدەدات‌و لێی جیانابێتەوە.

بەڵام پیاو وەك ژن سوڕی مانگانەی نیەو سکی نابیٚ‌و شیر ناداتە مناڵەکانی‌و بەوشێوەیەی ژن پەروەردەیان ناکات.

کەواتە کتێبەکە ئەوحالاٚنە دەخاتە ڕوو کە پەیوەستن بەجیاوازی بایەلۆژی نێوان ژن‌و پیاو، تیشك دەخاتە سەر ئەوەو دەڵێت:

((سروشتی ئافرەت یەکسان دەبیٚ بەخودی مێینەبوون) ئەو سروشتە سیفەتی لێکچوونی ژن لەگەڵ پیاودا ناگرێتە خۆی وەکو ئەوەی کەلەسەرەتادا کتێبەکە باسی کردووە.

((ژن وەکو پیاو بیردەکاتەوەو فێردەبیٚ‌و تێدەگات، هەروەها بەشداری هەمان پێداویستی‌و هەستەکانی دەکات))، دیارە ئەوە لۆژیکی نیەو گۆڕانێکی چۆنیەتیە لەبیروبۆچووندا.

بەدرێژایی مێژووی فەلسەفە لە پێشتر و ئێستاشدا ووشەی (سروشت) سەرچاوەی مشتومڕی قوڵ بووە، کەدیارە هەندیٚ لەنیشانەکانی، لەقوتابخانە فیکریە جۆراوجۆرەکانەوە وەرگرتووە، ڕێبازی فەلسەفەی (ڕەواقیەکان) بایەخ بەلایەنی عەقڵ‌و ئاوەزی مرۆڤ دەدات‌و وای دەبینیٚ کەژیانی ئەقلاٚنیەت پشت بەبیردەبەستێت‌و پێداویستیە سۆزداری‌و هەستەکانی مرۆڤ ڕەتدەکاتەوە، قوتابخانەی فەلسەفەی ئەزمونگەرایی کە (هۆبزو هیوم) دەگرێتەوە، وای دەبینیٚ کەسروشت هەموو لایەنەکانی مەردووم دەگرێتەوە، واتە((کردەوەکانی، توانای، خەوشی، بیرکردنەوەی هەروەها هەست‌و سۆزەکانی...هتد))، ئەو قوتابخانە فەلسەفیە، ژیانی ئاسایی وا دەبینیٚ کە مرۆڤ بەیارمەتی عەقڵ هەموو پێداویستیە سۆزداریەکان بەجیٚ دەهێنیٚ واتە (ئەقڵ کۆیلەی سۆزە)، بەڵام لێرە لەکتێبی سەوزدا تێگەیشتنێکی دیکە بۆ سروشت دەبینین کەتەنیا پشت بەئەرك‌و چالاکیە بایەلۆژیەکانی مرۆڤ دەبەستێت واتە (وەچەنانەوە، مانەوەی نەوەی داهاتوو پارێزگاری)‌و مانەوەی ڕەگەزی مرۆڤ لەیەکەمباردا تیۆری جیهانی سێی نویٚ دەبینین! بەڵام ئایا ئەمە بەم شێوەیەیە؟ هەروەها کتێبی سەوز لێرەدا جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە کەهەر کچێك شوکردن‌و دایکایەتی‌و سکبوون‌و وەزیفەکانی ژنان واتە دەست لەڕۆڵە سروشتیەکەی خۆی هەڵگریٚ ئەوا ئەمە بەلادانێك لەموٚراڵ و ڕەوشت دادەنریٚ لەو چوارچێوەیەدا، دیارە قەزافییش لەڕوانگەی جیاوازیە سروشتیەکانەوە داوا دەکات ژن خزمەتی پیاوبکات لەبەر ئەوەی ((ژن نەرم‌و نیانەو بەئاسانی دەترسیٚ‌و بەئاسانیش دەگری، بەگشتی ژن بەسۆزن‌و پیاویش بەهێزن بەحوکمی سروشتی زگماکیان)).

کتێبی سەوز داوا دەکات ژن وەکو خۆی بمێنێتەوە:–

((ژن وەکو گوڵی کراوەن ، بۆ ڕاکێشانی دەنکۆڵەی سپێرم‌و بەرهەم هێنان دروستبوون)) بەڵام بەڕای ئێمە ئەم بیرکردنەوەیە سەردەمی بەسەرچووە ((بیری ئەوەی کەژن وەکو گوڵە هەنگ (پیاو) رادەکێشیٚ)) بیرێکی ڕەتکراوەیە لەلایەن مرۆڤی ڕوناکبیرو ئەقلاٚنیەکانەوە، ئێستاش ئەگەر هەندیٚ کەس ئەو بیرکردنەوانە قەبووڵ بکەن، ئەوا زۆربەی زۆری داخوازیانی ئازادی ژنان بەگشت لایەنەکانیانەوە، بەرپەرچی دەدەنەوە. وەکو چۆن دەگوتریٚ پیاوان بۆ خۆجوانکردن‌و سەرنج ڕاکێشانی ئەو

www.pertwk.com

ژنانەی کەبۆ کۆکردنەوەی شیلە لەگوڵێکەوە دەچنە گوڵێکی تر, پەنا بۆ ئامادەکراوی جوانکاری و هەمووجۆرە پۆشاکێك دەبەن, ئایا ئەمە بەرەفتارێکی نائاسایی پیاو دادەنرێت؟ هەروەك ئەمە بەهۆی گونجانی کۆمەڵایەتی کەپشت بەجیاکارە بایەلۆژییەکانی نێوان ژن و پیاو دەبەستێت.

بەراوردی نێوان جیهانی گیانەوەران و رووەك لەگەڵ مرۆڤ لەزۆربەی کاتدا لەکاتی رووبەرووبونەوەدا دەمانگەیەنێتە هەڵەی گەورە, ئەم بەراوردانە لەکتێبی سەوزدا دووبارە دەبنەوە, مرۆڤی ئەقڵانی دەخوازێ زیاتر تێرامانی بایەلۆژیی و چێژی هەستی هەبێ و دەیەوێ لەهەموو بوارەکانی رۆشنبیریی و هونەری و جوانکاریەوە پێش بکەوێ. هەرچی رووەك و ئاژەڵەکانن لەئاستێکی نزمدان, بەڵام پیاو ئەمە لەبەر بەرژەوەندی خۆی لەبیر دەکات.

زۆربەی زانا دەروونناس و کۆمەڵناسەکانی جیهانی نوێ پێیان وایە کە گونجانە کۆمەڵایەتیەکان و (هۆکاری تایبەت بە زانستی بۆماوەیەیی کە بەدرێژایی سەدەکان ئەوە ئەنجامی ئەو گونجانەیە, بەرپرسی سەرەکین لەدروستبوونی بیری (رەوشتی و ئاکاری نموونەیی نێر) یان (رەوشت و نمونەیی مێینە) ئەمرۆ گرانە دروستیی ئەو بۆچونە بسەلمێنین کەسروشتی زگماکی ژنان بۆ راکێشانی پیاوە, پیاویش ژن بۆ بەکارهێنان و تێربوونی خۆی و مانەوەی بەکار دەهێنێ, قەزافی لێرەدا دەڵێ:

((ئێستا کۆمەڵگای رۆژهەڵاتیدا بەچاوی کالاوە سەیری ژن دەکرێ, واتە کالایەکە بۆ کڕین و فرۆشتن, لەرۆژئاواشدا دان بەمێینەیی ئەودا نانرێت)) ئەم تێبینییە دەهێنێ هەڵوەستەی بۆ بکەین, ولاتە پیشەسازیە پێشکەوتووەکان لەرۆژئاوادا کەزۆر پولەکین بەورادەیەی ژن و پیاو تەنیا وەکو ئامێرێك بۆ بەرهەمهێنان بەکاری دەهێنن ,بە جۆرێك کە خەریکە کرداری دامالینی سیفەتە مرۆییەکان هەرەشە لەشارستانیەتی رۆژئاوا دەکات, بۆیە بارودۆخی ژن لەرۆژئاوادا خراپترە. چونکە ئەو بەهەرزانترین

سەرچاوە بۆ کرێ دادەنرێت و ناچارە ئەو فشارە لەبەر زۆری فشاری ئابوری لەکۆمەڵەکەی, قەبووڵکات.

ئەمەش زۆربەی کات کۆسپ دەخاتە بەردەم ژن کەناهێڵێ چێژی دایکایەتی ببینێ.

بارودۆخی ژنان لەوولاتانی پێشکەوتوو زۆر باشتر نیە, بەڵکو درێژکراوەی موڵکەکانی خاوەنەکەیەتی و ئەوان ئەندامی خێزانێکن کەباوکسالاریە شوێنی یاساییان نیە, منالی ئەبێ بەلام ماف یەکسانی وەکوپیاو لە سەر منالەکان نیە, بەدەگمەن نەبێ کاری دەست ناکەوێ, تەنیا هەلێك لەبەردەمیدا ئەوەیە کەبەسروشتی خۆی بژی ئەویش منالی ببێ و بەخێویان بکات و ژیانی لەسنورێکی تەسکدابێ و هیچ شتێکی دابینکراوی لەژیاندا نەبێ, ئەو تەنها مێیەو مرۆڤ نیە

((ژن لەوولاتی پێشکەوتوو دەبێتە ئامێرێك نەك مرۆڤێکی راستەقینە, ژن لەولاتانی نیمچە پێشکەوتوشدا ژیانێکی خراپ وەکو زۆربەی رووەك و گیانەوەر نەك وەکو مرۆڤێك, دەباتەسەر. ئامانجی تایبەتی خۆی نیە)), ئەم تێبینیانە راستیەکی باوەڕپێکراون لەدونیای هاوچەرخدا بەلام ئێستا بۆ رۆڵی ژن و پیاو لەتیۆری جیهانی سێدا, جیاوازی زۆر دەربارەی ئەو رایە بیرتەسك و باوانە هەیە.

کتێبی سەوز تێکەڵکردنی رۆڵی ژن و پیاوی لە دژی یاساکانی سروشت قەبوڵ ناکات و هەر هەوڵێکیش بۆ ئەوە رەت دەکاتەوە بە هەڵوێستێکی تەواو ناشارستانی و دژ بە یاساکانی سروشت و وێرانکەر بە ژیانی مرۆڤایەتی دەزانێ ئەو پرۆتستۆ کردنە بێ بەڵگەو ناتێگەیشتوانەیە و وەکو پێویستیشە فاکتەرەکان روون نەکاتەوە , کتێبەکە تەنیا تیشك دەخاتە سەر جوانی لەش و لاری ژن و خۆرسکی لاوازی ژن, وەك ئەوەی گرنگترین سیفەتی سروشتی ئەو لاوازی بێ, بەلام بۆ ئەو ئافرەتانەی کەرۆشنبیرو تێگەیشتوون, زیرەك و لێهاتون چی رووەدەدات؟ یان چی دەگوترێت؟ ئەگەر هەوڵی پێشکەوتنی ئەو ئامادەکاریانەی دا بۆ رازی بوونی خۆی ئایا تۆمەتبار دەکرێت بەپشت

www.pertwk.com

گویٚ خستنی سروشتی خۆی؟ ئایا زەرەری گەورە دەکات ئەگەر توانا تایبەتیەکانی خۆی پشت گویٚ بخات؟ ئەمە پرسیارێکی زیندووەو پێویستە لەبەرچاوی بگرین, ئەگەر قەبووڵی روئیایەکی دیاریکراوی ڕۆڵی ژن‌و پیاومان کرد, ئەوا قەبولی ئەو ڕایە دەکەین‌و پابەند دەبین, کەتواناکانی ژن دیاری دەکات و لەچوارچێوەی سنورێکی تەسکدا دەیهێڵێتەوەو ئەو سنورەش پێی دەگوترێ سروشتی ژن, سروشتی ژنیش ئەوەیە کەبیردەکاتەوەو فێردەبیٚ‌و تێدەگات. و دەتوانرێ ئەگەر گەشە بەو توانایانە بدرێ وەکو ئاستی پیاوی لیٚ بێت, کۆمەڵ ئەگەر پێشکەوتووبوو ئەوا دان بەو ڕاستیانە دادەنێت‌و پێویستە کۆمەڵگە پێشکەوتوەکان لەئێستاو داهاتوودا, کاتیٚ کەپلان بۆ بەرنامەکانی خۆیان دادەنێن, ئەوە لەبەرچاوبگرن. کتێبی سەوز لەوبارەیەوە هەژارە, قەزافی لەهەوڵی لابردنی هەندیٚ لەو هەڵە تێگەیشتنانەیە لەبارودۆخی ژنان, لەکتێبەکەیدا دەڵیٚ:

(کتێبی سەوز ئامانجی کۆیلەکردنی ژن نییە, بەڵام دەیەویٚ لەکۆت‌و پێوەند, ئازادی بکات‌و هەروەك هەوڵی دانانی ئەلتەرناتیڤێك, بەیان دەکات, کاتیٚ کە دەبینیٚ ژن لەوەزعێکی ناهەمواردایەو حەز بەکەمکردنەوەی ئەرکەکانی دەکات‌و ئازادی هەڵبژاردنی پێدەدا, بەم جۆرەش دەبینین وەك ژن مامەلە دەکات (7) .

هەروەها دەبینین دۆخەکە لە کۆمەڵگەشدا دەگۆڕیٚ وژنان لەئەوروپاو ئەمەریکاو هەر شوێنێکی تر بەیەکجاری لەئیشکردن‌و ناو کارگەکان بەتایبەتی (کارگەی ئاسن‌و چەك‌و رەساسەکان) وازیان هێناوە, لەکاتێکدا کتێبی سەوز ڕایەکی جیاواز دەدات‌و جەخت لەوەدەکاتەوە کەبارودۆخی ژنان لەدونیای هاوچەرخدا لەگەڵ سروشتی ژن یەك نایەتەوە, بەڵام قەزافی پاش ئەوە روونیدەکاتەوە کە ژن پێویستی بەهەڵبژاردنی هیچ ئەلتەرناتیڤێك نیە, بەهۆی باس نەکردن‌و گویٚ نەدان بەم روونکردنەوەیە, تێنەگەیشتنێك ڕوودەدا, قەزافی دەڵێت:

((تیۆری جیهانی سیٚ ئامانجی کەمکردنەوەی ئەرکی ژن‌و پێدانی ئازادیی هەڵبژاردنە), ئەگەر ژن ئازادی هەڵبژاردنی پێدرا, ئەوا ئەوە هەڵدەبژێرێت کە وەك ژنێك هەڵسوکەوت دەکات‌و کەسێکی تەواو و پێگەیشتوو هەڵدەبژێرێت, ئەوە خالێکی زۆر گرنگە لەتیۆری ئەقلانیەتی مرۆڤایەتی کەداوای یەکسانی نێوان هەردوو ڕەگەز لەڕووی ڕامیاری‌و ئابووری‌و کۆمەڵایەتیەوە دەکات.

ئەگەر ژن ئازادی هەڵبژاردنی پێدرا ئەوا هەرگیز ئەوە هەڵنابژێرێت کەلەکارگەیەکی چەك‌و تەقەمەنی دروستکردن ئیش بکات, بەڵکو ئەو لەناخی دڵەوە باوەڕی بەئاشتی هەیە, نایەویٚ ڕۆڵەکانی بیٚ بەزەییانە بکوژرێن, ئەو ڕۆڵانەی کەبەهەموو سۆزو خۆشەویستییەکەوە چاودێری‌و پەروەردەی کردوون, تەنیا ژن دەزانیٚ کەچەند لەسەریەتی بۆ پێگەیاندنی منداڵەکانی‌و مانەوەیان لەژیان, خۆی لەبیربکات‌و قوربانی ببەخشیٚ. بۆیە دەبینین لەجیهانی هاوچەرخدا کۆمەڵەو ڕێکخراوەی پێشکەوتووی ژنان هەڵمەتەکانی ئاشتی جیهانی بەرێوە دەبەن , ژنان نایانەویٚ هیچ کەسێك تەنانەت پیاوانیش لەکارگەکانی چەك‌وتەقەمەنیدا کاربکەن. (نەچەك, نەجەنگ) ئەمە مەزنترین شتە بۆ ئەوانەی ئاشتیان خۆش دەویٚ.

مەسەلەی ئازادی هەڵبژاردن کەتیۆری جیهانی سێیەمە زۆر گرنگە.(8) ژن ئازادە لەکۆمەڵەکەیدا, بەڵام ئازادە بۆ چ ئیشێك؟ بۆئەوەی ژیانێکی سروشتی بژی؟ ئازادە کە (میٚ) بێت؟

بۆئەوەی وەڵامی ئەو پرسیارانە بدەینەوە پێویستە لەبارودۆخی ژنانی جەماوەری لیبیادا بکۆڵینەوە:

کتێبی سەوز زۆر شت نالیٚ دەربارەی سروشتی ئازادی هەڵبژاردن لە وتارکێدا, خاتوو (فەیمە ئەلبیتار) لەمەڕ((ژن لەچوارچێوەی تیۆری جیهانی سێدا)) دەربارەی بارودۆخی ژنانی ناوجەماوەری لیبیایە و تیایدا پیادەکردنی ئازادی هەڵبژاردن لەلای ژن بەجوانی ڕوون کردوٚتەوە.

خاتوو ئەلبیتار دەڵیٚ: ئەمجۆرە چارەسەرانە (چارەسەری کێشەی ژن لەوڵاتە پیشەسازی‌و تازە پێگەیشتوەکاندا پێویستی بە ئازادکردنی ژن

www.pertwk.com

هەیە لەهەموو ئەو كۆتانەی كەرێگرن لە بەردەم بەشداری پۆزەتیڤانە لەجیهانی ئەمڕۆدا, بەشداریكردن لەگەشەكردنی كۆمەڵایەتی, چونە نێو ململانێیەكان لەپێناوی بەدەستهێنانی نموونەی باڵا بەڵام بەبێ پشتگوێ خستنی سروشتی مێینەیی خۆی, ئەمە چارەسەرێكی نمونەییەو پێویستە كەسیش لاری لێی نەبێ. ئەمڕۆ توندڕەوەكانی ڕۆژئاوا كەلەبزوتنەوەی ئازادكردنی ژنان كاردەكەن مێینەیی خۆیان ڕەتدەكەنەوە (9), بەڵام ئەم ڕەتكردنەوەیە هۆیەكی باشە بۆ خۆسەلماندن لەبەرامبەر جیهاندا كە پیاو دەسەڵاتدارە تیایدا, ژنیش مرۆڤە ومێینەیی ئەویش بەشێكە لەكۆی كەسایەتی ژن خۆیدا.

ڕەتكردنەوەی مێینەیی مانای ڕەتكردنەوەی خوود نیە وەكو مرۆڤێك ئەمەش نابێتە كۆسپ لە بەردەم گوزەرانی ژیانێكی پڕ مرۆڤایەتی, ڕەتكردنەوەی مێینەیی تەنها ئامانجێك نیە, بەڵام ئامانجی بەدەسهێنانی ((نموونە باڵاكانە)) كەوەك نموونەكانی خاتوو ئەلبیتارە پیشانمان دەدات, كەواتە هیچ بۆچونێكی جیاواز نیە لەئامانجدا, هەروەك ئامانجی ئەو توندڕەوانەش پێكهێنانی كۆمەڵێكە كەژن تیایدا وەك مرۆڤێكی تەواوو كامڵ سەیربكرێت. لەگەڵ بایەخی تەواو بەمێینەیی و بڵندسەیركردنی.

خاتو ئەلبیتار بەمشێوەیە بارودۆخی ژنان لە ناو جەماوەری لیبیادا كورتدەكاتەوە(10):

1–ژن هاوبەشی پیاوە لەپیادەكرنی دەسەڵات لە لیبیادا, ئەنجوومەنی میللی لەئەندامانی ژنو پیاو پێكدێ كەئەوێش سەرچاوەی وەرگرتنی بڕیاری سیاسیە, بێگومان ئەمەش دەیسەلمێنێ كەژنان مافی سیاسیان هەیە.

2–یاساكان هیچ جیاكاریەك لەنێوان ژنو پیاودا ناكەن بە تایبەت لەكارو كرێی كاركردن, ئەوەش مافی یەكسان لەكرێو هەڵبژاردنی كار دابیندەكات .

3–لەیاسای كاردا بەخشینی مۆڵەتی دایكایەتی بەموچەی تەواوو چاودێری پزیشكی بێ بەرانبەر بۆ پارێزگاری كردنی ژنانو تەندروستیانو ئاسانكاری بۆئەنجامدانی كاری ڕۆژانەی سروشتی خۆیان,هەیە هەروەها ژن ئاسانكاری پتریش لەماوەی ساڵێكی دوای منداڵبوونی لەكاردا بەدەست دەهێنێ (واتە هەر كاتێ منداڵ پێویستی بەچاودێریو پەروەردەی بوو ئەوا یارمەتی تەواوی پێدەدرێت ,ئەمەش یارمەتی دەرە بۆپاراستنی سروشتی خۆی.

4–((پارێزگاری ولات ئەركی هەموانە بەپیاوو ژنەوە, بەگوێرەی تواناكانیان)) ئەمە داننانە بەوەی كەژن دەتوانێ پارێزگاری لەووڵاتەكەی بكات. واتە ئەو لەپاڵ سیفەتی مێینەی خۆیدا, سیفەتی پۆزەتیڤی هەیە.

ئەگەركۆماری لیبی توانی ئەم ئامانجانە بەجێ بهێنێ ئەوا بۆ ژنان كۆمەڵگە دەبێتە كۆمەڵگەیەكی نمونەیی, چونكە مێیەتی شتێكی پڕبەهایە, بەڵام لەڕاستیدا هەمووشتێكی ژن نیەو نابێ ببێتە كۆسپێك و لەبەردەم ژندا دابنرێت لەچوارچێوەی مرۆڤی هاوتا لەگیانلەبەرەكانی تر ژن لەوە زیاترە كەتەنیا مێ بێت, بەڵكو ژن ئەمڕۆ بەشداری لەگەڵ پیاودا دەكات لەزۆر لەو سیفەتانەی لەمێینەیی تێدەپەڕێنێت, بەمەش چەوسانەوەی ژنان لەنێوكۆمەڵ كەم دەبێتەوە ئەویش گرەنتی پێشكەوتنی تەواوی تواناكانی پێدەدات, لەگەڵ مێینە خۆی.

وا دیارە قەزافی كە داڕێژەری تیۆری جیهانی سێیەمە , دركی بەگرنگی ئازادی ژنان لەكۆتی كۆمەڵگەدا كردووە, هەروەك هەوڵەكانیشی چارەسەرن بۆ كێشەكانو شایانی ستایشكردنن, بەڵام بەداخەوە پێ ناچێ فەلسەفەكەی جێگیرو هاوئاوازبێ لەگەڵ داخوازی بەجێگەیاندنی ئەم ئەركە گەورەو مەزنە .

www.pertwk.com

تێبینی و سەرچاوەکان

1- م.ئا قەززافی , کتێبی سەوز, تەرابلوس , لیبیا ,لا92,
گواستنەوەکەی بە شێوەی حەرفی نیە و لە ئینگلیزیەوە وەرگێردراوە .
2- لەهەمان کتێب لا 103.
3- لەهەمان کتێب لاپەرە 105.
4- لەهەمان کتێب لاپەرە 104.
5- لەهەمان کتێب لاپەرە 104.
6- لەهەمان کتێب لاپەرە 105,
7- کۆنگرەی جهانی لە بەنغازی : کتێبی سەوز(1-3 ئوکتۆبەری 1979
بەرگی 2 , تەرابلس , لیبیا لاپەرە 177.
8- لەهەمان کتێب لاقەرە 124-134.
9- بەهەمان کتێب لاپەرە 129.
10- لەهەمان کتێب لاپەرە 133, (ئەوانەی ماوەش).

بەشی شەشەم

پەیوەندی ژن و پیاو لەئەدەبی هاوچەرخی بەنگلادیشدا

پێش هەر لێدوانێك لەسروشتی پەیوەندی نێوان ژن و پیاو لەئەدەبی چیرۆکدا, هەندێ لەبۆچونە تیۆریەکان دەخەینە روو کەئێستا بوارێکی فراوان بۆ گوزارشت کردن لێی رەخساوە ,

دەتوانین سێ بۆچوونی ڕوون دەست نیشان بکەین:

بۆچونی یەکەم گریمانەیەو بۆچوونی دووەم دژیەکی و بۆچوونی سێیەم, ئاوێتەییە .

تێڕوانینی باو لەسیستمی کۆمەلایەتی فێمێنیزمیدا "گریمانەییە" واتە بۆچوونی یەکەمە کە دەلێ:

((پەیوەندی نێوان ژن و پیاو لەبنەڕەتدا پەیوەندیەکی جەستەییە , جەستەی ژن وەکو پارچە زەویەکی چێنراو وایە کە پیاو تیایدا توانای هەستی خۆی دەدورێتەوەو بەختەوەردەبێ و وەچەی بۆ دەنێتەوە بۆ ئەوەی مرۆڤایەتی بەردەوامی هەبێ, بەگوێرەی ئەم تێڕوانینە, لەسەر ژن پێویستە پارێزگاری لەجوانی لەشی و ڕازاندنەوەی بکات ولە بەرانبەردا پاداشتی ئابوری و کۆمەلایەتی دەدرێتەوە, کەمێردبۆی دابین دەکات هەروەها پێویستە لەسەر ژنان چاودێری وەچەی پیاوەکە بکەن, بەلام

www.pertwk.com

ئەوە هیچ مافێك بە ژن نابەخشێ سەبارەت بەمنداڵەکانی, دەکرێ ئەوجۆرە پەیوەندیەی نێوان ژن‌و پیاوبە (تیۆری جەستەیی)ناو ببەین چونکە جەخت دەکاتەوە لەسەر جەستەی ژن دەکاتەوە بۆ راکێشانی سەرنجی پیاو, هەروەك بەڵگە و پاساوی دابینکردنی پێداویستییە سێکسییەکان بۆپیاو و چێژوەرگرتن, بەگرنگی پارێزگاری لە وەچەکانیان دەزانێ.

تیۆری دووەم : دژیەتی (تیۆری ناجەستەیی)یە کە ژن وەکو زەویەکی چێنراو بۆ پیاو دانێ, بەڵام دان بەپێداویستی‌و سێکسیەکانی نێوان ژن‌و پیاودا دەنێ لە پەیوەندیە مرۆییەکانی نێوانیاندا .

سەرنج ڕاکێشانی لایەکیان بەرانبەر بەڕەگەزەکەی تریان کورت نابێتەوە, ژن دەتوانێ لێرەدا ڕۆڵێکی بەرچاو ببینێ لەدابینکردنی ئارەزووەکانی خۆیدا ئەوگریمانەیەی سەبارەت بەمافی پیاو لە جەستەی ژناندا ڕەتدەکاتەوەو پیاویش دەتوانێ خۆی بەدوور بگرێ لەسەرنج ڕاکێشانی جەستەی مێینە, ئارەزووەکانی ئاڕاستەی نێرینەیەك بکات (سێکس لە گەڵ هاورەگەزەکەی خۆی) هەروەها دەکرێ ئەم تیۆرە شێوەیەکی تر وەربگرێ, ئەویش ڕەتکردنەوەی تەواوی پەیوەندیە جەستەییەکان بە رادەیەکی تەواو بەجۆرێك کە پیاو هیچ پەیوەندیەك بەجەستەی ژنەوە نەکات‌و هەردووکیان بەبێ پەیوەندیە جەستەییەکان بمێننەوە ,دەگمەنە ژن بەمەبەست ئەوە بکات لەکۆمەڵێکی باوکسالاریدا .

لەوحاڵەتەدا ژن وەك بووکەشووشەیەکی ساردوسڕی لێدێ کە تەنیا پاڵنەرو ئارەزوەکان لەپیاوەوە بۆ جەستەی ئەو دێت , هەوەها هەر لەهەمان تیۆردا شێوەی سێیەم هەیە کە داوای شۆڕشێکی گەورە دەکات وەك چۆن لە زۆربەی وڵاتانی ڕۆژئاوادا , ڕوودەدات ,(ژن‌و پیاو تەنیا لەپێناوی منداڵبوون دەگەن بە یەك , هیچ شتێك بۆ ئارەزووەکانی پیاوان نامێنێتەوە . چونکە تا ئێستا تەنیا رێگەیەکە بۆمناڵ بوون), لێرەدا پەیوەندییەکە پشت بەحەز و ئارەزوەکان نابەستێ , بەڵکوپشت بەپێداویستیە مادیەکان, بۆیە سەرنجڕاکێشان لەجەستەی پیاوان

بەگرنگ نازانن,لەتیۆری جەستەیدا ئەم شێوەیە بەکاردانەوەی خراپ‌و توندڕەو دادەنرێت .

بۆچوونی سێیەم(ئاوێتە بوون) لەنێوان هەردوو ڕای پێشوودایە (تیۆری پێداگرتن لەسەر هاوڕێیەتی)یە واتە لە پێشدا هاوڕێیەك دابنرێ وەك هەوڵدانێك بۆ تێکەڵکردنی توخمە دژ بەیەکەکان لەهەردوو ڕای پێشوودا. هەروەك ئەم تیۆرە بایەخ دەدات بە هەستی تەنیایی و دوورە پەرێزی, بۆیە مرۆڤ هەوڵ دەدات واز لەو هەستانە بهێنێ لە میانەی گەڕان بەدوای هاوڕێیەتی و دۆزینەوەی دوانەیی رۆح, یان هاوڕێیەك بۆ ئاویتە بوونی هەردوو جەستە کەواتە ئەم تیۆرە دان بەپێویستی سێکسی دا مەیلی مرۆڤ بۆ گەڕان بەدوای برادەرێك بەهەند وەردەگرێت‌و گوزارشت لە سەختی هەستکردن بەتەنیایی جەخت دەکاتەوە لەسەر سروشتی ئارەزووی مرۆڤ بۆ هاوبەشێکی لەکاتی ڕووبەڕووبوونەوەی ململانێکانی ژیاندا, هەتا دوایی لەو جۆرەوەسفانە . ئەمەش یەکسانی لەنێواندا‌خوازیەکان ژن‌و پیاودا دەخوڵقێنێ بۆ پەیمانی بۆ وڕێیەتی لەنێوانیاندا, تاوای لێدێ کە ئارەزووی سێکسی‌و ئەنجامدانی دەبێتە بەرهەمێکی لۆژیکی بۆ هاوڕێیەتی هاوبەش کە شێوەی کۆتایی دەبێ و یارمەتیدەریش دەبێ بۆ سەرکەوتن بەسەر هەستکردن بەتەنیایی گۆشەگیری چونکە تێکەڵاوی‌و یەکگرتن لەنێوان دواندا ڕوودەدات بۆ ئەوەی یەکێتییەکی تەواو و جوان‌و هاوسەنگ پێکبێنن.

بیروباوەڕەکانی ئەم تیۆرە لە میانەی تاکڕەوی لەدروستبوونی پەیوەندیەکاندا دەردەکەوێ کە پشت دەبەستێت بەهۆکارەکانی هەستکردن بەتەنیابی لای مرۆڤ دەبەستێت, لێرەوە ژن‌و پیاو لەپێشکەوتنی خۆیان وەکو یەکێتییەکی تەواوکەری یەکتر بەردەوام دەبن بۆ گەیشتنییان بە لوتکەی کامڵ بوون لە میانەی ناوازەترین هاورێیەتی کە یەکتر تەواو دەکات .

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە دۆزینەوەی ڕادەی ڕەنگدانەوەی ئەم تێڕوانینانەیە کە بەکورتی لە رۆمان و کورتە چیرۆکانی لە ئەدەبی بەنگلادیشدا,باسمان کردن.

بێگومان لەچوارچێوەی ئەم کتێبە گچکەیەدا ناتوانین لێکۆڵینەوەی دوورودرێژ بۆ هەموو نوسەرو رۆماننوسە گەورەکانی بەنگلادیش بکەین. تەنیا بە گفتوگۆ لەسەر هەڵوێستی هەندێ لەنوسەرە دیارەکان کە لەمەڕ پەیوەندی نێوان ژن و دا پیاو دەنوسن, وازدێنین.

ئێمە لێرە ڕای ئەو نوسەرانە هەڵناسەنگێنین, بەڵکو پێ دادەگرین لەسەر ڕەنگدانەوەی ڕایەجۆراوجۆرەکانیان لەنوسینەکاندا, بۆئەوەی لایەنێکی سەرەکی لەفەلسەفەی ژیانی ئەوانبخەینە روو. واتە هەڵوێست و بیر و بۆچونیان لەمەڕ سروشتی پەیوەندی لە نێوان ژن و پیاو.

ئێستا واباشە لەسەر دوو ڕۆمانی نووسەرێك گفتوو گۆ دەست پێ بکەین بەناوی (رەشید کەریم) کە چۆن ئەو لەنوسینەکانیدا تێڕوانینە جەستەییەکان لەپەیوەندی نێوان ژن و پیاو,بەبێ ترس دەردەبڕێ. لە ڕۆمانی یەکەمدا کە پاڵەوانەکەی ناوی عیرفانە حەزی دەچێتە جەستەی دوو ژن لە کەسایەتیە ناسراوو گرنگەکاندا ئەگەرچی نوسەر هیچ وێنەیەکی یەکگرتنی جەستەیی لەهیچ بابەتێکی نێو کارەکانیدا پێشکەش ناکات, بەڵام دیارە هەموو کردەوەکانی ئەم پاڵەوانە لەسەر جەستەو سەیرکردنی ئەو ژنەن کە بەهەموو هێزو بونی خۆی سەرنجی ڕاکێشاوە.

نوسەر لەسەر زاری پاڵەوانەکە دەڵێ:

((عائیشە دەبینم کە رۆبێکی لەبەردایەو لەژێریشەوە کراسێك و لەناوەوەش ستیانێك...تد ئەوچاوانەی من لێڕاهاتوون کە بەخەیاڵ و باسکردن بێننە بینین و شتی وایان نەبینیوە,ئەوەتا دەتوانم لەژێر ئەم هەموو جلەوە ئەوانە ببینم)).

www.pertwk.com

پیاو حەز بەجەستەی ژن دەکات, ئەمە شتێکی سروشتیە, بەڵام ئایا ژنیش دەیەوێ جەستەی پیشانی پیاو بدات؟ ئایا ئەوەی دەوێت؟ رەشید کەریم دەتوانێت پاڵنەرەکانی عائیشە بخاتە روو:-

((عائیشە دەخوات و هەروەها خواردن پێشکەشی ئەوانی تریش دەکات, لەو کاتەدا شاڵەکە لەسەرشانی دەکەوێتە خوارەوە, ئەو بایەخی پێ نادا, چونکە دەشێ شتێکی لەم شێوەیە ڕووبدات, هەروەها گوێ نادات بەو فشارەی کەئیشوکارەکانی بۆیان دروستکردووە, چونکە تەمەنی گەیشتۆتە 40 ساڵ و دوو منداڵی هەیە, کەوابێ ئایا مەرجە لەهەموو کاتێکدا ئەو جل و بەرگی بەداپۆشراوی بمێنێتەوە, کاتێ کەجلەکانی پەرش و بڵاو دەبێتەوە دەتوانی ئەم جەستەیە ببینیت چێژوەربگرێت ئەوەش هەندێ ڕووداوی خۆشی لێدەکەوێتەوە , ئەمە مانای ئەو وەسفانەیە کە لە قسەکانی نوسەردا هەیە, هەروەك پاڵەوانەکەمان(عیرفان) زۆر بابە وریایێکەوە , دەڵێ:

((روکەشم, باش و لەبارە, لەبەردەم باڵاو قەڵافەتم, کاتێ کەقات و بۆینباخ لەدوورەوە هەر بەگریگۆری بەگ (هونەرمەندێکی روژئاواییە) دەچم, لەنزیکیشەوە کەبێژامەی باینجانی لەپێدەکەم بەشەهابی بەسواسی(هونەرمەندێکی هیندییە) دەچم, بەڵێ براکەم من لەڕووکەشدا نیوەم بەگریگۆری بەگ و نیوەکەی ترم بەشەهابی بەسواسی دەچێ, وەکو پیاوێکیش تۆزێك لەیەکەمیان و تۆزەکەی تر لەویتریان دەچم .))

(بێگومان ژنان حەزدەکەن دڵی ئەو پیاوە رازی بکەن کە جارێ لەهونەرمەندێکی رۆژئاواو جارێکی تریش لەهونەرمەندێکی هیندی دەچێ, بۆیە ئاساییە جەستەی خۆیان پیشان بدەن.)

رەشید کەریم سوورە لەسەر پەیوەست بوونی بەواقیع, عائیشەی جوان فرمێسکی ناخۆشی هەڵدەڕێژێت کاتێ کەبۆ عیرفان ڕووداوەکانی خۆی دەگێڕێتەوەو باسدەکات کەمێردەکەی پێشئەوەی بیهێنێ لاقەی کردووە , ئەویش ناچارە بەو واقیعە رازی بێت. ناشتوانێ بەپیر داخوازی جەستەیەوە بچێت کە لەگەڵ عیرفانی بێوەمێرد حەزی بەنزیك بونەوەو

یەككگرتووی جەستەیی هەیە لەگەڵیداو گوێ و بەپلەو پایەی مێردەكەیو دواڕۆژی كوڕەكەی نادات, ئەو لەترسی دروستبوونی هەر پەیوەندیەك لەگەڵ عیرفاندا , هەر هەنگاوێك بەدوو دڵیەوە دەنێ لەترسی ئەوەی كەنازانێ چی روودەدات؟ ئەویش واتە(عیرفان) دان بەواقیعەكەدا دەنێو خۆی دەبینێ كەناچارە جەستەی عائیشە لەبیربكات, پێویستە بیركردنەوەی شەهوانی خۆی بەرانبەر بەم جەستەیە دووربخاتەوەو لەوەش سەركەوتووبووبێ.

, عائیشە ئێستا هیچ ڕۆڵێكی گرنگ لەژیانیدا نابینێ. بەڵكو ئێستا هیوایەكی تری هەیەو ناشتوانێ وازی لێبێنێ, بەمەش ((كۆهینەر)) شوێنی عایشە دەگرێتەوە, نوسەر دەڵێ:

((پێش ئێستا پەیوەندیەكی هاوڕێیەتیم لەگەڵ كۆهێنەرببیی دروستكرد, دەچومە سەردانیو خۆشحاڵ بووم بەوە, هەست دەكەم دەمەوێ بچم بۆلای, ئەوەش هەستێكی جوانە.))

عیرفان لەكاتی بینینی كۆهینەر جەستەی (زەیبونی) بیردێتەوە كەلەكاتی گەنجێتیدا ناسی بووی. پێدەچێ نوسەر لەنەستیی خۆیدا باوەری بە تیۆری ناجەستەیی, كەپێشتر ئاماژەمان بۆی كردبوو, هەبێت, كاتێ كەئەو وەسفی كەسێتی كۆهینەر دەكات, بەمشێوەیە قسە لەسەر پێكەنینی كۆهینەر دەكات:

((پێكەنینێكی ئالۆز, هەندێجار ئەو پێكەنینەی كەلەچاوەكانیدا بەدی دەكرا, قوڵتربوو لەوەی لەناخی بەرامبەرەكەیدایە. وەك پرشنگ لەژێر خۆرێكی گەرمدا بلاودەبووەوە. ئەو پێكەنینەش بەڕووی هەموو پیاوێك لەرەگەزی مرۆڤایەتیدا. دەردەكەوێت كۆهینەر یاخی دەبێ, ئارەزووە سێكسیەكانی پیاوی بۆ دەردەكەوێ, ئەویش نایەوێ تەنیا جەستەیەك بێت, لێوەكانی قسەدەكەن, بەڵام زمانیشی دیسانەوە لوغزێكە وەكو پێكەنینەكەی, لێرەدا رەشید كەریم جارێكی دیكە باس لە ململانێی ناوەوە دەكات:

لێرەداشتێك هەیە كەچەند لێی نزیك بوویتەوە, هەست دەكەی شتێك وون دەكەیت, لەزۆر شەواندا كۆهێنەر هەست دەكات قورسە لەگەڵ مێردە ئیفلیجەكەی بچێتە ناو جێگا, بەڵام كەسێك هەست بەئازارەكانی ناكات, بەڵكو لەپاڵیدا رادەكشێو بەبێ دەنگی نوێنەكە لەباوەش دەگرێ. هەندێ جار سەیری دەرەوەدەكات لەخەیاڵی خۆی وێنەی دەمارەكانی پیاوێكی بەهێزو كامڵ دەكێشێو روناكی ئەو مانگە شەوەی رەنگ دەداتەوە وەكو بەركەوتنی ژنێكی نەرمونیان دەچوێنێ, كۆهینەر دان بەهاواری جەستەیی دانانێ كەبۆ دابینكردنی پێویستیەكانی وادەكات.

پاڵەوانی ڕۆمانەكە وەكو ئەو ژنە بەهەمان پێویستی لێی نزیك دەبێتەوەو پێشنیاز دەكات ((سبەینێ دێیت لەگەڵم؟)) بۆ بەر رووبارەكە لەسەر بەلەمێك ببینم....هتد)) عیرفان دەیەوێ بیبات بۆ سەفەرێك بەنێو ئاوی رووبارداو بەوهیوایە كە لەجەستەی ئەو ژنە نزیك بێتەوە, چونكە هەمان ئومێد دەكات: (هەردوو ئارەزووە حەشاردراوەكەی ناخم بەدەردەخەم یەكەم بەتەنیا دووەم لەناو بەلەمەكەدا.) ئەم هەستە كاتێ لەدایك دەبێ كە گوێی لە (نابێ) دەبێ قسەیەك دەكات! (ژنەكەی ئیحسان گەوهەرە).

بەڵام پاڵەوانەكە خۆی ئازایەتی ئەوەندەی نەبوو بچێتەلای بەلەمەكە, چونكە هێشتا ترسی لەغەریزەی خۆی هەبوو بەرامبەر كۆهینەر چونكە لەوە رزگاری نەببوو. ئەو جیایە, چونكە كچێكی ئاسان نیە, (رێگەی پێنادا دەستی لێ نزیك بكاتەوە), گومانی لەوە هەیە بەهۆی چاوەكانی كۆهینەرو پێكەنینە گاڵتە جاڕەكەی كەئارەزووی حەشاردراوی پیاوێك وەكو گەرمی سوتێنەری خۆر پەرش و بلاودەكاتەوە, ئەو ئافرەتە دەچێتەلای و مێردی بەجێ دەهێڵێ بەڵام تێربوون لە پێداویستیە رۆحیەكان هەموو شتێك نییە, بۆیە دەگەڕێتەوە لای مێردە ئیفلیجەكەی كە لەگەڵیدا بەدرێژایی ڕۆژگار هەستی بەنزیك بونەوەكردووەو لەو پەیوەندیەی ڕۆژانە لەنێوانیاندا هەبووە هەست و سۆزی لادروست كردووە.

www.pertwk.com

ئەگەرچی منداڵی نەبووە بەڵام ڕەنگە غەریزەی دایکایەتی پاڵی پێوە نابێ بۆ پارێزگاری کردنی ئەو پیاوە, هەربۆیە زەردەخەنە گاڵتە ئامێزەکەی لێوانی بۆ دەگەڕێتەوە.

نوسەر لەم ڕۆمانەدا ئاماژە بەناکۆکی نێوان دوو تیۆر دەدات لەبارەی پەیوەندی نێوان ژن و پیاودا. لەمیانەی ئەم دوو کەسێتییە سەرەکیەی ڕۆمانەکەدا, نوسەر وەکو تێبینی دەکەین لەنێوان ڕەوشتی و ئاکاری عائیشەو کۆهینەردا لەتیۆرەکاندا دوو دڵە , بەڵام مەیلی بۆ تیۆری جەستەیی دەچێ, لەمیانەی کارە دانسقەکانیدا پێمان دەگەیەنێ کەچارەیەکی تەواو ڕەها بۆ پەیوەندی ئاڵۆزکاوی نێوان ژن و پیاودا نیە.

تیۆری جەستەیی بەهێزترو ڕوونتر دەردەکەوێ لەڕۆمانی (خۆشەویستی گوڵی سووردا), چیرۆکەکە باس لەپەیوەندیەکی سیانی (سێگۆشەیی) خۆشەویستی دەکات کەلەهێڵێکی ڕاست لەپاش توانەوەی سێگۆشە کەتەواو دەبێ, کەسە سەرەکیەکان (عومەر, ڕانوی ژنی, سەفا– بەڕێوەبەرەکەی) ڕووداوەکانی ڕۆمانەکە لەنێوان ئەم سێ کەسە سەرەکیەدایە. هەردوو کەسایەتیە پیاوەکە بەچاوێك لەژنەکە دەڕوانن کەئامرازێکە بۆ ڕازیکردنی ئارەزووەکانی پیاو, دروست بووە, ئەمە لەوپەڕی ئاشکراییدایە کاتێ کەعومەر گوزارشت لەبیرکردنەوەکانی دەکات, پێدەچێ کەسێتی سەفا لەڕۆمانەکە بۆ ئەوە دانرابێ کەروخسارو شێوەیەکی تر بدات بەڕۆمانەکە, چونکە ئەو ڕۆڵێکی کاریگەر نابینێ بەڵکو لەپشت پەردەوەیە, بەڵام عومەر لەناوجەرگەی روداوەکاندایە, تێبینی ڕەوشتی ژنەکەی دەکات و هەڵدەچێ و توڕەدەبێ. عومەر زۆر بایەخ بە ژنەکەی دەداو بایەخ بەژنانی تر نادات, بەڵام ئەتواری سەیرەو حەزی بەتەماشاکردنێکی ئاشکرا هەیە, ڕانوش وەڵامدانەوەیەکی بۆ ئارەزووە پەنهانیەکانی مێردی هەیەو فرسەتی لەو لاوازیەی مێردەکەی وەرگرتووەو قۆزتویەتیەوە .

((عومەر چۆنی بوێت ئەبێ ڕانوو بەوشێوەیە جەستەی خۆی ڕووت بکاتەوە, نایەوێ بەجلی رەسمی بیبینێ و لەبەری بکات بەتایبەتیش

کاتێ خۆی لەئیش دێتەوە بۆماڵەوە بۆیە رانو ناچاربووە کراسی بەکراوەیی بەجێ بهێڵێ لەسەر داوای عومەر, بەڵام ڕێگەی پێنادات لەدەرەوە لەبەری بکات, زۆری تریش لەو قسانە....تد)) ڕانوو لەسەرەتادا زۆر شەرم دایدەگرت لەو ڕەوشتەی مێردەکەی, لەپێشدا ناڕەزامەند بوو, بەڵام ئێستا ئەو هەلە لاوازەی ئەو دەقۆزێتەوە, چونکە بەهەرحاڵ ئەو مێردیەتی و دەبێ ئەوەی دەیەوێ, وابکات, تێروتەسەلی پەیوەندیە جەستەییەکەی نێوان هەردوو ژن و پیاوەکان کۆنترۆڵی ڕۆمانەکەی کردووە, سەفا جار ناجارێك وەکو هاندەرێك لەو کردارەدا دەردەکەوێ. کەهەندێ جار ڕوونیەکە لێڵ دەکات واتە کار لەو ژیانی هاوسەرێتییەی کەبێ گرفتە دەکات, ڕانوو لە دڵە ڕاوکێدایەو چارەشی نیە دەبێ بەدیبلۆماسیەت مامەڵە لەگەڵ بەڕێوەبەر (سەفا)بکات, ئیشەکەی عومەر بۆ ژیانیان گرنگیەکی زۆری هەیە, بۆیە ناچارە هەندێ لەدیاریەکانی سەفا وەربگرێ و هەندێ جاریش ئارەزووەکانی جێبەجێ بکات, ڕازی نیە خۆی ببەخشێ, بەڵام دەهێڵێ بەدزیەوە چاو لەو جەستە جوانەی ببڕێت, ئەمە ڕاست نیە, بەڵام چارەیەکی گونجاوەو هەمووڵایەك ڕازی دەکات. بەمشێوەیە وەڵامی پرسیاری عومەر دەداتەوە:

((عومەر, من هەمیشە بەدڵسۆزیەوە وەڵامی هەموو پرسیارێکی تۆم داوەتەوە, ئاخۆ باوەڕم پێدەکەیت ئەگەر ئەوە بڵێم کەناتوانم بەبێ تۆ بژیم؟)). لەگەڵ ئەوەشدا باوەڕی وایە ئەوچاکە یە بۆ ئەو دەگەڕێتەوە, کە عومەر ئێستا لە کارەکەیدا مووچەی بۆزیاد بووە.

عومەر دەڵێ: (من هەمووشتێك دەزانم).

ڕەشید کەریم لەوکاتەدا پەرۆشیی ژنەکە دەردەبڕێ بۆ ئەو خۆ دەرخستنەی خۆی بۆ سەرنج راکێشانی ئەو پیاوەی کەحەزی لێدەکات.

ڕانوو لەعومەری پرسی, چی دەبینیت؟

بە بزەیەك ئەو پرسیارەی کرد کەلەچاوەکانی و دەمیەوە دەردەکەوێت کاتێ کەدەیەوێ و هەوڵدەدات بەزۆرترین ڕادە خۆی قەشەنگ دەربخات, ئەو پێشتر لەشتی لەم شێوەی نەپرسی بۆوە, ڕەنگە ئەوە بەگومانێك

www.pertwk.com

لەتواناى ئەوبۆ سەرنج ڕاكێشان بزانرێ, ئەو هەمیشە ڕەواجى هەبووەو هەرگیز هیچ شتێكى كەسى نەویستوە. بێجگە لەوەش ئەگەر ئەو حەزى بەشتێك كرد, وەكو وروژاندنى مێردەكەى بەلاى خۆیداو جوڵەى جەستەى نەرمو نیانى, وادەریناخات كەئەو خۆى ئارەزوومەندە.

بەم شێوەیە ڕۆمانەكە لەسەر ڕێتمى چ شتێك ووروژێنەرە بۆ نزیك بونەوەى نێوان ژنو پیاو, دەڕوات, پێدەچێ پەیوەندى نێوان عومەرو ڕانوو بەهێز بێت , بۆیە زاڵ بوون بەسەر ئەو كێشەیەى كە سەفا لەنێوانیانى دروستكردبوو, چونكە ئارەزووكردنى عومەر بەهێزەو تێركردنى ئەم ئارەزووكردنەش بەهێزترە.

دواجار لەكۆتایى ڕۆمانەكەدا سەفا پارەیەكى كاغەز دەردێنێ و دەیداتە عەبدول و داواى لێدەكات تەزووى كارەباى سەرەكى بپچڕێنێ بۆ ئەوەى ئەو تاریكیە ببێتە هەلێك بۆ ئەوەى هەست بەجەستەى ڕانوو بكات, بۆیە هەلەكەى بۆ دەچێتە سەرو, لەولاوە ڕانوش لەوتاریكیەدا وادەزانێ مێردەكەیەتى بۆیە دەڵێت: ((عومەر تورەیت؟))

گوێى لەكەس نابێ وەڵام بداتەوە, كاتێ بەكتەو پڕ دوو دەست دەگەنە سنگى ڕانوو و دوو لێوى تینووش لەسەر لێوەكانى دەنیشن, كاتێك دوو دەستى نامۆ دەستى لێ دەدەن درك بەهەڵەكەى خۆى دەكاتو عەقڵى لەدەست دەدات بەلام هەستێكى جوانە, لەگەڵ ئەوەى كە عەقڵ ڕەتى دەكاتەوە بۆ چركەیەكیش بێت تەسلیمى حەزى لێوەكانى دەبێ, ئەوە لە خولەكێك زیاتر ناخایەنێ, دوایى بەتوندى بەپێیەكانى پیایدا دەكێشێ و پیاوەكە لەخۆى دوور دەخاتەوە.

سەرنج ڕاكێشانى جەستەیى لەنێوان ژنو پیاودا شتێكى سروشتیە, بەلام لێرەدا دابو نەریتى كۆمەلایەتى وامان لێدەكات كەلەهەندێ لەهەلوێستەكانى ژیانى ڕۆژانەدا ئاگاداربین, ڕێگەى دیاریكراو بۆ ڕانوو ئەوەیە كە ببێتە هاوسەرێكى دڵسۆزى عومەر چونكە خۆشەویستى لەژیانیاندا وەكو گوڵێكى سوور وایە لەو پەیوەندیە نزیكەى نێوانیاندا دروست بووە و والەژیانیان دەكات بەڕێچكەیەكى دیاریكراودا بڕوات,

بوونى سەفا ناتوانێت ڕێچكەى ژیانیان بگۆڕێت لەگەڵ ئەوەى كە هەندێ گرفتیش دروست دەكات .

ئەو پەیوەندیە جەستەیەى كە كۆیان دەكاتەوە بەهێزترە كەبگاتە ڕادەى جیابوونەوە, ئەمەش گوزارشت لەوە دەكات كە نوسەر ڕەشید كەریم باوەشى خۆى كردۆتەوە بۆ ئەو دیدگا جەستەییەى پەیوەندى نێوان ژنو پیاودا, تاكە بونیادى پەیوەندى سەرنج ڕاكێشانى جەستەیى نێوان هەردوولاو جێبەجێكردنى ئەو ئارەزوەیە.

با ئێستا بچینە لاى تێڕوانینى دووەم. لەئەدەبى بەنگلادیشدا ئەوەندى ئێمە زانیاریمان هەیە لەبارەیەوە گفتوگۆ لەمەڕ تێڕوانینى ناجەستەیى بەتایبەت لەدوو وێنەى یەكەمدا نەكراوە, بەواتایەكى تر, ئێمە سەرەتاى رایەكى دیكەمان نەبینیوە كەبەشێوەیەكى تەواو پەیوەندى جەستەیى نێوان ژنو پیاو ڕەتبكاتەوەو دروستبوونى پەیوەندى لەگەڵكەسێكى نزیكى (مەحروف) خۆى داوابكات .

پەیوەندى نێوان دایكو كوڕ, نێوان باوكو كچ یا نێوان خوشكو برا ناچێتە چوارچێوەى پەیوەندیە جەستەییەكان, ئەوەى كەلێرەدا دەمانەوێ باسى لێوە بكەین, ئەوەش ماناى ئەوە نیە كەئێمە لەگرنگى ئەوە كەم دەكەینەوە بەلام ئەمانە پەیوەندى خۆیین و هەندێ نەریتى كۆمەلایەتى بەهێزمان هەیە نایەڵێ قسە لەچوارچێوەى جەستەیى ئەم بابەتە بكەین ئەویش لەبەرئەوەى تابۆكانن.

فرۆید قسە لەسەر (گرێ دەرونییەكان) دەكات لەتیۆرەكانى شیكردنەوەى دەروونى و جەخت لەتوخمە سێكسیەكانى ئەم پەیوەندیانە دەكاتەوە , كتێبەكە ئاگادارى كارەكانى فرۆیدە, بەلام كاریگەرى لەسەر ڕۆمانەكانمانو كورتە چیرۆكەكان تێبینى نەكراوبووە. لێرەدا ئامانجمان ئەوە نیە هۆكارى ئەم دیاردەیە دیارى بكەینو هەروەك ئێمە لێرە قسە لەسەر ئەو پەیوەندیە ناباوە ناكەین, چونكە ئەو تابۆ كۆمەلایەتیانە بەهەند وەردەگرینو لێرەدا بەم شیكردنەوە سادەیە بۆ ئەمجۆرە

پەیوەندیانە وازدەهێنین و (هەروەك بۆ ئەوەی نووسەر شەرم نەیگرێ دوورکەوتۆتەوە لەباسکردنی ئەم مەسەلەیە).

(حەسەن عەزیز ئەلحەق) لەکورتە چیرۆکەکانیدا وێنای هەندێ کەسایەتی ژنانی کردووە کە شێوەی سێیەم لەتیۆری ناجەستەیی بەرجەستە دەکات,لێرەدا پێویست بەباسکردنێکی زۆری ئەو چیرۆکانە ناکات, بەلاّم نوسەر بەئاشکرا باسی شۆڕشی ژنان لەمەڕ پەیوەندی بنیادنراو لەسەر کرداری سێکسی لەگەڵ پیاودا دەکات, چیرۆکی (سەرال هینگشا)ی نوسی کەلەنێو کۆمەڵە چیرۆکێك بەناونیشانی (لەنەخۆشخانەو جیهانی خوارەوەدا) بوو, تیایدا شێوازو زمانێکی جیای بەکارهێناوە وەکو گوزارشتێك بۆ شۆڕشی ژنان.

پاڵەوانی چیرۆکەکە کەبەهەر جۆرێك بێ ئەزموونی بێبەختی ژیانی خۆی لەگەڵ پیاوێك تێپەڕاندووە کەدەموچاو مڕومۆچ, ئێسك پان, ئارەقەی بۆنی ناخۆشی لێهاتووە, وەکو ئەوەی لەسەر رۆخی مردندا بێ, ژنە لەژیانیشدا ئەمجۆرە هەستەی کردووەو دڵی هەمیشە بەپەلە لێیداوە, لەناخیشەوە بورکانێکی پڕ لەئاگرلەگەڵیدا ژیاوە, ئەگەرچی ئەو لەژیانی خۆیدا هەستی بەپیاوێکی بەمجۆرە کردووە, بەلاّم ئێستا ئەو مێردەی لەبیر نەماوە. هەر بیریشی لێ ناکاتەوە. پاش کەمێك دوای ئەوە ئەبینین بڵێسەی یاخی بوون لەچاوەکانی ئەم ژنەدا دەرئەکەوێ, کاتێ کە پیاوێکی کورتەبالاّ لەبەردەمیدا ئەبینێ و دەستی لەگیرفانەکانی دەردەهێنێ و کۆمەڵێك پارە هەڵدەڕژێتە پێش ژنەکەو لەبەرانبەر ئەوەشدا نزیك دەکەوێتەوە لێ ی و دەستی دەگەیەنێتە شان و باڵو سنگی هتد , ژنەکەش وەکو تیر دەچەمێتەوەو دەنگی لەپشیلەیەکی تووڕە دەچێ و بریسکەی چاوەکانی وەك بەرد ڕەق دەنوێنێ هەناسەکانی وەك بڵێ ی تێکەڵ بەژەهرێکی تاڵ دەبێ و هاوار دەکات ((دوورکەوە لێم, نزیك نەکەویەوە, دوورکەوە لێم)). ژنەکە بەمشێوەیە دووردەکەوێتەوە, پیاوە کورتەبالاّکەش بەدوایدا ڕادەکات وەك ئەوەی خۆی بۆ قوربانیەکی ژێردەستی ئامادەکردبێ, بەهەموو توانای خۆیەوە هەوڵ دەدات ژنەکە

www.pertwk.com

بگرێت, بەلاّم هەوڵەکەی پوچەڵ دەبێتەوە. لەولاشەوە هەندێ لەژنانی تر دەردەکەون.

نوسەر (حەسەن عەزیز ئەلحەق) دەنوسێت:

ژنەکان لەو کورتە بالاّ پیاوە دەڕوانن و هەریەکەیان قسەیەك دەکات:

* گولاّپی: بۆچی خاوەنەکە قسەیەك ناکات؟

* تیپ: بۆچی پیاوە هندۆسەکە وشەیەك نادرکێنێ؟

* جایتون: پێدەچێ خاوەنەکەی ناتوانێ کارێکی چاك بکات ؟

* تیسیرون: پیاوە هندۆسەکە بەزەییەکت بەئێمە نایەتەوە؟

لەهەموو لایەکەوە ژنەکان پێکەنینیان وەکو گەردەلولێك هەڵدەکاو کورتەبالاّکە بەولاو ئەوم لادا دەخەن. لەم کورتە چیرۆکەدا کورتە بالاّکە وەکو سمبولێکی ڕەگەزی نێرینە خۆی دەنوێنێ, کاتێ کەدەبینێ هێزی ژنەکە تەقیوەتەوە, ئەو دەبێتە پیاوێکی بێ هۆش, ژنەکەش کەلەڕووی پیاوەکە وەستاوە تۆڵەی هەموو ئەو ئازارانەی رابردووی خۆی لێدەکاتەوە, ئەمەش ئەو دادپەروەریەیە کە پێویستە رۆژێك بێتەدی.

چیرۆکی (خنان) واتە (چاڵ) لەو کۆمەڵە چیرۆکەیە کەلەسەر هەمان بابەت دەوەستێ, ڕۆژنامەوانێکی مەیدانی دەچێتە گوندێك بۆ سەیرکردنی هەڵکەندنی چاڵی گەورە گەورە, بۆ ئەوەی راپۆرتە هەواڵێکی لەسەر ئامادە بکات, لەوکاتەدا بۆ ڕایی کردن و تەواوبوونی هەندێ لەژنانی دەستگێڕ بۆ سەر کارەکە دێنن. لەوێدا لاوە رۆژنامەوانەکە چاوی دەکەوێتە سەر جەستەی ژنەکان, بەتایبەتیش ئەو ژنانەی کە گەنجن, لەژێر جل و بەرگیانەوە سەیری جەستەیان دەکات.

پیاوەکە هەوڵدەدات کۆنترۆڵی خۆی بکات و چاوی دوربخاتەوە لێیان, بەلاّم هیچ خۆشیەك نابینێ, لەبەرئەوە بەدرێژایی کاتەکە چاوەکانی رۆژنامەوانەکە دەگەڕێتەوە سەر جەستەی ژنەکان ئەمە دیارە غەریزەیەکە, بەلاّم کاتێك ژنێکیان بەلایدا تێپەڕدەبێ, لەترساندا گرمۆڵە دەکات.

دوایی دەبینین رۆژنامەوانەکە زیاتر دەترسێت کاتێ کە دەبینێ ژنە لاوەکە لەبەردەم دەرگاکەیدا وەستاوە, ووشەکانی حەسەن عەزیزی نوسەر

www.pertwk.com

بەشەفافیەت نوسراوەو وەکو پێکەنینێك کەلەسنگی ژنەکە دێتە دەرەوە, بلاودەبێتەوە:-

((ئەم کچە لاوە هات, ئێستا لەبەردەم دەرگاکە وەستاوەو دەستیشی لەسەر دەرگاکەدایەو مەمکەکانیشی وادیارن کە خەریکە هەر رووت ببنەوە, وەکو دەبینین کچەلاوەکە دەست پێشخەریەك دەکا بەشێوەی بزەیەکی جوان کەلەسەر لێوەکانیدایە, بزەو خەندەیەك کەوەکو نیگاکانی راستەوخۆو ئازان وەکو خۆی.))

رۆژنامەوانەکە وەکو ئاژەڵێکی بریندار هاواری لێ هەڵدەستێ:

((دووریخەنەوە, یەکێ دووریخاتەوە لێم.))

پێدەچێ ئەم گەنجە لەرەمزی پیاوەتی خۆی بترسێ بەرانبەر بەو هێزە پەنهانیەی کەلەناخی ژنەکەدایەو بەمشێوەیەش ژنەکە گوزارشتی لێدەکات.

هەروەك ئەم هەستکردن بەیاخی بوونە لەلای نوسەرێکی تری وەکو (سەید وەلی ئەلڵا) دەبینرێ لەو کەسایەتیە ژنانەی کەلەنێو رۆمانو چیرۆکەکانیدا پاڵەوانن, ئەو زیاتر بەشێوازی ناڕاستەوخۆو پەنهان باسیکردووە. پاڵەوانی ڕۆمانی (شاندر ئەمباشایا) واتا (مانگی وون بوو) گوزارشت لەجەستەیەکی مردووی ژنێك دەکات, بەلام لەگەڵ ئەوەشدا زەنگی یاخی بوون, بەشێوەیەکی ئاڵۆزو پەنهان بەدرێژایی کات لەو لاشە مردووە دەبیسترێ:

پاڵەوانی ڕۆمانەکە مامۆستایەکی گەنجەو ناتوانێ هیچ ئاسەوارێك ببینێ:

((ئاژەڵێکی دڕندەیە, نەخشۆکەو نەمشکی نێو کێڵگە, سێبەرو رووناکی لەدەستەی بامبۆ یاری دەکەن, لەنێوەڕاستی سێبەرو روناکیەکەدا لاشەی ژنێکی گەنج ڕاکشاوە, نیوەی رووت بووەیە, تیشکی مانگەکە بەتەنیشت پێیەکانیەوەیەتی, ئەم گوزارشتە سمبولی یاخی بوونی لاشەی ژنەکەیە, کەچۆن دڵی مامۆستاکەی گرتووە, ئاوا دڵی خوێنەرانیش دەگرێ, ئایا ئەوە تەنیا گوزارەیەکە لەجوانی تیشکی

مانگەکە؟ ئەمە پەیوەستە بەلاشەی ژنە لاوەکە, بەلام ئایا ئەمە هەموو شتەکەیە؟

ژنە لاوەکە ناتوانێ بەهاوار گلەییەکانی دەرخات, ئەم دیمەنە تەنیا سمبولێك نیە, بەڵکو تیشکەکان بەپەنهان نارەزایی خۆیان بۆ ئەو زوڵمەی کەتووشی ئەم کچەلاوە هاتووە, دەردەبڕن.

بۆچی دەروێش قادر لاشەی ئەم ژنەی بۆ دوور بردو دواتر فڕێی دایە نێو ڕووبارەکەوە؟ وەلی ئەڵڵا لەرێگەی (پاڵەوانە مامۆستاکە)یەوە لەوەڵامی ئەم نهێنیە دەگەڕێ و بیر دەکاتەوە!

قادر بڕیار دەدات لاشەکە بشارێتەوە, بۆچی؟ رەنگە هەست بکات کەوا باشترە بەتەواوی ون ببێ و کەسیش نەیدۆزێتەوە , ئایا قادر بیری لەسزای ئەو کەسە نەدەکردەوە کە کوشتویەتی؟ ئەو بەشاردنەوەی لاشەکە تاوانی کوشتنی دەشاردەوە, ڕەنگە بەخت یاوەری ئەم ژنە نەبووبێ بۆ ئەوەی تامی خۆشی و رەفاهیەت و سۆزو خۆشەویستی و رێزبکات, لەسەرووی ئەمەشەوە بۆچی ئەو ژنە بەمشێوە ناخۆشە بکوژرێ؟ لێرەدا سێبەرێك لەیاخی بوونی ئەم بیرکردنەوانە هەیە, مەسەلەی دادپەروەری سروشتی لەنێویدا زۆر باسکراوە, بۆیە دەروێش قادر لەگەڵ ئەوەی کە بکوژە, بەلام دەتوانێ لەژێر سزادانی ئەم تاوانە دەربچێت؟ وەلامەکەش بەم شێوەیە دەبێ:

دەروێش قادر کوڕێکی بەنازەو لەخێزانێکی بەهێزو دەسەلاتدا دەژی کە هەمووشتێك لەپێناوی هەوەس و ئارەزوویاندایە, بۆیەش کۆتایی چیرۆکەکە وادەبینین کە مامۆستاکەی لای لاشەی ژنەکە لەبری ئەو تاوانەی کە قادر کردویەتی سزا دەدرێت.

لێرەوە جارێکی تر مەسەلەی دادپەروەری دێتەوە گۆڕێ, بۆیە نوسەر دەڵێ:-

کێ سزا دەدرێ؟ ئەمە چیتر گرنگ نیە, چونکە کار لەژیانی ژنە مردووەکە ناکات ئایا گرنگە کێ سزا بدرێ؟ سزادان چیتر لەبەر ژەوەندی ئەو ژنەدا نیە!...

www.pertwk.com

ئەگەر مامۆستای پاڵەوانەکە بەدەستی خۆی سزا بۆ هەڵەکەی خۆی بێنیٚ و ئەو سزا بدریٚ لەبەرئەوەی ژنە مردووەکە توشی ئەو زیانە هاتووە, کەوابیٚ کیٚ مەبەستە سزای بەرکەویٚ؟.

ڕۆمانی ((بگری, رووبارەکە بگری)) لەسەر هەمان ئاواز دەژەنیٚ, خەدیجەی ژنی محەمەد مستەفا خۆی دەکوژێت, خۆی دەخاتە نێو گۆمێکی گچکەی پیس و قێزەون دواتر محەمەد کە هەواڵەکەی پیٚ ڕادەگەیەنن لە

(کۆمردانجا) دەگەڕێتەوە , مامۆژنی (خەسووی) کاتیٚ کەڕووەکی تەنبولی بۆ دێنیٚ پێی ڕادەگەیەنیٚ کەئەو خەتابارە لەخۆکوشتنی خەدیجەدا, کەواتە پرسیار لێرەدا ئەوەیە: بۆچی بەهۆی ئەوەوە خۆی دەکوژێت؟

بۆچی بەرەوپیری ئەو کارە ڕۆیشت؟

وەلی ئەڵڵا دەڵیٚ: کیٚ دەزانیٚ خەدیجە چۆن مرد، گەیشتنی هەواڵی ژن مارەکردنی مستەفای مێردی خۆکوشتنەکە ڕوویدا, بۆیە ئەو پیاوە هاتە مێشکی کە ئەم هەواڵەی ئەو بۆی نوسیبوو هۆکاری خۆکوشتنی ژنەکەبووە, مستەفا بۆی نوسیبوو:

(دانوساندن لەبارەی هێنانی ژنی سێیەمی کە کچی (ئەشرەف حوسێن شودهوری)ی کۆتایی هاتووە, ئەم کابرایەش فەرمانبەرێکی حوکومی بەرزبوەو بەم دواییە گەیشتۆتە تەمەنی خانەنشین) محەمەد نەیدەزانی چۆن باوەڕ بەوە بکات, دوایی بڕیار دەدات ژن هێنانەکە دوا بخات بەهۆی ئەم کارەساتەی کەڕویداوە, (ئەمە کەمترین شتە کە پێویستە بیکات) بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئارامی نابیٚ و وەکو جاران ناتوانیٚ بخەویٚ و بحەوێتەوە, دڵەڕاوکێکەی ئازاری دەدات بەوشێوەو ڕادەیەی کەبەرگەی ئەم ئازارە ناگریٚ, بۆیەش لەبەیانیەکی زوودا, جەستەی بیٚ گیانی محەمەد مستەفا لەژێر سێبەری دارێکی تەمەرهندیدا دەدۆزنەوە, ئەو دارەی کە شایەتی بۆ هێڵی ژیانی ئەو پیاوە لەقۆناغی منداڵی و لاوێتیدا, دەدات, چاوەکانی

کراوە کوێرن چونکە بەدوای کەسێکدا دەگەڕێن لەنێو قێزەونی و پیسی گۆمەکەدا, کەدیارە ئەو کەسەش خەدیجەیە.

لێرەدا سروشت خۆی دادپەروەریەکی بەدەستهێنا , خەدیجە مردو مستەفاش بەرگەی ئەو ژیانەی نەگرت, دوای ئەوەی کەبوەهۆی ناخۆشی و کولەمەرگی بۆی, بۆیە رووبارەکە لەو ریوایەتەدا بەردەوام دەگری, نەك بۆ خۆی بەڵکو بۆ چارە ڕەشی و لەپێناو ئازارەکانی خەدیجەو ئامینە بیجوم و ژیانی هەموو خەڵکی کۆمردانجا.

با ئێستا بچینە سەر تێڕوانینی سێیەم, کەئەویش ئاوێتەیەکە لەهەردوو تیۆری جیای کەپێشتر باسمان کردوون. لێرەدا لایەنی جەستەیی لەپەیوەندی نێوان ژن و پیاو قەبوڵ کراوە, بەڵام لێرە توخمی هاوڕێیەتی زێدە دەکرێت, بۆیە لەم روئیایەدا پەیوەندیان تەنیا لەلایەنە جەستەییەکەوە کورت ناکرێتەوە, بەڵکو ژن و پیاو هەردوکیان وەکو دوو تاکی ژێر کاریگەری هەستکردن بە تەنیایی و دوورە پەرێزی بەدوای یەکتردا دەگەڕێن, بۆیە هاوڕێیەتی لەکاتی بەدەست هێنانی هاوبەشێکی گونجاو سەرهەڵدەداو دەگاتە لوتکە لەکاتی یەکگرتنی جەستەیی, لەچیرۆکەکانی شەوکەتدا ئەمجۆرە ڕێچکەیە بەئاشکرا دەبینین, لەمەوە دایەلۆگ بۆ دوو چیرۆکی ئەو دەکەین ئەوانیش.. یەکەمیان (کۆچکردن) دووەمیان (چیرۆکی خۆشەویستی)ن.

چیرۆکی کۆچکردن ڕووداوەکانی لەبارەی پێشڤەچوونی پەیوەندیو خۆشەویستی نێوان کچێك و کوڕێکدایەو چیرۆکەکەی تریش وەسفی هاوڕێیەتی نێوان پیاووژنێك دەکات کە لەناوەڕاستی تەمەندان.

نوسەر بۆ پارێزگاریکردن لەلایەنی بابەتی لەبەیەکگەیشتنی جەستەیی هەردوو چیرۆکەکە دوور کەوتۆتەوە, چونکە ئەو وای دەبینیٚ کە هاوسۆزی ڕوحی لە سەرنج ڕاکێشانی جەستەیی و سێکسی گرنگترە. بەڵام ئەو چیرۆکانەی هەرگیز ململانێی ئەفلاٌتونیان تێدانیە. بیرکردنەوەی مێشکی ئەو پاڵەوانە کچ و کوڕانە هەڵقولاٌوی هەستکردن بەسەرنج راکێشان دەخولێتەوە, نکوڵی لەبوونی پێویستیە خۆرسکیەکان بەرانبەر

بەیەکتری دەکەن, بەڵام ئەمە بوونیان پیێ سەرقاڵ ناکات, جەستە بوونی هەیەو هەر دەشمێنێتەوە, ئەگەر هەلێك بۆ پێشکەوتنی پەیوەندیەکە هەبیێ بۆ پلەیەکی زیاتر نزیك بونەوەی جەستەیی لە کاتێکی گونجاودا. کەواتە هەموو توانایەکی پێویست بۆ بەئەنجام گەیشتن دەخەنە گەڕ, بەڵام ئەم پەیوەندیانە تەنیا پشت بەسەرنج ڕاکێشانی جەستەیی نابەستێت, ئەوکچ وکوڕە بەحوکمی سروشتی کەسایەتی خۆیان و پێکهاتەی زەینیان لەیەکتری نزیك دەبنەوە, بەوەش کێشکردنی زەیینی و گونجان لە نێوانیان دروست دەبیێ و هەریەکێك لەوان دەرك بەسنووری ئەویتریان دەکات. ئەمە هۆکاری تاکرەوی ئەم پەیوەندیانەیە, وەکو هاوڕێیەك نزیك بوونەوەو هەروامانەوە هەتا ئەگەر نەشتوانن زیاتر نزیك ببنەوە.

باکگراوندی چیرۆکی (کۆچکردن) لەکاتی شەڕی ئازادکردنی رۆژهەڵاتی پاکستاندایە لە مارسی ساڵی 1971دا. لەیلا کە کچەکەیە لەگەڵ حەسەن لەکاتی هەڵاتنی خەڵك لە (دەکا)وە بۆ لایەکەی تری رووبارەکە کە (بورجنجا)یە ئەو کچ و کوڕە لە نێوەڕاستی قەرەباڵغی خەڵکەکەدا هەست بەکێش کردنی یەکتری دەکەن, حەسەن بەهۆی بریندار بوونی ناتوانیێ بەردەوام بیێ لەڕۆیشتن, دەبیێ چارەسەری پێی بۆ بکەن, بەخت وای بۆ دێنیێ کە پزیشکێکی بەتەمەن لەلادێکەی کەلێی حەشاردراوە, دەبیێ, دکتۆرەکە سەیرێکی قاچی برینداری حەسەن دەکات و دەست بەچارەکردنی دەکات, لەیلاش لەخەمی خۆیدایەو دەستی دکتۆرەکە دەگریێ, ئەوە مەحاڵە ئەو بگەڕێتەوە بۆ (دەکا) بۆیە ئەوەی پێویستە بکریێ, دەبیێ ئەنجام بدریێ, ئەویش, نەشتەرگەری حەسەن و لەدەستدانی قاچیەتی, دکتۆرەکە نەشتەرگەریەکە, ئەنجام دەدات, لەیلاش دوای تەواوبوونی ئەوە لەمینای پەنجەرەکەوە دادەنیشیێ و هەست بەبۆشاییەکی گەورەدەکات, لەبەر ئەوەی حەسەن یەك لەقاچەکانی لەدەست داوە, ئەوەش نغرۆی ئازارێکی ناخۆشی دەکات, ئەم هاوسۆزیە هەستێکی هاوڕێیەتی لەنێوان ژن و پیاوەکەدا دروست دەکات, دوایش خۆشەویستییەك دێتە ئاراوە.

www.pertwk.com

حەسەن بەلەیلا دەڵیێ: (ئێستا هاوڕێین) لەیلا لەبێدەنگیەکدا گوێی لێگرتووەو ئەویش بەچرپە قسەیەك دەکات وەکو ئەوەی خۆی بدوێنیێ (ئایا ئێمە تەنیا هاوڕێین؟) بەڵام پێناچێت ئەوان تەنیا هاوڕێبن, لەیلا دەتوانیێ لەگەڵ ئەوانی تر ڕابکات و حەسەن بەم حاڵەتە بەتەنیا جێبهێڵیێ. ((لەیلا هەوڵدەدات حەسەنی پەککەوتوو هەڵبسێنێتەوەو بەخۆیەوە دەیگریێ و سەری لەسنگی نزیك دەکاتەوە بەڵام ئەم هەوڵەی سەرناگرێت.))

حەسەن تکا لە لەیلا دەکات بڕوات و بچێتە ئەو شوێنەی کە ئارام و ئاسایشە . لەکۆتایی چیرۆکەکەشدا بەتەنیشت یەکتریەوە دادەنیشن و هەردوو هاوڕێکە چاویان دەبڕنە ئەو داهاتووەی کەئومێدیانەو لەو ئاوات و ئارەزووەو ترس و نیگەرانیانەی کە هەیانە, یەکدەگرن.

ڕەنگە ئەوەی سروشتی و ئاسایی بێت لەپەیوەندیەکەیاندا ڕوو بدات, رەنگە نەء. ئەوان هەست بەنائارامی و دڵەڕاوکیێ ناکەن, بەڵکو ئەوان یەککگرتوون, لەگەڵ ئەوەی کە یەککگرتنی جەستەیی لەنێوانیاندا بوونی نییە, ئەگەرچی هەستیشی پێدەکەن بەڵام ئەمە نابێتە رێگر لەو یەکیەتیەی لەروحیاندایە.

(چیرۆکی خۆشەویستی) کە دووەمیانە لەساڵی 1986 لەکتێبی (purbani) کەلەزنجیرەی جەژندا بڵاوبوەوە سەریهەڵدا, کە ئەویش بەم شێوەیە:

(نیرۆ دێتەوە بۆ (شیتا) دوای ئەوەی کە کوڕەکەی لەکۆلیژی رەجشاهی سەربازی وەرئەگیرێت, ئەو ژنە بەشەمەندەفەری ناوخۆی شار سەفەر دەکات, لەبەرانبەریدا پیاوێك دادەنیشیێ کە چاویلکەیەکی قورسی لەچاوکردووە, شنەبایەکیش لەپەنجەرەکەوە یاری بەقژە خۆڵەمێشیەکەی دەکات, نیرۆ هەست دەکات, ئەو پیاوە بەبایەخەوە چاودێری دەکات, بەڵام سروشتی خۆی وایە کە بەدەگمەن قسە دەکات جا چ لەپێش پیاوبوبیێ یاخود ژن, لەگەڵ هەموو ئەمانەدا ئەم ژنە پارێزگارە توشی راچڵەکین دەبیێ لەکاتی دابەزینیی بەپەیژەکەدا بۆئەوەی بڕواتەوە, بۆی

دەردەکەوێ کەجانتاکەی بەهەڵە لەگەڵ جانتایەکی تری لەوشێوەیە گۆڕاوە, چونکە جانتاکان هەمان شتن بەڵام ناواخنیان جیاوازە, ئەوکاتە تێدەگا کە ئەم جانتایە هی ئەو پیاوە پرچ خۆڵەمێشییەیە, پیاوەکەش بەدەمیەوە پێدەکەنێ کاتێ کەجانتاکانیان ئاڵوگۆڕ دەکەن بۆیە نیرۆ ناچاردەبێ کەبزەیەك بیگرێو داوای لێبوردن بکات, چونکە ئەو هۆکاری ئەم هەڵەیە بووە, لەگەڵ ئەوەی کەبەیەکەوە زۆر قسە ناکەن بەڵام هەست دەکەین لەکاتی رۆیشتنیان لەسەفەرەکەدا سەرنجێك ئاڵوگۆڕ دەکەن, بەکتوپڕی نیرۆ تەسلیمی خەودەبێو دوای هەڵسانی لەخەو دەبینێ کە بە بەتانیەکی گەرمو تەنك تا ژێرپێی داپۆشراوە, کێ ئەوەی کردووە؟

بینی پیاوەکە بەگۆڤارێکی کراوەی نزیك چاوی دانیشتبوو, دڵنیایە ئەو ئەو کارەی کردووە؟ ئایا ئەو شێتە؟ چونکە ئەو ژنێکی پێگەیشتووەو دایکی چەند کوڕێکە ئەویش بەم شێوەیە سەیری دەکات؟ ئەو تەمەنی گەورەیە بۆ ئەوشتانە! بەڵام ئایا تەمەن گرنگە؟ دوانەیی ڕۆح سنورێك بۆ تەمەن یا شوێن یاخود کات دانانێت؟ سنوورێکی قایم نییە لە هاوڕێیەتیدا.

دواتر دەبینین کە نیرۆ ئەو پیاوە بێوە مێردە بەوشێوەیە دەناسێ, لەلایەکەوە, لەلایەکی تریشەوە باوکی هاوڕێی کوڕەکەیەتی, هێدی هێدی ئەو خۆشەویستییەی نێوانیان گەشەدەکات, بەڵام ئەو ژنە هەموو پەیوەندییەکی توند ڕەت دەکاتەوە, چونکە ئەو هەموو ژیانی بەخێزانەکەی خۆی بەخشیوە , ئەو جۆرە خۆشەویستیەی کە بەدرێژایی ژیانی نەیبینبوو لە کاتێکی ناگونجاودا سەریهەڵداو وای لێدەکا کۆمەڵێك پرسیار بوروژێنێ کە پێشتر نەیکردوونو, هەروەها بیر لەزۆر شتیتر بکاتەوە بەڵام نوسەر (شەوکەت عەلی) لۆژیكو واقیعی شتەکان لەبیر ناکاتو کەسانی نێو واقیعەکەش بەهەمان شێوە, بۆیە لەکۆتایی رۆمانەکە دەنوسێت:

لێرەدا خۆشەویستی وەکو ڕەنگەکانی ئاسمان لەکاتی ڕۆژئاوابوندا دەردەکەوێت, ڕەنگە خۆشەویستی وەکو ئەوڕەنگانەی لەکۆتایی ئەو

www.pertwk.com

ڕۆژەدایە لەکۆتایی تەمەن دەربکەوێ, ئەگەرچی زۆر بەدەگمەن ئەو خۆشەویستییە ئەنجامی دەبێت بەڵام بوونی دەبێت, جیاوازییەکەش لێرە ئەوەیە کە هەندێ دەریدەبڕنو هەندێکی تریان ناتوانن بەهەناسەیەك گوزارشت لە ئاوێتەبوونی ڕۆحیو جەستەیی خۆیان بکەن. هەندێ وا لەسەرژیان دەنوسن بەو شێوەیەی کە خۆیان دەیبینن. ئەم تێڕوانینەش شوێنو پلەی یەکەمی هەیە لە کارەکانیاندا, بەڵام هەندێکی تریان بەوەناوەستن وەکو کە هەیە, بەڵکو هەوڵ دەدەن شتێك لە هۆشیاری بۆ مێشکی خوێنەر وەکو نموونەی بەرز دروست بکەن.

ئەم نوسەرانە ڕازی نین تەنیا تێڕوانینیان بۆ ژیان ئەوەبێ کە لەواقیعدا ڕوودەدات یا لەدەوروپشتیان هەیە, بەڵکو بەدوای ئەو هۆکارانە دەگەڕێن کە دەبنە هۆ بۆ ئەوڕووداوانەی دەوروبەریان, ئەمەش بە ئەرکێکی ئەخلاقی خۆیان دەزانن, کە هۆکاری ڕوودانی شتێك پێش ڕوودانی پیشان بدەن. وئامانجیش لەودیوی ئەم کارانە لەسەر بنەمای هەڵوێستی ئەو نوسەرانە وەستاوە.

چیرۆك لەئەدەبی بەنگلادیشدا لەسەر دووڕێچکە دەدوێ, ئەوەی کە ڕوودەداتو ئەوەشی کە پێویستە ڕووبدات واتە (واقیعو نموونەیی) ڕۆمانو چیرۆکەکانی (ڕەشید کەریمو شەوکەت عەلی) بەشەفافییەتەوە باس لە واقیعی ژیان دەکەن, کەسایەتی نێو چیرۆکەکان لەسەر ئەرزی واقیعنو نافڕن بۆ دونیای خەیاڵو قەبوڵی لۆژیكو واقیعی ژیان دەکاتو هەوڵ دەدەت ئەوشتانەی کە لەواقیعداو لەوسنورەی کە واقیعەکە ڕێگەی پێداوە, خۆشیان بوێن, بۆیە ئەم دوونوسەرە هەوڵی دوبارە ڕێکخستنی کۆمەڵ نادەن, هەتا بەشێوەی پەنهانو نهێنیش, لێرە لەکارەکانیان گوزارشتێکی ڕاستگۆیی بەڵام لەلایەکی ترەوە پێدەچێ قەڵەمەکەی نوسەر حەسەن عەزیز ئەلحەق زۆر بەپەرۆشە لە گوزارشتنی ئەو بیرکردنەوانەی کە شێوەو فۆرمی کۆمەڵ دووبارە دەکەنەوە, نوسینەکانی قسە لەسەر ئەوشتە ڕەتکراوو ریشەییانە لەژیان دەکات لەبری ئەوەی قسە لەسەر ژیانێکی نمونەیی بکات, دیارە کە ئەودەیەوێ لەوشتانەی کە پێویستە

www.pertwk.com

ڕەت بکرێنەوە بکۆڵێتەوە , پێش ئەوەی لێکۆڵینەوە لەوشتانە بکات کە پێویستە قەبوڵیان بکات . بۆ لێکۆڵینەوە لەدیاردە باشەکان پێویستمان بە تێگەیشتنی خراپە هەیە, هەندێ جار هێڵێکی کوژاوە لەژیانی نمونەیی لەنووسینەکاندا لەمیانەی دیمەنە وەرگیراوەکانی واقیعی ژیان, بەرجەستە دەبێت.

ڕەنگە نوسەر وای بۆ چووبێت کە تارمایی وێنەکان پێبەپێ لە مێشکی خوێنەردا بەبەکارهێنانی توانا زەینییەکانو لەمیانەی پێشکەشکردنی چاکەو خراپە لەپاڵ یەکتریدا, ڕوون دەبێتەوە.

هەروەها وەلی ئەللآی نوسەر خەونێکی نمونەیی پێشکەش دەکات, بەوەی جوانیەکانی ئەودیو دیاردە خراپەکان, بەشێوازێکی کاریگەر بۆ ئارامکردنەوەی دەروونمان نیشان دەدات.

بەشی حەوتەم
ڤێرجینیا وۆلف و ئازادکردنی ژنان

ڕۆماننوسی بەناوبانگ (ك. م. فۆستەر) کە باسی کارەکانی ڤێرجینیا وۆلف (1941 – 1882) دەکات:

(بیرکردنەوە لە ئازادکردنی ژنان بۆتە خەونێك لە هەموو شوێنی نوسینەکانیدا، بیرکردنەوەیەك کە کاری لە هەموو ناخی ڤێرجینیا کردووە)، ڤێرجینیا ژیانی منداڵی و گەنجی خۆی لە چەرخێکدا بەسەر بردووە کە کۆمەڵگەی ئینگلیزی لە قۆناغی نزیك لە کۆتایی هاتنی کۆت و بەندی سەردەمی ڤیکتۆریدا بووە. لەو کاتەدا باوکی ڤێرجینیا (لزلی ستیڤن) ڕۆشەنبیرێکی بەناوبانگی ئینگلتەرا بووەو کابرایەکی لیبرال بووە ولایەنگری بەلای فەلسەفەدا هەبووە. کۆمەڵێك کتێبی گرنگی لەبارەی فەلسەفە و مێژووی ئەدەبەوە نوسیوە، بەلاّم لە ژیانی تایبەتی خۆیدا لەژێر کاریگەری ئەخلاقیاتی ڤیکتۆریدا بووە.

ڤێرجینیا لە ڕووی تەندروستیەوە شڵەژانێکی هەبووە، بۆیە لە ماڵەوە زانست و زانیاری فێربووە و باوکیشی هەموو لایەنەکانی پەروەردەیی ڤێرجینیای گرتۆتە ئەستۆی خۆی. لەژێر کاریگەری پێشنیارەکانی باوکی و هاوکات بەئارەزووی خۆشی، کارە فەلسەفیەکانی هەریەك لە ئەفلاّتۆن، سپینۆزا، هیوم و زۆری تر لەو کتێبە دانسقانەی خوێندۆتەوە و هەمیشە کتێبخانە تایبەتیەکەی باوکیشی لەبەردەستدابوە.

هەریەك لە ئەندامانی خێزانەکەی ستیڤن پێکهاتەیەکی تایبەت بەخۆیان هەبووە کە تێکەڵەیەك لە ئاکاری باوو تاکڕەوی تێدابووە،پاشان پەیوەندیان لەگەڵ کۆمەڵێك لە ڕۆشنبیران و بەهرەداران لە زانکۆی کامبریدج دروست کردوە، هەموو بەیەکەوە بە دڵسۆزیو پەرۆشەوە کاریان کردوەو بازنەیەکی رۆشنبیریان دروست کردوە کە دوایی ناونرا بە((گروپی پلومز پێری)). ئەم گروپە رۆشنبیریە لە کاتی خۆیدا شوێن و پێگەیەکی گرنگی لە مێژووی ئەدەب و هونەرو ڕۆشنبیری ئینگلتەرا داگیر کردوە. چونکە ئەندامانی ئەم گروپە خاوەنی هەستێکی بەرزو ئارەزوویەکی هونەری و ئاکار یجوان وشەیدای لێکۆڵینەوە لەمەسەلە ئەخلاقیەکان بوون و ئەمەش بەهۆی پەیوەستبوونی بیرو بۆچونەکانی ئەوان کە لەژێر کاریگەری کەسێتی و بیرو بۆچوونەکانی جۆرج ئەدوارد مۆر بوون فەیلەسوفی بەناوبانگی کامبریدج(1873– 1985).

ڤێرجینیا لە ساڵی 1912 شووی بە لیۆنارد وۆلف کرد، شوکردنی خۆی و خوشکەکەشی کە ناوی (ڤانیسا) یە بە کلایڤ بیل دوو هاندەری سەرەکی بوون بۆ پتەبوونی پەیوەندیان بە ئەندامانی گروپی (پلومزپێری).

ئەم گروپە بەهۆی ئەو هەموو سۆزو خۆشەویستیەی کە ئەم دوو خوشکە بۆئەوان هەیانبوو، ڕۆژ بە ڕۆژ بەرەو بەهێزبوون دەچوو، بۆیە هەریەکەیان لەبواری خۆیدابەهرەیان دەرکەوت و کاریگەریان لەسەر ئەدەب و ڕۆشنبیری ئینگلتەرا جێهێشت،(2) .ڤێرجینیا ناوبانگی ڕۆماننووسی بۆ خۆی بەدەست هێنا ,ئەو بنەمایانەی کە ئەو هێنایە نێورۆمان, لە بواری هونەریەوە زۆر سەنگین بوو. کۆمەڵێك تاقیکردنەوەی کرد لەسەر شێوەو ناوەرۆکی رۆمان ، بەلاّم ئەگەر چی کاریگەری هەندێ لەباوەڕە ئەخلاقیەکانی بەسەرەوە بوو,کەچی هەولّی نەداوە بۆ چوونەکانی خۆی لەمیانەی رۆمانەکاندا بخاتە روو یان بلأویانبکاتەوە .

ڤێرچینیا ووتاری جۆراو جۆری نوسیوە لەمەڕبەها کۆمەلأیەتیەکان و ڕاو بۆچونی لەمەسەلە جیاجیاکاندا کە گوزارشت لە ڕاو هەڵوێستەکانی خۆی دەکات,

لە بیرو باوەرەکانیدا گوزارشت لەبەرژەوەندیەکانی ئازادبوونی ژنان دەکات دژی شەڕو دەست بەسەردا گرتنی خاك و نیشتیمانی ژن لەمیانەی رۆمانی (ژووری تایبەت بە خۆمان_غرفە خاصە بنا) لە ساڵی (1929) و سێ جونەیهی لە ساڵی 1938 (3), کە لەڕووی شێوەوە نوێکاری زۆری تێدا کردبوو، لە ڕۆمانی (ئۆرلاندۆ) 1928 دا بە بەڵگەی روون و ئاشکرا گوزارشت لە پرسی ژن دەکات و لێرەدا جەخت لەسەر سروشتی مرۆڤ (خەسڵەتی دوانەیی) دەکاتەوە بۆ ئەوەی پەرژینی نێوان ژن وپیاو، بسرێتەوە.

بۆ ئەوەی شتێك لەبارەی بۆچونو چالاکیەکانی ڤێرجینیا بڵێین سەبارەت بە ئازادکردنی ژنانەوە، پێویستە ئاماژە بدەین بە بیروڕا سەرەکیەکان وفەلسەفەی ژیانی ئەو کۆمەڵەیەی کە ڤێرجینیا ئینتمای بۆی هەبوو ، ئەم فەلسەفەیە بەشێوەیەکی جەوهەری و نزیك لەیەکتر لە هەموو کارەکانیدا دەبینین لەبەر ئەوەی لەژێر کاریگەری چێژی هونەری ئەو کۆمەڵەیەو تێڕوانینی فراوانی لەژیاندا, بوو.

لێرەوە رامانێك بۆ خەسڵەتی بزاڤی کۆمەڵەی (پلو مز پێری) دەکەین لە میانەی ئامادەییان لە بەشداری بزاوتە هونەریەکان و ئەدەب و هەڵوێستی ئەندامەکانی لەمەر دۆخی شەڕو ئاشتی و شارستانیەت و ئازادکردنی ژنان و ئازادکردنی عەقڵی تاك، مەبەستیان لە شارستانیەت پەرەپێدانی تواناکانی فیکری مرۆڤە و دامەزراندنی کۆمەڵێك کە لۆژیك بەگرنگترین خەسڵەتەکانی گفتۆگۆی دایەلۆگی نێوان خەڵك دابنرێت و پەرەسەندنی کۆمەڵ لەڕێگەی ئازادکردنی عەقڵ، جولان بەرەو رێگای شارستانیەت بەم هەموو خەسڵەتانە دەبێ بە واتایەکی تر، پەرەسەندنی شارستانیەت تەنیا لە دۆخی سەروەری لۆژیك و ئەقڵ دەبێ، پێوانەی

www.pertwk.com

شارستانیەت بەلای ئەوان باوەڕبوون بە توانای لۆژیکی ئەقلانیەت وپەسەند کردنیەتی.

بەدیهێنانی ئازادی تاك لە سۆنگەی بەرهەڵستکردنی نەریت وفشارە دەرەکیەکان ومتمانە بە تواناو زیرەکی کەسێتی ، تاك دەگەیەنێتە پلەی بڵند لە کۆمەڵی شارستانی و بەتایبەت بەبەکارهێنانی توانا فیکریەکانی، بەڵام ئەگەر ژیانی وەکو(کۆمەڵی درندە یا نیوە دڕندە) ، لاسایی کردنەوەی ئەوانی تر بێ لە ژیانی تایبەتیشدا تواناکانی لە داهێنان و دروست کردن ون دەکات، تا وایلێدێ هێزو فشارە دەرەکیەکان دەیخنکێنن.

دروشمی کۆمەڵەی پلومزپێری بریتی بوولە ((هونەر سەربەخۆیە)) ، واتە هونەر ماناو لۆژیکی لەناو خۆیدایە، هەموو ئەندامانی ئەو کۆمەڵەیە دان بە گرنگی داخوازیەکان لە ئەدەب و هونەرەجوانەکاندا و فۆکس کردنە سەریان دەنێن. چوون ئەوان پڕو پاگەندە ناخەنە ئەو بوارانەی کە لە پسپۆری خۆیاندا بەکاری دەهێنن ، ئەوان بە دوای رزگار بوون لە دونیای ناوەوە و دونیای (شێوەتایبەتیەکان) دەگەرێن، لەلایەکی تریش ئەوان دژی توندوتیژی بوون. هەروەك بەکردەوە دژی شەڕبوون، لای ئەوان هاوڕێیەتی بەرزترین پایەبوو وهەوڵیاندەدا ئەو باوەڕە لە ڕەفتارو پەیوەندیەکانی نێوان خۆیاندا رەنگ بداتەوە.

((ژورێك تایبەت بە خۆمان)) لە کتێبە هەرە شەفافەکانی ڤێرجینیایە لە مەڕ کێشەی ئازادبوونی ژنان. ڤێرچینیا لە ئۆکتۆبەری ساڵی 1928 بەشێك لەو دوو وتارەی لە (کۆمەڵەی کامبریگ بۆ هونەر) خوێندۆتەوە، دواتر ئەم دوو وتارەی بەهەندێك دەسکاریەوە بەو ناوونیشانەی سەرەوە کردووە بەکتێبێك، ئەم کارەی ڤێرچینیا جیاوازیەکی تەواوی لەگەڵ سروشتی کارەکانی دیکەیدا هەیە،کە لۆژیك بەوپەڕی ووردبینیەوە ناتوانێ دیدی هونەریانەی ناخ و هەستی ڤێرچینیا بشارێتەوە.

لێرەدا بەروونی مەسەلەکان نمایش دەکات. ناوەرۆکی ئەو مەسەلانەش ئەوەیە کە کۆسپە کۆمەڵایەتی و ئابوریەکان بەر پرسن لە

بەرانبەر دواکەوتویی و لاوازی ژناندا,بۆیە لەسەر نوسەرێکی ژن پێویستە دانی پێدابنێت و سەرکەوێ بەسەر ئەو کۆسپە زۆرانەی کەخۆپەرستی ماددی وبەکاربردنی باوی پیاو لەرێگەی ئەو کۆمەڵگایەی حوکمی دەکات سەپاندویەتی .

بەڕای ئەو کەمترین مەرج بۆ ئازادبوونی ژن لەوەدایە کە هەموو کچێك ژوورێکی بۆ خۆی هەبێت و کلیلی ئەو ژوورەش لە دەست خۆیدا بێ، بۆ ئەوەی لە ژوورەکەی خۆیدا هەمان ئەو سەربەستیەی براکەی هەبێت .

هەروەها ڤێرجینیا وای دەبینێ کە ژنی نووسەر پێویستی بەئابووریەکی سەربەخۆ هەیە بۆ ئەوەی نوسەرێکی بەرهەمهێن بێت. پێویستە داهاتێکی بۆ دابین بکرێ کە نزیکەی (500 جونەهی ئیسترلینی) بێت لە ساڵێکدا، ئەو بڕە پارەیە لەو کاتەدا – 1928 بۆ هەر تاکێك بەس بووە). چونکە پشت بەستنی ژنان بەدەستکەوتو ماددی پیاوان، کەسێتیەکی لاواز دەبەخشێتە ژن کە باوەڕی بە خۆی نەبێت, یاخود وەك بووکەشووشەیەك کە تەنیا بۆ خوشگوزەرانی و ئارەزووەکانی پیاوان بەکار بێت، ژن بەمانای ووشە ناتوانێت مرۆڤ بێت لە کۆمەڵگەیەکدا کە پیاو حوکمی بکات ، چونکە ئەگەر ژن بەدەسەڵاتی کۆمەڵ لەسەر خۆی ڕازی بوو , ئەوا دەبێتە ژنێکی ئیفلیج و ئەگەر ناڕازییش بوو بە چەوسانەوەی کۆمەڵ ئەوا بریندارو ماندوو دەبێت و دواجاریش خەمۆکی دەوری دەدات ,

لێرەدا دەبینین زۆربەی جار بەرهەمە هونەریەکانی سیمایەکی نەگەتیڤی بەیان دەکەن, هونەرمەند لە کاتی یەکگرتنی توخمەکانی نێرو مێ لەناخیدا دەبێتە مرۆڤێکی تەواو داهێنەرو زانا لە ئەدەب یان هەر بوارێکی تردا ،. بە گشتی بواری هونەری تاکە بوارە کە هونەرمەندی هەست ناسك و خاوەن سۆز دەتوانێ تیدا کاری داهێنەرانە ئەنجام بدات بۆ سەرکەوتن بەسەر جیاکاری و جیاوازیە باوەکان، کەسێك کە نغرۆ بێت لەنێوان بیری ژنێتی وپیاوەتیدا وبانگەشەی نایەکسانی بکات ناتوانێ کارێکی هونەری پربایەخ ئەنجام بدات، پێویستە هونەرمەند بە بیری

دوانەیی ئاشنا بێت تاکو بتوانیٚ شتی جوان وباش بخاتە روو هەروەها پێویستە لەسەر ژن ئەو هۆکارانە لەبەر چاو بگریٚ بۆ ئەوەی خەونە هونەرەکانی بەجێبهێنیٚ. دەنا هەوڵەکانی بە بادا دەڕوات.

ڤێرجینیا لە پێشەکی ئەو کتێبەیدا بەگاڵتە جارییەوە باس لەوەزعی نابەرابەری کۆمەڵایەتی و ئابووری دەکات کە لەسەر بنەمای ڕەگەز سەپێنراوە تەنانەت لە ناوەندی ئەو چینە تێگەیشتوەشی کە ئەو لێی دەژی, ئەو بەراوردێك لەنێوان (کۆلێژی ئۆکسس بریجی پیاوان) و (کۆلێژی ڤێرنهامی کچان) دەکات، لەگەڵ جیاوازیە گەورەکانی نێوانیان.. لەسەر خوێندکارانی ئۆکسبریج دەڵیٚ:

((زەرورەتێك بۆ پەلەکردن نیە، هەروەك زەرورەتێك بۆ سەرکەوتنیش نیە تەنها زەرورەت خۆمانین، هەموومان دەچینەوە ئاسمان و (ڤاندایەکی) وێنەکێشمان (4) لەگەڵ دەبێت بە هەمووmanایەك ئەوژیانەچەندخۆشەو خێراتەکانی بەلەزەتن چەندێکیش ئەو گلەییانە بیٚ مانان، چەند هاوڕێیەتی نێوان پیاوان خۆشە(5) لەو کاتەی کەبەتەنیشت شووشەی پەنجەرەکەوە دانیشتوین وجگەرەیەکی تر دادەگیرسێنین.... هتد))

ئەوە کۆی ژیان و گوزەرانە لەو زانکۆیەدا بەڵام ژیان لە (ڤێرنهام) چەند جیاوازی هەیە، ئاستی ژیان نزمترە، سەربەستی نیە، هیچ بیمەیەك بۆ پێشکەوتنی خود نیە، ئەگەر بارو دۆخی ڤێرنهام وەك ئۆکس بریج بوایە بەم شێوەیە دەبوو:

((ئەوشەوە بەهێمنی دادەنیشتین و بۆ نموونە باسی زانستی شوێنەوار زانستی ڕووەك، ئەنترۆپۆلۆژیا، فیزیا، سروشتی گەردوون، ماتماتیك، فەلەك یاخود جوگرافیامان دەکرد، ئەگەر دایکی خاتوو ستۆن (seton) لە پێش خۆیدا فێری هونەری مەزنی دروست بوونی سامانی بکردایە وەك باوکیان و باپیرەیان خۆیان بەخت بکردایە بۆ وەرگرتنی خەڵاتی گەورەو بەخشینی پاداشت بۆ کچانی هاوڕەگەزیان لە زانکۆدا، ئەوا ئێستا ئێمە دەمان توانی بوتلێکی پاك هەڵقورێنین وگۆشتی باڵندە بخۆین و بەباوەڕبەخۆ بونێکەوە بڕوانینە داهاتووی جوان و ڕێزداری

خۆمان. لەیەکیٚ لەپیشە ئازادەکانی کە پێویستی بە بەهرەیە، گەردونمان دەدۆزیەوە یان، خەونمان، نوسینمان لە شوێنە پایەبەرزەکانی زەوی دەبینی و دادەنیشتن لەسەر پەیژەی (ثار ثینون) کە (پەیکەری خوای یۆنانیەکانە لە ئەسینا...و)، یان دەڕۆیشتین بۆ ئۆفیس لە کاتژمێر 10 داو لە چوارو نیودا دەگەراینەوە بۆ نوسینەوەی کەمێك هۆنراوەو شیعر خەیاڵ دەیبردینەوە(6).))

ڤێرجینیا دەڵیٚ: هۆکاری ڕاستەقینەی ئەو جیاوازیە زۆرەی نێوان هەردوو کۆلیژەکە دەگەڕێتەوە بۆ پاشکۆبوونی ئابووری ژنان لە کۆمەڵدا، هۆکاری ئەو پاشکۆیەتیەش دەگەرێنێتەوە بۆ ئەو بەکاربردنەی ژنان کە لە ناخی ئەو کۆمەڵگەچەق بەستووەی پیاو حوکمیتێدا دەکات.,دایە.

خاتوو ستۆن و دایکیشی نەیانتوانیوە پارەیەکی زۆر کۆبکەنەوە و کۆلیژێك و کتێبخانەیەکی پیٚ دامەزرێنن، لەبەر ئەوەی لەباری یەکەمدا ئەوە شتێکی مەحاڵ بووە و لە دوەمیشدا ئەگەر بیانویستایە ئەوەش بکەن ئەوا یاسا ئەو مافەی پیٚ نەدەدان. کۆمەڵ پێش 44ساڵ لەمەو بەرمافی خاوەنداریێتی سامان و ماڵی بەخاتوو ستۆن دا ، لە چەند سەدەیەکدا ماڵو سامانی ژن , ماڵو سامانی مێردەکەی بوو. ڕەنگە ئەو بیرکردنەوەیە وای لەم خاتونەو دایکی و داپیرەی و ئەو زنجیرەیەی بە دواییدا دێت کردبیٚ کە لە دەرەوەی گەمەی بازاڕەکانی پارە دابن، لەناخەوە بیریان لەوە کردبێتەوە کە هەر عانەیەك بەدەستی دێنن مێردەکانیان لێیان بسەنن و بەئارەزووی خۆیان خەرجی بکەن، ڕەنگە بۆ خوێندنی خۆیان یا بۆ ڕێکخستنی سکوولەرپێدانیان لە پالیلۆل یاخود گینگس، کەواتە لەلام گرنگ نیە هەتا ئەگەر توانیشم، پارە کۆبکەمەوە چونکە ئەو شتانە بۆ پیاوەکەم بەجیٚ دەهێڵم (7).

بەبیٚ گومان ڤێرجینیا ئاماژە بەوە دەکات کە داهاتوویەکی ڕۆشن چاوەڕێی ئەو پیاوانە دەکات کە لەکۆلیژی پیاوان دەخوێنن، ئەوان ڤاندایەکی (وێنەکێش) داهاتوو دەبن و بەپەڕۆشەوە چاوەڕێی وێناکردنی کەسێتیان دەبن ودواجاریش لە ژیانی ڕۆژانەیاندا سەرکەتوو دەبن ،

چونکه داهاتوویان زامنه ئەویش بەوەرگرتن و دابین کردنی کارو وەزیفه و داهاتێك بۆیان و بەدیهێنانی ئازادیو پلەو پایە کۆمەلاَتیەکان، بەلاَم کچانی کۆلیژی ڤیرنهام چ داهاتوویەکیان دەبێ؟ ڤێرجینیا لێرەدا لە میانەی شیکردنەوەی هۆکاری ئەو بارودۆخەی کە ڤیرنهام هەرگیز وەکو ئۆکسبریج نابێ دەلێت:

((پێش لە دایکبوونی منالێ (9) مانگ هەیە، لە دواییدا منالەکە لە دایك دەبێت و دواتر (3 یان 4) مانگ بۆ شیردانی منال پێویستە، دوای شیردانی منال بەدلنیاییەوە پێنج سال بۆ یاری کردنی منداڵ دانراوە، بۆیە پێدەچێ نەتوانرێ منداڵ لە شەقامەکاندا یاری بکەن چونکە دەگوترێ ئەو منالانەی لە شەقامەکانی روسیادا یاری دەکەن دیمەنێکی ناشرینیان هەیە، هەروەها دەگوترێ ماوەی پێگەشتن و دروست بوونی مرۆڤ لە نێوان یەك سالی تا پێنج سالیدایە. ئەگەر خاتوو سیتۆن، وەکو گوتم، کە خۆی خەریك بکردایە بە کۆکردنەوەی پارە لە جیاتی منداڵ بوون، چی دەبوو؟ ئەو یادەوەریانەی کە لەیاری کردن و شەرکردنی منداڵەوە بۆی بەجێ ماوە چین؟ چیت دەزانی دەربارەی سکوتلەندا و هەوا پاکەکەی و کێك و بێجگە لەمانەش؟ بەلام پێویست بەم پرسیارانە ناکات، چونکە تۆی ژن لەو حالەتەشدا لە بنەرەتدا هیچ بوونێکت نەدەبوو.(8)))

ئەمە دۆخی ژنانە، گەورەترین کۆسپ لە بەردەم ئازادبوونی ژناندا عیشقی ئەوانە بە غەریزەی دایکایەتی، ئازادی ئابووری گرنگە بۆ نەهێشتنی ئەو کۆسپە، بەلام ڤێرجینیا لێرەدا بۆگۆرانکاری بنەڕەتی لە کۆمەلی خۆیدا هیچ پێشنیاروبۆچونێك ناخاتە روو.

بۆ گەیشتنی ژنان بە ئابووریەکی سەربەخۆ:

ڤێرجینیا لەبەشی دووەمی کتێبەکەیدا (ژوورێك تایبەت بەخۆمان) وەسفی ئەزموونەکانی خۆی دەکات, سەبارەت بەسەرچاوەی ئەو هەژاریەی لە نێو کۆمەلی ژناندا هەیە ، بەمەبەستی هێنانی زانیاری دروست کەپشتی پێ دەبەستێ بۆئەو بابەتە چووە بۆ کتێبخانەی

مۆزەخانەی بەریتانی ، کە سەرچاوە و بەلگەیەکی باوەرپێکراوە لەسەر ئاستی جیهاندا .

لەوێ لەنێو ژمارەیەکی زۆر لەو کتێبانەی کە هەلدراوەتەوە بینی چەند کتێبێك هەبوون لەشێوەی گۆڤار کە رای یەکلانە و لایەنگری تێدابوو. بەهانە بۆ ئەم هەژاری و جیاکاریە دێننەوە و لە گۆشە نیگای بیرکردنەوە دواکەوتوو و رابردووەکان قسەو باس دەکەن، بەبێ لۆژیك، کە هەموش نووسەر و توێژەری رەگەزی پیاوانن، ئەو لۆژیکەی ئەوان پێ دەدوێن ئەوەیە ((دواکەوتویی ژنان دەگەرێتەوە بۆ دابەزینی ئاستی زیرەکی وسروشتی لەش و ئاکاریان)) ڤێرجینیا لەو ئەزموونە بە گیانێکی بریندارەوە وەکو ژنێك دەرچووە، بەم شێوەیە نارەزایی توندی دەردەبرێو دەپرسێ:

ئایا دەزانن ژمارەی ئەو کتێبانەی سالانە لە جیهاندا لەسەر ژنان چاپ دەکرێن چەندن ؟ ئایا دەزانن چەندن ژمارەی ئەو کتێبانەی کە پیاو دەیاننوسن؟ ئێوە خۆتان درکی پێ دەکەن؟ رەنگە ژنان زۆرترین مەردومێك بن لەبونداکە دیراسە نەکرابن(9).

پیاوان لە رێگەی ئەو کتێبانەوە رقی خۆیان بەرانبەر ژنان دەردەبرن، بەلام ئایا هۆی بیر تەسکی ئەو پیاوانەی کە خاوەن ئاستێکی بەرزن لەزانست و لۆژیکدا چیە؟ ڤێرجینیا دەلێ:

لەژێر تیشکی لێل و سۆزێکدا نوسیویانە، نەك لەژێر تیشکێکی راستەقینە(10)، پیاوان پێشتر کۆنترۆلی هەموو بوارێکی ژیانی کۆمەلایەتیان کردبوو، چونکە ململانێی ئەوان لەگەل ژناندا هێشتا دەستی پێ نەکردبوو؟ کە واتە بۆچی ئەوان ئەوهەموو رق و تورەییەیان بەرانبەر بە ژنان هەیە ، ڤیرجینیا دەلێت:

ئایا رق ((بە هەر شێوازێك بێ)) دێوەزمەی هێزە ؟ نموونە زۆرجار دەولەمەندەکان توورەن لە هەژارەکان لەبەر ئەوەی پێیان وایە ئەوان دەیانەوێ دەست بەسەر سەروەت و سامانیان دابگرن (11).

هەروەها ژنان بەهەمان شێوە ڕووبەڕووی هەندێ لەو بەرپرسیاریەتیە دەبنەوەلەبارەی ئەو دیاردەیەی کە پیاوان خۆیان لە پایەیەکی بەرزتر دادەنێن، ژنانیش زیادە ڕۆیی دەکەن لە بەرزنرخاندنی پیاوان، ئەمەش گرێی خۆ بەزل زانین لای پیاوان زیاتر دەکات. ڤێرجینیا لەو بارەیەوە دەڵێت:

(ژنان بەدرێژایی سەدەکان ڕۆڵی ئاوێنەی سیحریان بینیوە کە چۆن وێنەی پیاوانی دوو قات لە خۆی گەورەتر نیشان داوە) چونکە گەربێتو ڕاستیەکەی بڵێین، ئەوا وێنەکە کاڵ دەبێتەوە تواناکانی پیاوان کەم دەبێتەوە،لەبەر ئەوە ژن بۆئەو زۆر گرنگە چونکە زیندوویی پێدەبەخشێتەوەو کۆ ئەندامی دەمارەکانی بەهێز دەکات(12).

ڤێرجینیا گفتوگۆ لەسەر ووتەکانی ئەسقەفی بەساڵاچوو دەکات بۆ ئەوەی لەوهۆکارە سەرەکیانە بکۆڵێتەوە کەبونەتە هۆی شکستی گەشەکردنی بەهرەکانی ژنان بەدرێژایی ژیانیان ,ئەسقەف کە دەڵێت: (شتێکی مەحاڵە ژن بلیمەتی شکسپریان هەبێ، پێشتر مەحاڵ بوو، ئێستاش هەر مەحاڵە، بۆ داهاتووش هەر مەحاڵ دەبێ.)

ڤێرجینیا بۆ زەمەنی پێشوو هاوڕایە لەگەڵیدا، کە نەتوانراوە لە سەردەمی شکسپیردا ژنێك وەك ئەو بینوسیایە بەڵام هۆکاری ڕاستەقینەی پشت ئەو مەحاڵ بوونە چیە؟ بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە خەیاڵی بۆ بوونی، جودیث شکسپیر دەڕوات کە خوشکی ولیەم شکسپیرە، وا دابنێین کە (جودیث) بەهرەدار بووە هەروەك ولیەمی برای کە چۆن خاوەنی پلەو پایەی بەرز بووە ، ئەو واتە (شکسپیر) چووە بۆ لەندەن بەدوای نان پەیداکردن لەوێ بۆتە هونەرمەندێکی شانۆکار و نوسەرێکی بەناوبانگ هێدی هێدی شارەزایی زۆری پەیداکردو ئەوەش یارمەتیدا بۆ پەرەسەندنی خودی خۆی، لەدوایدا و لە قۆناغە جۆراو جۆرەکاندا کۆمەلگە دەرگاکانی خۆی بەروویدا کردەوەو وای لێهات لەنێو تەواوی کۆمەڵ و خەڵکان لەسەرتاسەری جیهاندا بناسرێت .

www.pertwk.com

با بزانین لەگەڵ ئەوباوەرەی لەسەرەوە باسمان کرد دەربارەی شکسپیر چی بەسەر خوشکی ئەو بەهرەمەندە داهات،

((پێشتر ئەویش دەگەڕا بەدوای ئەزموونە جۆراو جۆرەکانی و خەیاڵێکی فراوانی هەبوو کە وەك ولیەمی برای ئامادەیی هەبوو ئەزموونەکان بە هەموو ڕەنگەوەو هەموو ئەوانەی کەجیهان بەخشیویەتی بە مرۆڤ ببینێ , بەڵام ئەو نەنێردرا بۆ قوتابخانەو کەسیش فێری خوێندنی زمان و ئەدەب و هیچ بەشێك لە زانستی نەکرد، ئەو تەنها ئەوەی هەبوو کە ئەگەر هەلێکی بۆ ڕێکەوتایە ناوەناوە لاپەڕەکانی کتێب و کاغەزە نوسراوەکانی ولیەمی برای هەڵدەدایەوە بەڵام ئەوە زۆر بەدەگمەن بوو، چونکە ئەو کچە لەسەری بوو بچێت شتومەك و پێداویستی ماڵ بکرێت و بیهێنێتەوە پێویست بوویارمەتی دایکی بدات لە ئیش‌وکاری ماڵ، بۆ نموونە کاری چنیین، (ڕەنگە چنینی گۆرەویەکانی ولیەم بوبێ) ئیشەکانی چێشتخانەو ئیش‌وکاری زۆری تریش. ئەو بەهیچ شێوەیەك سەربەخۆیی نەبوو، کاتی نەبوو یاخود کاتی بۆ نوسینی چیرۆکەکانی نێو خەیاڵی خۆی نەبوو,هەتا ئەو کاتەش کە جارناجارێ لە خوێندنەوەی کتێبەکان دەبۆوە. تەنانەت ئەگەر بەنهێنی شتێکیشی نوسیبێ نەیتوانیوە پیشانی براکانی یان باوکی بدات.

لەکۆتاییدا ئەو کچە ڕازی نەبوو بلێسەی ئەو بەهرەیەی کە هەیبوو بەهۆی پشت گوێ خستنی لەلایەن خانەوادەکەیەوە ,بکوژێتەوە لەبەر ئەوە ڕۆژێك دێ شۆڕشێك بەرپا دەکات و لە ژێر زەبری پێداویستیەکانی ناخی هەڵدێ، ئەوەش پاڵی نا بۆئەوەی لە بازنەی تەسکی خێزان بێتە دەرەوە وئەو کاتەش تەمەنی نەگەیشتبووە حەڤدە ساڵی کاتێ کە لەماڵەوە رایکرد چونکە بەشی خۆی شارەزایی لە ژیان و واقیع و دونیای دەرەوە نەبووهەر بۆیە دواجار دەبێتە نێچیرێکی کۆمەڵگەی پیاو سالاری.

هەرچەندەلەدوا جاردا توانی لەسەر شانۆدا وەکو هونەرمەندێك بوەستێ بەڵام ئەو لەبەرئەوەی کاتی تەواوی بۆ زیاتر پەرەدانی بەهرەکانی لە نواندن و نوسین دانەبووبۆیە کەوتە هەڵەیەکی گەورە و

بەهۆی بوونی پەیوەندیەکی نهێنی لەگەڵ بەرێوەبەری کارەکەی،سکی پڕبوو لەکۆتاییدالە ژێر کاریگەری ناخۆشیەکانی وشکستە گەورەکەی خۆیدا ، خۆی هەڵدایە ڕووباری ((تامیز))لە کاتێکدا ((ئەوهونەرمەندەی کە بوە هۆیسکپربوونی جودیث)) دوای مردنی ئەو کچە وەك پاڵەوانێك بەخەمێکی دروستکراوەوە خۆی نیشاندا.

بەم شێوەیە ژیانی خوشکی شکسپیری زانا کۆتایی پێ دێت و دەبێتە قوربانی دەستی کۆمەڵ و پیاو سالاری ، چونکە ئەو هەرگیز وەکو پێویست ئەوپێداویستی و هۆکارانەی کە دەیگەیاندە ژیانێکی سەرکەوتوو, نەیبوو هەتا بەشێوەیەك یا لایەنی کەم سەرکەوێ لە ژیانیدا ، بێگومان هۆکارەکانیش بۆسەرکەوتن ((ژینگەی هاندەربۆبوونی بەهرەمەندی و گەیشتن بەسەر بەخۆیی ئابووری و بوونی ئیرادە لە ژیاندا)) یە، ئەمانە هۆی سەرەکی بوون بەڕای ڤێرجینیا بەوەی ژنان لە رابردوودا نەیانتوانیوە بلیمەت بن و ئەوەش بەو مانایە نیە کەژنان کەم توانابوون لەچاو پیاواندا ،بەڵکو مادام یەکسانی لە مافەکان و هەلی ڕەخساو نیە لە نێوان ژن و پیاودا, بۆیە ناتوانین بەشێوەیەکی دادپەروەرانە بەراورد لەڕێژەی تواناکانی بەرابەری بکەین ، دواکەتویی ژن بەڕای ڤێرجینیا دەگەڕێتەوە بۆ نەبوونی سیستمێکی فێرکردنی باش بۆ کچان ,هەروەها دان نەنان بە مافە یاساییەکانی ئافرەت لە بارەی موڵکداریەتی لەڕابردوو ئەرکەکانی دایکایەتی کە بەسەریدا سەپێنراوە .

((سێ جونەیهە)) دووەمین کتێبی ڤێرجینیا یە لەمەڕ مەسەلەی ڕزگاربوونی ئافرەت، یەکەم جار وای بیرکردەوە کە ناوی لێ بنێ ((پیشەیەك بۆ ژنان)) دواتر ((بێ بەش بوون–الحرمان) بەلاَم دوا جار لەژێر ناونیشانی (سێ جونەیهە) لە ساڵی 1938 دا بلاَوی کردەوە.

لەم کتێبەدا بەهێزو ورەیەکەوە گوزارشت لە ڕایەکانی دەکات، بەلاَم بەبێ روحی گاڵتە جاڕی و شێوازی (توندئامێز) وەك ئەو وێنەیەی لە ڕۆمانی (ژوری تایبەت بە خۆمان)دا بەکاری هێناوە. بەڵکو لێرەدا قسە لەسەر ئاشتی و ئازادی ژنان دەکات و بەرپرسیاریەتی خۆی بەشێوەیەکی

راستەوخۆپیشان دەدات وهەول ٚدەدات بۆچوونەکانی لەو ڕێگایەوە کاربکاتە سەر تەواوی جیهان. هەروەها دەپرسێ چۆن شەڕو ململاَنێی مرۆڤ کۆتایی پێ دێ؟ ئەو شەڕانەی بەو پارانە بەرپا دەکرێن کە لە دوای ماندوبوون و ئازارێکی زۆر پەیدادەکرێن. ئەو ئامادەیە بۆ تەرخان کردنی (3جونەیهی) کە پاشەکەوتی کردووە بۆ ئەم مەبەستە بیدات.

ڤێرجینیا زۆر کاریگەردەبێ بەوسێ نامەیەی کە بەنوسراو بۆی هاتووەو هەریەکێك لەو نامانە داوای بەخشینی یەك جونەیهی لێ دەکات.

خەزنەداری کۆمەڵەیەك بۆ پارێزگاری کردن لەئاشتیو ئازادییە ئابوریو مەدەنیەکان داوای بەخشینو کۆمەکی یەك جونەیهی لە ڤێرجینیا کردووە. هەروەك خاتونێکی تر کە خەزنەداری یەکێك لەکۆلیژەکانی ژنانە, بۆ دووبارە بیناکردنەوەی کۆلیژەکە داوای بەخشینی یەك جونەیهی لێدەکات, کەسی سێیەمی نامەکانیش خەزنەداری کۆمەڵەیەکی دیکە بوو بۆڕەخساندنی هەلێك بۆ دامەزراندنی ژنانی پرۆفیشناڵ داوای کۆمەککردنی یەك جونەیهی لێکردووە, بۆ وەلاَمی هەرسێ نامەکە ڤێرجینیا کتێبی (سێ جونەیهی)ی نووسی.

ئەم کتێبە دوای ئەوەی کەبلاَو بووەوە لەلای ژمارەیەکی زۆر لەژنان پێشوازیەکی گەرمو پشتگیریەکی زۆری لێکرا, بەلاَم لەگەڵ ئەوەشدا ئەندامانی کۆمەڵەی (پلومزبێری) وەکو پێویست زۆریان پێشوازیان لێی نەکرد.

لەو کتێبەدامەسەلەی مافەکانی ژنانی گرێ دابوو بەئەگەری روونەدانی شەڕەوە وپێی وابوو ژنان مەیلیان بۆ ئاشتی زیاترە وەك لەپیاوان, ئەویش بەهۆی سروشتی خۆیانەوە, ئەگەر دەسەلاَتیش بەدەست ژنانەوە بوایە, ئەوا ولاتان بیریان بۆشەڕوشۆڕ کەم دەبۆوە , لەم بارەیەوە ڤێرجینیا دەڵێت:

((لێرەدا سێ هۆکاری هەنوکەیی هەیە بۆئەوەی ئەو ڕەگەزە (پیاو) لەگەڵ یەکتری بەشەڕبێن, ئەوانیش, یەکەم شت, شەڕ پیشەیە لایپیاو, دووەمیش سەرچاوەیەکە بۆ کاریگەریو خۆشبەختی ئەوان, سێیەم

www.pertwk.com

هۆش شەڕزۆر لە سیفەتەکانی ناخی پیاو پێکدێنیٚ, لەبەرئەوە پیاو بەبیٚ شەڕ دەفەوتێت.))

ئەو پیٚی وابوو ڕوحی شەرانگێزی یا کوشتاری وشەرسیمای پێکهاتەیی سایکۆلۆژیەتی نێرە. لەگەڵ هەرچەندە ژن و پیاو لەزۆربەی غەریزەکاندا وەکیەکن بەلام شەرانگێزی هەمیشە خوویەك بووە لای پیاوان نەك لای ژنان.

ڤێرجینیا وەلامی هەرسیٚ نامەکانی دایەوەو سیٚ جونەیهی پیٚ بەخشین, بەلام ئەو ئامانجی سەرەکی ئەوەبوو کە رایانکێشیٚ بۆ بیرکردنەوە بەو شێوازەی کەخۆی مەبەستیەتی ئەویش بیرکردنەوەلەداماڵینی ئەو شێوازە کۆنەی فێرکردن و خوێندن:

((ئەگەر شێوازی فێرکردنی (کچە خوێندەوارەکان) بەم شێوەیە بەردەوام بێت, ئەوا ئەو فێربوونە بۆ ئەم کچانە هیچ سودێکی نییە, هەروەك بۆ تەواوی کۆمەڵیش وایە؟))

چونکە دواجار فێری ململانیٚو هونەری دەسکەوتنی سەروەت و سامان دەبن و شێوازێك بەکاردێنن کەئەوانی تر بێبەش بکەن و قەبارەی خۆیان و هێزی بەدەستهێنانی خۆیانی پیٚ زیاد دەکەن, ئەوە دۆزی فێرکردنەکەیە , کە ئەگەر بەردەوام بوو بەو ڕێگەیە شەڕەکان دووبارە دەبنەوە. کەواتە, پێویستەبەخشینی پارەی ئەو نەبێتە هۆی بیناکردنەوەی کۆلیژێك لەسەر سیستمی کۆن, بەدڵنیاییەوە بیناکردنەوەی ئەم کۆلیژە بەسیستمی نوێش هەر سەرکەوتوو نابیٚ. کەوابیٚ پێویستە نیشانەیەکی جیا لەسەر جونەیهەکان دابنرێت, ئەو نیشانانەش (تێکدان, پترۆڵ , دەنکە سقارتە) بیٚو پێویستە ئەو روونکردنەوەیەش زیادبکرێت:

((ئەو پارەیە بگرەو کۆلیژەکەی پیٚ بسوتێنە تا تەواو دەسوتیٚو با گەلا وەریوەکان سوورببنەوەوکچانی خوێندەوار بەدەوری ئاگرەکەدا سەما بکەن, با دەستیان پڕکەن لەگەلامردووەکان و فڕیٚی بدەنە نێو ئاگرەکەو دایکانی کچەکانیش لەپەنجەرەکانیانەوە هاواربکەن:

((بابسوتیٚ, بسوتیٚ, بێزاربوین لەو جۆرە فێرکردنە.))

ڤێرجینیا ئەو بیروڕایانەی کەلەسەر سیستمی فێرکردن هەیبوو, لەکردەوەولە نوسینەکانیدا ڕەنگی دەدانەوە , بۆ نموونە زانکۆی کامبریدج لەفبرایەری ساڵی 1932دا داوایەکی بەشداربوونی بۆ نارد تاکو وەکو وتەبێژێك بەشدار بێت لەموحازەرەکانی کلارك, بەلام ئەو ڕەتی کردەوەو هەروەها لەفبرایەری هەمان ساڵدا لەزانکۆی مانچیستەر دکتۆرای فەخری پیٚ بەخشرا, بەلام دیسانەوە لەو بۆنەیەدا ئەم بەخشینەی ڕەتکردەوە, لێرەوە ڕاستگۆیی و بەرزی ئاکاری یەکیٚ لەئەندامانی کۆمەڵەی پلومربێری دەبینین کە هەرگیز کەلێنێك لەنێوان باوەڕە تیۆرەکان و ژیانی ڕۆژانەیاندا, نیە.

ڤێرجینیا لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا ئارەزووی بوو بۆ بنیادنانەوەی کۆلیژەکە ئەو جونەیهە ببەخشێت, دوای ئەوەی ئاماژەی بەهەموو خەوشە سەرەکیەکانی ئەو سیستمی فێرکردنەدا,رایوابوو ئەگەر کۆلیژەکە ڕێك نەخرێتەوە, ئەوا کچە خوێندەوارەکان , دەگەڕێنەوە بۆئەشکەوتی ماڵە تاریکەکانیان. ئەو ئەشکەوتانەی سەرچاوەی هەژاری و توندوتیژی و خراپەکاری و نا مۆرالەکان .

((ژیان لەوێدا بیٚ جوڵەو بیٚ مانایە, لەگەڵ ئەوەشی کە ژنان فێری خوێندنی باو دەبن و لەوێشدا وەکو پیاو فێری ئارەزووکردنی دونیای دەوڵەمەندی و تایبەت بەخۆیان دەبن, ئەگەرچی ئەم سیستمی فێرکردنە, سوکترین شەڕێکە, بەلام ژنان هەندێك فێربن باشترە لەوەی هیچ فێر نەبن, چونکە نەبوونی کەمیش لەو فێربوونە وایان لێدەکات تاماون بەدبەخت بن و دوورکەوتنەوەش لەشەڕ لەو حاڵەتەدا دەبێتە شتێکی ناکردە, چونکە دادەوەرەکانی ئەم (دونیا نایابە) وەسفی ڤێرجینیایە– وەرگێڕ) هەموویان ئەندامی ڕەگەزی نێرن. ئەگەر ژنان توانیان پەروەردەو فێرکردنێکی دروست وەربگرن, ئەو کاتە نەوەی داهاتوومان مەیلی بۆ ئاشتی و دادپەروەری دەڕوات, ئەو کاتەش دەسەلات لەپیاوەوە دەگوازرێتەوە بۆ

www.pertwk.com

ژنان‌و ئەوانیش دژی بیرکردنەوەی هەڵگیرساندنی شەڕن لە ناخیاندا, بەوە لەداهاتودا لەشەڕ دوور دەکەوینەوە.))

ڤێرجینیا ئامادەیی خۆی دەربڕی بۆ کۆمەککردنی جونەیهی دووەم بۆ خەزنەداری کۆمەڵە لەپێناوی دامەزراندنی (کچانێك کە پرۆفیشناڵن) لەو بارەیەوە دەڵێ:

((ئەگەرچی ژنان توانای نەهێشتنی شەڕکردنیان زۆرە بەڵام واقیع ڕێگە نادات کە لەو روەیەوە کارێك بکەن, بوونە پرۆفیشناڵ ئەو ڕایە ئازادەی لەسەر بنەمای داهاتێکی سەربەخۆو وەکو چەکێك بەکاربێنن, ئیتر دەتوانن نەهێڵن شەڕ رووبدات هەروەها شەڕی گەورەش دەبێ لەداهاتوودا هەر لەڕێگەی بەکارهێنانی ئەو چەکەوە روونەدات , بۆ ئەو ئامانجە ڤێرجینیا کۆمەکی بەجونەیهێك کرد , بەڵام کێشەی ژنان تەنیا لە ڕێگەی یاخی بونیانەوە چارەسەر ناکرێ و هەروەها بۆ هەڵوێستی پڕ گرێ کوێرەی ژیانی کچانی خوێندەواریش هەمان شتە .

(ڕژێمی باوکسالاری بەدوامانەوەیە , ڕژێمێك شکست خواردو و پڕلادان و هەموو خۆپەرستی و ئیرەییەکەوە , ئەو جیهانەی کە وەکو کۆیلەیەك قۆڵبەستمان دەکات و ئەو ماڵەی کە ناچارمان دەکات لەبازنەیەکی باڵی پەپولەدا بخولێنینەوە بەدەوری درەختی توودا , ئەمەش هەڵبژاردنێکە لەنێوان دوو شەڕدا))

ڤێرجینیا لەسەر کۆمەکی جونەیهی سێیەم ڕازی بوو بەدامەزراندنی لیژنەی ئاشتی , چونکە بیرکردنەوەی ئەو وبیرو بۆچوونەکانی ئەو لیژنەیە یەکیان دەگرتەوە , ئەمەش لەپێناوی ڕوونەدانی جەنگ , پارێزگاری لەمافەکانی تاك , بەجێ بەجێ کردنی ژیانێکی دیموکراسی و نموونەیی کە دەخوازێ هەل بدرێتە هەمووان , ئەوە سەرەکیترین ئامرازە وەکو دەڵێن ((ئەوەی کە ئاشتی تەواو بۆ سەرتاسەری دونیا بەدەست دێنێ)) بەڵام لێرەشدا مەرجێك بۆ ئەو ڕەزامەندییەی خۆی دادەنێ, ئەویش ئەوەیە پێویستە شوناسی کەسێتی ژن تێکەڵ بەشوناسی پیاو نەکەین, لای ئەو زەرووره ژنان دوورکەونەوە لەکۆمەڵەو ڕێکخستنەکانی

پیاوان زۆربەی کات بەهانە بۆ داگیرساندنی ئاگری جەنگ بەوە دێننەوە کەناچارن بۆ پارێزگاریکردنی ژنان‌و پارێزگاری نیشتمانی دایکیان,ئەوە بکەن , بەڵام بۆچی ژنان پشتگیری سیستمێك دەکەن کەوەکو کۆیلە مامەڵەیان لەگەڵ دەکات, ئەو سیستمەی کەپارێزگاری لەدۆخی دواکەوتوویی‌و هەژاری ژنان دەکات! ڤێرجینیا بیروبۆچونەکانی خۆی دەخاتەڕوو دەڵێ:-

((لەڕاستیدا, وەکو ژنێك من نیشتمانم نیە, وەکو ژنێکیش نیشتمانم ناوێ, جیهان هەمووی نیشتمانمە)).

ڤێرجینیا بەشەفافیەتێکی زۆرەوە لەکتێبی (سێ جونەیهی) دا لەمەڕ دۆزی ژنان‌و رزگاربونیان دەدوێ, بەڵام ئەو شێوازە ساکارو زیاد لەپێویستە. لەنرخی نوسینەکەی کەمکردۆتەوە, ئەو ڕۆمانە زانیاری گرنگمان دەداتێ‌و بەتوندیش دژی چەوسانەوەی ژنان بەدرێژایی سەدەکان دەوەستێ, بەڵام ئەو گرنگیەی کەبەغەریزە شەڕانگێزەکانی لەڕەگەزی نێرینە دراوە, هیچ بەڵگەیەکی زانستی لەپشتەوە نیە ئەوەش لەمیانەی ئەو زانیاریانەی کەلەلێکۆڵینەوەکانی زانستی دەروونیەکان‌و مرۆڤدا, دەردەکەوێ, چونکە مرۆڤ بەبێ جیاوازی خۆی مەیلی بۆ کۆمەڵێك ململانێی سروشتی دەچێت کەلەتوخمی جۆراوجۆر پێکهاتوون‌و تیایدا تێکەڵێکە لەنێوان خێرو شەڕ.

ناتوانین نکوڵی لەوە بکەین کەڤێرجینیا هەڵوێستێکی توندی بەرامبەر هەڵەکانی ڕەگەزی نێر لەو کتێبەدا وەرگرتووە, ئەویش بۆ کپکردنەوەی پەرۆشی خۆی بەمەبەستی دروستبوونی ڕایەکی گشتی کەلەبەرژەوەندی مافەکانی ژنان دا بێ.

ڤێرجینیا لەنۆڤلیتی (ئۆرلاندۆ)دا, جیاوازی هەموو رۆڵە کۆمەڵایەتیەکانی ژن‌و پیاوی شیکردۆتەوەو وەسفی داوە, ئەو پێی وایە هەموو مرۆڤێك بەشێوەیەکی ڕێژەیی جیا لەیەکتری ڕادەیەك سیفەتی (ئاوێتەی ڕەگەزیی)یان تێدایە.

لەگەڵ جیاوازیەکاندا هەردوو ڕەگەزەکە تێکەڵ دەبن, مرۆڤ لەڕەگەزەکەی خۆیەوە دەگۆڕێ بۆ ڕەگەزەکەی ترو لەهەندێ باردا یەکێکیان بەسەر ئەویتریاندا زاڵ دەبن, جلو بەرگیش تەنیا وەکو شتێکی ڕووکەش تەنیا شێوەی دەرەوەی جیاوازیەکانی نێرومێ دەردەخات, بەڵام ئەوە دەگۆڕێت لەناوەوەو بەپێچەوانەی تەواوی دەرەوەیە, ئەوە ڕەفتاری چاوەڕواننەکراوی ئۆرلاندۆ دەردەخات, کەلەناخدا ئاوێتەیەکی ژن و پیاوی تێدایە, وەکو ئەوەی سیفەتی یەکێکیان بەشێوەیەکی کت و پڕ زیاتر لەوەکەی تر دەربکەوێ.

مرۆڤ واهەست دەکات کە ئەم ڕۆمانە بۆیە نوسراوە تا ئەو تێگەیشتنە گشتیە کاڵ بکاتەوە کە دەڵێت :پیاو بەهێزو دووربینەو ژنیش لاوازو بەسۆزە.

لێرەدا ئۆرلاندۆ دەیەوێ تەواو نکوڵی لەبوونی جیاوازی ڕۆڵەکان لەنێوان کەسێتی نێرومێدا بکات, نوسەر نموونەی جیاجیا پێشکەش دەکات بۆ شیکردنەوەی سیفەتی ئاوێتەیی یاخود هەردوو ڕووە جیاوازە ڕەسەنەکەی مرۆڤ و وای دەبینێ کەهاوسەنگی نێوان ڕەگەزی نێرومێ لەکەسێکدا ئەوەیە کە دواجار هونەرمەندێك دروستبکات.

ڤێرجینیا دوای بڵاوکردنەوەی کتێبەکانی تووشی ڕەخنەی جیاجیا بووەوە لەوانەش دەیانگوت, ڤێرجینیا لە (ژورێك تایبەت بۆ خۆمان)دا تەنیا قسە لەسەر توێژێکی دیاریکراوی ژنان دەکات, ئەوانەی کەئامادەییان هەیە ببن بەهونەرمەند, ژنان بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ, زۆربەی کات وەك هونەرمەندێك درکیان بەو کۆسپانە کردووە کەلەبەردەمیاندا دەوەستن, کاتێ کە دەیانەوێ ببوونی خۆیان لەبواری هونەردا بسەلمێنن.

هۆی ئەو بایەخدانە تایبەتیەی ئەو بۆ هونەر دەگەڕێتەوە بۆئەوەی کە بیرکردنەوەی لەو مەسەلەیەدا فرە ڕەهەند بووە, بۆ نموونە کەسایەتی وەك (مێری سیتۆن) لەو کتێبەیدا هونەرمەندێك نیە, هەروەها دایکی مێری و داپیرەشی, لەگەڵ ئەوەشدا چیرۆکی ژیانیان دەگێڕێتەوە, ئەو ئامانجی

سەرەکی دەرکەوتنی ڕاستیەکە کەباوەڕی پێ ی هەیە, بەدڵنیاییەوە دەبێ شێوازێکی فێربوون و سیستمێکی نوێی کۆمەڵایەتی جیاواز هەبێ, بۆئەوەی زیرەکی ژنان و هێزی زەینی ژن گەشەبکات و کەسێتی لەکۆمەڵدا پەرەبسێنێ, ئەو خۆیشی هەڵوێستەکەی دروست بوو کاتێ کە بەتوندی ئەو سەیرکردنە باوەی ڕەتدەکردەوە کەژیانی ژن و پیاوی دەکرد بەدووجیهانی جیاواز ئەویش بە بەکارهێنانی دووپێوەری جیا لەیەکتر.

ژن مافی ئەوەی هەیە وەك مرۆڤ و کەسێك بژی و پێویستە هەوڵیش بۆ ئەوە بدات, ئەوە کرۆکی مەسەلەکەیە کەلەکتێبی (ژورێك تایبەت بەخۆمان)دا پیشانمان دەدات .

هەروەها ناڕەزاییەکی تریش هەیە, ئەویش ئەوەیە کە زیاتر ئاماژە بەخۆشی و ناخۆشی ژنان لە چینی باڵاو مامناوەند دەدات, ئەوەش بێگومان ڕاستە, لە (سێ جونەیهە)دا بەتایبەتیش لەبارەی (کچی پیاوانی خوێندەوار) و ئاراستە بۆ ڕێگەی ڕزگاربونیان دەکات, پێناچێت بەئەنقەست ئەوەی کردبێ چونکە ئەو دووربوو لەژیانی خەڵك, بەگشتی و هەرگیز بانگەشەی زانینی لەو بابەتە نەکردووە کە خۆی زانیاری لەبارەیەوە نەبووبێ, ئەو وەکو هونەرمەندێك بەدوای ڕاستیدا دەگەڕاو لەمیانەی ئەوەی کە ئایا دەتوانێ لەژێرتیشکی ڕاستیەکی ڕۆشندا ببینێ گوزارشتی لەخۆی کردووە. بەڵام لەهەمان کاتدا مرۆڤ دوای خوێندنەوەی دەگاتە ئەو ئەنجامەی کە ئەگەر ژنانی چینی ناوەڕاست و باڵا گەیشتنە ئەوەی باوەڕیان بەخۆیان بێ و درك بەهۆشیاریان بکەن, ئەوا ئەو باوەڕو هۆشیاریە بۆ تەواوی ژنانی چینەکانی تریش ڕەنگدەداتەوە, بەکردەوەش ئەو بیروباوەڕە لەمەڕ کێشەی ئافرەت لەنوسینەکانیدا دەبینین .

چالاکیەکانی ڤێرجینیا بەکردەوە لەسەر بزاڤی ئازادکردنی ژن لەژیانی تایبەتیدا دەردەکەوێ, بە بەشداریکردنی لە چالاکیەکانی کۆمەڵەی هاوکاری ژنان بەسەرکردایەتی (مارگرێت لیڤن)هەروەك چالاکیەکانی لەلقێکی ئەو کۆمەڵەیە بەناوی (ریگمۆند) لەساڵی 1916دا کۆکراوەتەوە هەروەهابەبەردەوامی سەرۆکایەتی کۆبونەوەکانی دەکردو ماڵی خۆی

ببوە سەنتەرو لانەیەك بۆ ئەم كۆبونەوانە, ئەو بەرپرسیاریەتی هەڵبژاردنی موحازەرەكانو ئەركی بەڕێوەبردنی كۆڕەكانی گرتبوە ئەستۆی خۆیو لەماوەی چوار ساڵدا رۆڵێكی كاریگەرو سەركەوتووی لەو كۆڕانەدا گێڕا, هەریەكێ لە((مورگان فۆستەر)) لەبارەی هیندستانو (پۆپ تریڤلاین) لەمەڕ چینو (مێری شیبشانكس) لەسەر پیرۆ دوان, ئەو موحازەرەو كۆڕانە زۆر بەنرخو كاریگەربوونو ئامانجیان هوشیاربونەوەی ئەندامانی كۆمەڵەكە بوو لەمەسەلە سیاسیو كۆمەڵایەتیە هاوچەرخەكان.

بەو رێگایە ڤێرجینیا هەوڵی مەزنی بۆ پەروەردەیەكی دروست لەنێو كۆمەڵ دا ئەویش بەدانانی بنەمایەكی تیۆری نوێ بۆ بزوتنەوەی فێمێنزم. هەروەها هەوڵیدا بەشێوەی پراكتیكی فێركردن لەنێو ئەندامەكاندا بڵاوبكاتەوە, ئەم چالاكیانەشی بەڵگەن بۆ قایلبوونی بۆ كاركردنی ڕاستەوخۆی لەبزوتنەوەی ژناندا. سەرەڕای ئەوەی توانی لە كەشی داخراوو سەركوتكراوی سەردەمی ڤیكتۆریدا جیابێتەوە, بەلاَم ئەو بەتەواوی نەیتوانی سەركەوتووبێ بەرانبەر ئەو هێزە خواروخێچەی ئەو سەردەمە, ئەمەش بەرسڤێكی ئاسایی بوو چونكە سەردەمی ژیانی ئەوكۆمەڵگاكەی لەقۆناغێكی كۆمەڵایەتی ناجێگیردا دەژیا.

ئامانجو نموونەكان یەكنو بەتێپەڕبوونی سەردەمەكان ناگۆڕێن. بەلاَم ئامرازەكان بەپێی تێپەڕبوونی كات جیاوازن, لەوكاتەدا شێوازی ڤێرجینیا جیاوازبووە, بەلاَم هەمیشە هاودەمێكی دڵسۆزبووە بۆ مافەكانی ژنان , لە ناخیەوە بڕوای تەواوی بەیەكسانی نێوان ژنو پیاو هەبووە. وتوانیویەتی لەمیانەی گفتوگۆو ووتوێژەكانیدا بەزمانێكی كاریگەرو بەهێز باس لەئازادبوونی ژن بكات, ئەمەش كاری بۆ ئاسان كردووە كەبتوانێ هەنگاو بەرەو خەباتو تێكۆشان لەپێناو ئازادیدا, بنێت.

www.pertwk.com

تێبینیو سەرچاوەكان

1- ئا.م. فوستەر, ڤێرجینیا وۆلف, (Rede) كامبریدج, 1945 .

2- بۆ زانیاری (Q.Bell) موحازەرەكان, ڤێرجینیا وۆلف, ژیاننامە, لەبارەی ژیانی ڤێرجینیا: بەرگ یان 2 سەرچاوە (مشتومڕ) فەلسەفەی (j.k.johnston)بلوفریری, (گروپی بلوفریری) نیوێورك , (1954)
حەسنە بیحوم ,زانیاری رەوشتی ل(Moores Etenice)جۆن ستۆن .
بیردۆزە و پراكتیك , زانكۆی دەككا , دەككا (1982) .

3- (ژۆرێك تایبەت بە خۆمان) (Panl ther) 1977 ,لاپەرە (5) بەراوێز چاپی میللی كنێبی

4- ڤاندایك وێنەكێش بوو لەكاتی شەری یەكەمی جیهانی , (46) وێنەی شاری كێشاوە، هەندێ لەرەخنەگران دەڵێن كە دەرباری مەلیكی ئینگلتەرا بووە .

5- هەمان سەرچاوە لاپەرە 12

6- هەمان سەرچاوە لاپەرە 22.

7- هەمان سەرچاوە لاپەرە 23.

8- هەمان سەرچاوە لاپەرە 23.

9- هەمان سەرچاوە لاپەرە 27.

10- هەمان سەرچاوە لاپەرە 33.

11- هەمان سەرچاوە لاپەرە 34.

12- هەمان سەرچاوە لاپەرە 35, 36.

13- (سێ جونەیهی) چاپخانەی (Hogarth) , لەندەن , 1928 .
هۆگارت,

14- هەمان سەرچاوە لاپەرە 15, 16.

15- هەمان سەرچاوە لاپەرە 13.
16- هەمان سەرچاوە لاپەرە 135.
17- هەمان سەرچاوە لاپەرە 182, 185.
18- هەمان سەرچاوە لاپەرە 197.
19- ,(Moinaue Nathan),ڤێرجینیا ۆلف , اف داگرین لە کتێبی ,
1961,(Everg reen booka Ltd)

www.pertwk.com

بەشی هەشتەم

سیستمی بەشی ڕێژەیی دامەزراندن لەبەنگلادیش

(پرەنسیپە مۆراڵەکان)

لەمێژووی قۆناغەکانی مرۆڤایەتیدا جیاکاری چەمکێکی گشتی و باوە کەبە هۆی ڕەگەز، یاجیاوازی چینایەتی ، ئایینە جیاوازە کان کە سەرەرای تێپەڕبوونی سەردەمەکان هەندێکی وەکو خۆیان ماونەتەوە.

بەم دواییانە نەتەوەیەکگرتوەکان هەنگاوێگی بوێرانەو واقیعیانەی نا بۆڕووبەروبونەوەو چارەسەرکردنی شێوە جیاوازەکانی جیاکاری ، ئەویش بانگەوازی مافی یەکسانبونە ,هەروەها لە سونگەی دادپەروەریەوە بیرۆکەی (قەرەبوکردنەوە لە جیاکاری)هەیە ئەویش بۆنەهێشتنی ئاسەواری هەرجیاکاریەك کەلەڕابردودا ڕویدا بێت، یان ئەوانەی تائێستا لەسەر بنەمای خێڵ و ئایین و رەگەز ...هتد ڕووبەڕووی جیاکاری دەبنەوە. شێوازێکی تەواوکۆك یان نمونەیی لەڕووی ئاکارەوە لەمەر جیاکاری نیە.تەنیا ئەوە نەبێ کەدانی مافەکان بەیەکسانی و رەنگدانەوەی کاریگەری دەبێ لە سەر ئێستاو داهاتووش .

بەپێوەری دادپەروەری قەرەبووکردنەوەی ئەو زیانە بەهەنگاوێکی پێویست دادەنرێت، کەواتە چی بکەین بۆ ئەوەی لەگەڵ ئەم پێوانەیەدا بڕۆین؟

وەڵامی ئەم پرسیارە بەم شێوەیە دێ کەدەبێ پەیڕەوی سیاسەتی (قەرەبوکردنەوە لە جیاکاری ڕابردوودا) بکەین(1). دانانی ئەو سیاسەتە تەنیا بۆ بەخشینی یەکسانبونی مافەکان نیە بەڵکو پێویستە زیاترو زیاتر لەم مافانە لەڕووی چۆنیەتی وچەندێتی لەئێستاو داهاتوودا بدرێت، هەتا دەگاتە قۆناغی سڕینەوەی ئەو زیانانەی کە بەهۆی جیاکاری کەوتۆتەوە

لەڕابردوودا. ئەمە ناوەڕۆکی سەرەکی تیۆری قەرەبووکردنەوەی جیاکاریە لەڕابروودا. ((نظرية التعويض عن التمين)).

-1-

ئێستا پرسیار ئەوەیە مەبەستی تەواو لەبیرۆکەی (قەرەبوکردنەوەی جیاکاری) چیە؟

پێش ئەوەی ئەو گوزارشتە (قەرەبوکردنەوەی جیاکاری) شی بکەینەوە دەبێ وشەی جیاکاری ڕاڤە بکەین، مەبەست لەجیا کاری پەسەند کردنی یەکێکە بەسەر یەکێکی تردا، یاخود گواستنەوەی کۆمەڵێك بەرژەوەندی کەسێك بۆ کەسێکی تر، یان بەرژەوەندی کۆمەڵێك بۆکۆمەڵێکی تر، مرۆڤ خۆی دان بەوجیاوازیانەی نێوان مرۆڤەکان دادەنێ، ئینجا چ جیاوازی ئایینی یانەتەوەیی یاخێڵەکی بێت ، یاخود لە نێوان دوو ڕەگەز , جیاکاری لە نێوان خودی مرۆڤەکان پیادەدەکرێت، بەلاّم ئەم تێگەیشتنە بۆ بیرۆکەی جیاکاری تەواو جودایە لەوانی تر، سەرەڕای ئەوەی ناوەروکێکی مۆراڵی لەوتێگەیشنەدا دەبینین، کاتێك کەدەبێتە بەشێك یان سیاسەتی بەشێك لە جیاکاری پیادە دەکات ، بۆ بنەمای یەکسانی نێوان مرۆڤەکان بەبێ لەبەرچاوگرتنی جیاوازی نەتەوە یا ڕەگەز یان مەزهەب، پرنسیپێکی ئەخلاّقیە و هەروەها سیمای ووشەی جیاکاری هەندێ لەو مانایە بۆدەرکردنی حوکمێك کەپشت بەو پرەنسیبە ئەخلاّقیە ببەستێت, لەخۆدەگرێت . بەگشتی ئامانجی ئەو گفتوگۆیە دیاریکردنی ئەو هۆکارانەیە کەپاساوێکن بۆ جارێکی تر سەپاندن و مانەوەی جیاکاری لەسەربنەمای ڕەگەز.

دوای ئەو شیکردنەوە خێرایە بۆ تێگەیشتن لە قەرەبوکردنەوەی جیاکاریکە لەڕابردوودا پیادە کراوە، ئەو نموونە دێنینەوە:

ئەگەرنموونەی ا وب وەرگرین کە پێشتر (ا) توشی جیاکاری بۆتەوە بۆبەرژەوەندی (ب) کە وا بێ پرۆسەی سەپاندنی هەمان جیاکاری بەسەر

(ب) لە ڕێگەی هێزەوە بۆ بەرژەوەندی (أ) دووبارە جیاکاری کەلە زیانی (ب) یە ڕوودەدات کرداری ئەو دوبارەبونەوەی جیاکاریە پێی دەوترێت جیاکاری ئێرتیدادی یان ((قەرەبوکردنەوەلە جیاکاری ڕابردوو)) تەنانەت لە سەرەتاکانی ئەم توێژینەوەیەدا دەبینین،کە ئەم گوزارشتە لەناوەڕۆکە ئاکارەکەیدا دوو ڕوی لەیەك جیای هەیە لایەنێکی پۆزەتیڤ و لایەنێکی نێگەتیڤ، لایەنە پۆزەتیڤەکەی قوربانیەکانی جیاکاری لە ڕابردوو, دووبەرابەرمافەکانیان پێ دەبەخشرێتەوە بۆ ئەوەی بەرەوپێشەوە هەنگاوبنێین وسەرکەون بەسەر ئەو دواکەوتوویانەدا کە لەئەنجامی جیاکاری لەڕابردوودا تووشیان بووە، لێرەدا ئامانج نابێتە مەسەلەی کەم کردنەوەو پێشێلکردنی بەرژەوەندی ئەوانی تر, بەلاّم ڕەنگە هەندێ ئاسەواری نەگەتیڤ و خراپ بەرانبەر هەندێ کەسان بێنێتە ئاراوە، ئەمەشە لایەنی خراپی ناوەڕۆکی ئەم قەرەبووکردنەوە، واتە لایەنە خراپەکەی ئەوەیە کە مافی زۆرتر لە ئاستی یەکسان بوون گەڕانەوەی مافە پێشێلکراوەکان, بدرێت، واتە((دوای کەمکردنەوەی مافەکانی ئەوانەی کە بوون بەهۆی زەرەرو زیان لەبەرژەوەندی و مافی ئەوانی تربە هۆی بوونی جیاکاریەوە))

ئەم بارە لە سیستمی کۆتا بۆ ژنان لەکاتی دامەزراندنیان جێ بەجێ دەکرێت. پرسیاریش ئێستا ئەوەیە :((ئایا جێ بەجێ کردنی ئەم سیستمە بە تۆڵە سەندنەوە دانانرێ؟ وەلاّمیش، بێ گومان نەخێرە، چونکە ئەگەر مەسەلەی بیری تۆڵە کردنەوەمان بەهەند وەرگرت ئەوا مەسەلەی پرەنسیپە مۆراڵەکان وون دەبن، بۆیە ئەو پرەنسیپانە لەئێستادا گۆڕانیان بەسەر دادێت و شێوەی نوێترو مرۆڤانە تر وەردەگرن. هەروەها بوار بۆ دواکەوتن و گەڕانەوە بۆ دوواوە ناهێڵن.

ئەگەر پێشکەوتنی مۆراڵیەکانی مرۆڤایەتی بەهەند وەربگریت ئەوا پاساو بۆ ئەم سیاسەتە بەم شێوەیە دێنینەوە، تاکە هەولێکی میتۆدیە کەوا لە گروپەکانی کەسە بێبەشکراوەکان دەکات،لە هەمان پلە یان (ئاست)ی مرۆڤەکانی تردا بن لە کەمترین و کورترین ماوەدا

www.pertwk.com

هەروەها پارێزگاری لە مافە زێدەکان چانسی زیاتر دەدات بۆ پێشکەوتنی ئەو گروپە جۆراوجۆرانەی کە پێشوتر بەدرێژایی قۆناغەکانی مرۆڤایەتی جیاکارییان لە بەرانبەردا کراوە.

-2 -

ئامانجی ئەم لێکۆڵینەوەیە دۆزینەوەی پاساوەکانە بۆ سیاسەتی (قەرەبووکردنەوەی جیاکاری) کە لە سیستمی ڕێژەیی (دیاریکردنی کۆتابۆ ژنان) لە دامەزراندنیاندا دەردەکەوێ, ئەم داواکاریەش لەلایەن زۆربەی ڕێکخراوەکانی ژنانی بەنگلادیشەوە بوو,وەك وەڵامدانەوەیەك حکومەت بڕیاری دانانی 15٪ ی بۆدامەزراندنی ژنان بەگشتی دەرکرد, ڕەزامەندی حکومەتیش لە 4 ئەپریلی 1976 بوو بۆدامەزراندنی ژنانی کرێکارلە دامو دەزگاکانی حکومەت بە ڕێژەی لە 10٪ .

ئەم سیاسەتە ڕوو بەڕووی کۆمەڵێك ڕەخنە بۆوە لەبەر ئەوەی سیاسەتێکە شێوازی فەرز کردن لەوەزیفەدا پەیڕەو دەکات، هەروەك گفتۆگۆو مشتومڕێکی زۆر لەسەر ئەم سیاسەتە کرا کە هەندێ لەبەرژەوەندی و هەندێکیش لە دژی بوون . ئەو ڕەخنانەی کەبلاوبون ئەم پرسیارەیان دەکرد: بۆچی ژنان مافی زیاتریان دەست کەوێ، لەکاتێکدا خۆیان داوای یەکسانی بوونیان دەکەن؟.... هەروەها ڕەخنە گرە توند ڕەوەکان دەیان ووت: ئەگەر ژنان سیاسەتێك لەسەر بنەمای مافی زیاتر پەسەند بکەن ئەوا لۆژیك وایە کە واز لە دروشمی (مافەکانی یەکسان بوونی ژنان) بێنن، بۆیە ڕەخنەگرانی ئەم داواکاریانە دژ بەیەکبوون، لەکۆتایی ئەم لێکۆڵینەوەیەدا هەڵسەنگاندنێکی تەواو بۆئەو ڕەخنانە دەکەین کە قەرەبووکردنەوە تاوانبار دەکەن .

لەگەڵ ئەوەشدا لەم قۆناغەدا پێویستمان بەچاو خشاندنێکی زیاتر بابەتی و واقیعیانەیە، چونکە ناکرێ ئەو باوەڕەمان پێ واقیعی و ڕاست بێ ئەو ڕێنماییانەی دەرچوون بۆ دانانی لە (15٪) ی وەزیفەکانی حکومەت بۆ ژنان، بەکت و پڕی ببێتەمایەی نەمانی چەوساندنەوە

کۆمەڵایەتیەکان و نەهێشتنی جیاکاری دژی ژنان , وەکو ئەوەی جووڵەی گۆپاڵی سیحری بێ و هەموو ڕابردوو بسڕێتەوە.

ڕاستیەکەی ئەوەیە تا دەرچوونی ئەو ڕێنمایانەش ، کارێکی سەختە بۆئەو ژنانەی هەمان توانایان پیاوانیان هەیە و بتوانن بە ئاسانی کار بدۆزنەوە (بەتایبەتیش لە وەزیفە باڵاکاندا) هەروەها تێبینی ئەوەش دەکەین کە گرانە دوای دەرچوونی ئەو بڕیارەی حکومەت لە مەر جیاکاری , بواری ئەوە هەبێ ڕاستەوخۆ باس لە جیاکاری بکەین بۆیە دەبینین کۆمەڵ بەوە خۆی ناچار دەبێ هەڵوێستی خۆی لەگەڵ تێپەڕبوونی کاتدا بگۆڕێت،ولە دەرەنجامدا ئەوەش دەبێتە هاندەرێك بۆ ژنان بۆزیاتر کارکردنیان لە ژێر ئەو بارە نوێیەدا.

-3-

لەم لێکۆڵینەوەیەدا تەنیا قسە لەسەر مانا مۆراڵەکەی زاراوەی (جیاکاری) دەکەین هەروەك هەوڵی سەلماندنی ئەوە دەدەین کە ئایا (جێبەجێ کردنی تێزی قەرەبووکردنەوەی جیاکاری لە ڕووی لۆژیکەوە لەگەڵ لایەنە پراکتیکیەکەی هاوتایە، بە تایبەتیش (پەسەندکردنی دامەزراندنی ژنان لەژێر ناوی (قەرەبووکردنەوەی جیاکاری لەسەر بنەمای ڕەگەز).

لەم قۆناغەدا ئەوەی پێویستە لە ((سیستمی کۆتا)) کە ئامادەکراوە بۆ پەسەندکردنی دامەزراندنی ژنان (3) (واتە بەخشینی سوودمەندبوون)(4) لەسەر بنەمای جیاوازی ڕەگەزی, دیاری کردنی کۆتا لەسەر ئاستی ژمارەی ژنان لە کۆی گشتی دانیشتوانی وولاتدا ناوەستێ، (چونکە ئەگەر وابێ بەشەکە دەگاتە لە(50٪)) بەڵکولەسەر ژمارەی ژنانی پێشکەوتوولە وەزیفە خوێندەواروخاوەنی شارەزا ئەوانەی لێوە شاوەن بۆ ئەو ئەرکەی کە پیاندەدرێ بەوەش ژمارەی ئەو ژنانە وەردەگرین کە لەگەڵ ئاستی ڕێژەدانراوە کە دایە و ڕێژەکەش بەنزیکراوەیی ئێستا لە بەنگلادیش لە (15٪) یان. واتە لە هەر (100) ژنێك (15) یان بەمەبەستی دامەزراندن ئاسانکاریان بۆ دەکرێ و،

بێگومان لەمیانەی ئەو کێبڕکێ ئازادەی کە لەوەزیفەدا هەیە مافی پێشکەوتن و گەیشتنی وەزیفەکان بۆژنانی دیکەش کەلەدەرەوەی ئەو ڕێژەیەدان واتە لە 15٪ ناتوانین ئەوە بڵێین کە ژنان هیچ کاتێك لەو ململانێیانەدا سەرکەوتوو نابن، چونکە کۆتا لەبەنگلادیش لاوازەو بەهێز نیە ، لەبەر ئەوەی بە گوێرەی ژمارەی ژنان لە کۆی گشتی دانیشتواندا دانەنراوە، تەنها لە (15٪) ی وەزیفەکان بۆژنانن لە کۆی ڕێژەیی تەواوی ژن لە کۆمەڵدا کە لە (50٪) زۆرترن ، بۆیە پێویست دەکات لە (15٪) ی ژنان لە هەموو دەزگاو ئەنجومەن و ڕێکخراوێك دابمەزرێن و هەروەها ڕێگەیان پێ بدرێ لە وەزیفە بەرزەکاندا دابمەزرێن ، لە کاتی پێشکەوتنیان لە پیشەکەی خۆیاندا.

با ئێستا گفتۆگۆ لەسەر مانای (جیاکاری رەگەزی) بکەین، بەهۆی کاریگەری پراکتیکی جیاکاری لە ڕابردوو ئێستاشدا,بڕیارو ڕێنمایی تایبەت بەجێبەجێ کردنی سیستمی کۆتا دەرچوو بۆ ژنان جیاوازی لە جێ بەجێ کردنی سیستمی کۆتا کە ئامانجی لەناوبردنی کاریگەری خراپەکە لە دەرئەنجامی ئەوەوە تا ئێستاش بەهۆی جیاکاریەوە ماوەتەوە. کەواتە (جیاکاری ڕەگەزی) مانای چی یە؟ لەبنەڕەتدا واتای ((سیستمێکی نابەرابەر بۆ جیاکاری کردن لەسەر بنەمای جیاوازییە بایەلۆژیەکانی نێوان ژن و پیاو)).

لەبنەڕەتدا جیاکاری فۆکس دەخاتە سەر ڕەگەزی ئەو کەسەی کە ستەمی لێکراوە, لەو حاڵەتەشدا تەنیا ڕووخساری گشتی بەهەند وەردەگیرێت یاخود ئەو سیفەتانەی کە ڕاستەوخۆ پەیوەندیان بەو کەسەوەیە کە سەر بە ڕەگەزێکی دیاری کراوە (نێریان مێ) هیچ جۆرە جیاوازییەکی ناڕاستەوخۆ بەهەند وەرناگیرێت، بۆ نموونە چەند سیفەتێکی جەستەیی و هزری تایبەت لە ژناندا هەن بەڵام تەنیا دەگوترێت ژنان لەڕووی جەستەییەوە لاوازترن و ژن باشتر چاودێری منداڵەکان دەکات و هەروەها ژنان بەسۆزترن وەکو سیفەتێکی سروشتی خۆیان.

باسکردنی ئەم سیفەتانە بە ئاشکرایی (جیاکاریەکی بنەڕەتیە)کە لە زۆربەی جاردا ڕوودەدات، جیاکاری بنەڕەتیە لەکارکردن دا بەشێوەیەك دەبێ کە کەسێکی لێهاتوو دەبێتە قوربانی بەهۆی سنووردارکردنی تواناکانی وەکو ژنێك یان بەهۆی هەر سیفەتێکی تری کەتایبەتە بە ژنان. بەم جۆرەش دەگوترێت (جیاکاری بنەڕەتی) واتە کاتێ کەسێك تووشی جیاکاری دەبێتەوە تەنیا لەبەر ئەوەی ئینتمای دەگەڕێتەوە بۆ ڕەگەزێکی دیاری کراو کە سیفەت و ئاکاری تایبەتی و ڕەسەنی خۆی هەیە.

لێرەدا دیسانەوە جیاکاریەکی دیکە هەیە ئەویش (جیاکاری لاوەکی) واتە ئەم جۆرەیان تەنیا لەسەر بنەمای ئینتمابوون بۆ ڕەگەزێك یا کۆمەڵێکی دیاریکراو نییە، بەڵکو ئەم جیاکاریە جەخت لەسەر ئەو جیاوازیانە دەکاتەوەکە لەدەرئەنجامی دۆخە کۆمەڵایەتیەکانی ژنان و پیاوان کەوتۆتەوە. بۆ نموونە ژنان لە ڕووی داراییەوە پشت بەمێرد، یان پیاوێکی خانەوادەی خۆیان دەبەستن (لە سیستمی کۆمەڵی ئێستادا) پێویستە لەسەر پیاو کە هەموو بەرپرسیارێتی دارایی تایبەت بە خێزان هەڵبگرێت، لەبەر ئەوە زیاتر دامەزراندنی پیاوان باشترە لەنێو هەردوو رەگەزەکەدا. ئەمە جیاکاری لاوەکیە، لێرەدا کاریگەریەکی ڕاستەوخۆ لە دامەزراندن لەسەر بنەمای ئینتما بۆ ڕەگەزێکی دیاری کراونیە، بەڵام زێدەڕۆیی نیە ئەگەر بڵێین ئەم شێوە جیاکارییە لەباوەڕبوون بە جیاکاری بنەڕەتی هەڵدەقوڵێت. ئەوانەی ئەم بیروباوەڕیان هەیە بیریان دەچێت کە هەل بە ژنان نادرێت بۆ ئەوەی بەرپرسیارێتی ئابووری خۆیان یاخود خانەوادەکەیان هەڵبگرن (بۆ نموونە هەلی دەستکەوتنی کاڵای ئابووریان بدرێتێ) چون سیستمە کۆمەڵایەتیەکان لەسەر بنەمای جیاکاری رەگەزی دامەزراوە، و پیاوان لە پشت دەمامکی لیبرالیدا هەلوێستەکانی خۆیان دەشارنەوە کە دەلالەتە لە (جیاکاری بنەڕەتی) بەڵام لە بەرگێکی لاوەکیدا دەریدەخەن(5).

با ئێستا بیر لە مانای (دامەزراندنی پەسەندکراو) بکەینەوە، بەگشتی فەرمانبەران لەسەر بنەمای پەسەندکردن هەڵ دەبژێردرێت، مرۆڤ ناتوانێ

به تەواوی بابەتیانە بێ. بە تایبەتی لە کاتی هەڵبژاردن لە نێوان تاکەکان دا. ڕەنگە هەندێ جار ئەندامانی لیژنەی تاقی کردنەوە هاوڕابن، بەڵام ڕەنگە هەندێ لەو ئەندامانە دیسانەوە بیر لەو شتە بکەنەوە، یا ڕەنگە هەندێ لە ئەندامانی ژنان لەو لیژنەیەدا لەبەر چەند هۆکارێکی پراکتیکی ڕایەکانی خۆیان نەڵێن. لێرەدا لەم لێکۆلینەوەماندا بیرۆکەی (دامەزراندنی پەسەندکراو) بە مانای تەواوی وشە دیاریکراوەکە بەکار دەهێنین نەك بەمانا فراوانەکەی، لێرەدا پەسەند کردنەکە سەبارەت بەو جیاکاریە کە لە کاتی هەڵبژاردنی پێشکەوتووانێکدا کە پلەی لێهاتووییان وەك یەکە ، بە ڕەچاوکردنی بنەما یان بیرۆکەیەکی دیاری کراو، دەربڕینی (دامەزراندنی پەسەندکراو) لە دامەزراندنی کەسەکان لەسەر بنەمای بەشی دیاریکراو(بنەمای ڕێژە) یان لەسەر بنەمای ڕەگەز یان دامەزراندنی کەسەکانی بەشێوەیەکی تایبەتی دەبێ.

-4-

چوار پاساوی سەرەکی لەبەرژەوەندی گۆشکردنی پرەنسیبی (دامەزراندنی پەسەندکراو) بۆ ژنان لەسەر بنەمای تیۆری جیاکاری قەرەبووکراون پێشکەش دەکەین، یەکەمیان ناودەنێن پاساوی (دادپەروەری لە قەرەبووکردنەوەدا) و دووەمیشیان (پاساوی کاریگەر بە ڕۆڵە نموونەییەکان) و سێیەم (پاساوی سوودمەندی کۆمەڵایەتی) چوارەمو دواییینیان (پاساوی تەواو یان کامڵ بوون).

لە پاساوی دادپەروەری لە قەرەبووکردنەوە دا، دەبینین کە دامەزراندنی پەسەندکردنی ژنان بەهانەیەکی ئەخلاقیە بۆ قەرەبووکردنەوەی ئەو ژنانەی کە لە ئەنجامی زوڵمدا بێ بەش بوون لە ڕابردوو و ئێستاشدا، ڕەنگە هەندێك بپرسن لەبنەمادا قەرەبووکردنەوە بۆچی بکرێت؟ بەم شێوەیە وەڵامی ئەو پرسیارە دەدەینەوەو دەڵێن: هەموان جگە لەوانەی کە ناهۆشیارن لە ڕووی ئاوەزەوە پێویستە لەسەریان هەست بە گرنگی پرۆسەی قەرەبووکردنەوە بکەن،لێرەدا ئیتر لەمشت ومڕی ئەوانە رادەوەستین، چونکە ئەوە ئامانجمان نییە.

www.pertwk.com

لەگەڵ ئەوەشدا پرسیاری سەرەکی و گرنگتر لەبارەی دادوەری قەرەبووکردنەوە ئەوەنیە (بۆچی قەرەبووکردنەوە هەبێت؟) بەڵکو ئەوەیە (کێ قەرەبوودەداتەوە؟ چونکە ئەو نەوەیەی کە لەڕابردوودا زەرەری گەیاندوە و ئەو سیستەمی جیاکاریەی لەسەر خەڵك پیادە کردووە بەگشتی نەماوە و نەوەیەکی تر جێگەی گرتۆتەوە، کەواتە ئایا دەکرێ ئەو نەوە نوێیە خەوشە ئەخلاقیەکانی کە نەوەی پێش خۆی بەجێی هێشتووە لەئەستۆ بگرێ؟ ئەگەر ژنان لەسەر بنەمای تیۆری قەرەبووکردنەوە لە وەزیفە جیاجیاکاندا دابمەزرێن. دادپەروەری قەرەبووکردنەوە دێتەدی، بەڵام کێ قەرەبووی ئەو پیاوانە (نەوەی نوێ) لەو زەرەرەی کە بۆ ئەم قەرەبووکردنەوەیە داویەتی, دەکاتەوە؟

پێ دەچێ لێرەدا پاساوی دادپەروەری لە قەرەبووکردنەوەدا هەندێ لایەنی خراپ لەخۆ بگرێ ,بۆ نموونە:(پاشگەز بوونەوە) و رەنگەچارەیەك بۆ ئەم کێشەیە نەبێ. ئەگەر دامانناا قەرەبووکردنەوە بۆ زەرەری ئاکاریەکان بێت، ڕەنگە بپرسین کێ لەسەریەتی قەرەبووکردنەوەکە بدات؟ بۆ نموونە لەووڵاتێك یان لە ووڵاتان حکومەت و دەوڵەت بەرپرسیاریەتی تەواو هەڵ دەگرێ، کاتێ کە سیستمی بەشی ڕێژەیی داخڵ دەکرێ(6)، بەڵام دەوڵەت بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ لەناو بەرپرسیاریەتی ئەو کەس و لایەنەنانەیە کە قەرەبووکردنەوە دەیان گرێتەوە (لەو حاڵەتە دا واتە پیاوان) دەگوازێتەوە.

بۆ وەڵام دانەوەی ئەم پرسیارە نموونەیەکی کورت پێشکەش دەکەین: (ڕەحیم دوای ئەوەی پاسکیلێکی لە کەریم دزی، دەیدایە یان فرۆشتی بە عەبدوڵلا، عەبدوڵلاش نازانێ کە ئەم پاسکیلە دزراوە بەڵام دوای ئەوە ڕاستیەکە دەزانێ. کە واتە لێرەدا لەسەریەتی وەکو پابەندبوونێکی ئەخلاقی ئەم پاسکیلە دزراوە بداتەوە بە کەریم. لەگەڵ ئەوەی کەخۆشی نەیدزیووە. ئەگەر بەچاوی (دادپەروەری لەقەرەبووکردنەوە) دا سەیری ئەم نموونەیەمان کرد هەڵوێستەکەمان بەم شێوەیە دەبێ.

پیاوان لەڕابردوودا ژنانیان لەکارکردن بێبەش کردووە دەرەنجامی ئەوەش، ژنان نەگەیشتوون بەو پێگەیەی کە ئامادەیان دەکات بۆ کارکردن و پیاوانیش سوودیان لەو جیاکاریە وەرگرتووە بۆ وەرگرتنی دەسەڵاتە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکان لەنێوخێزان و کۆمەڵگەدا.

لەگەڵ ئەوەشدا ئێستا بەرپرسیاریەتی ئەخلاقی دەکەوێتە ئەستۆی نەوەی ئێستا، دوای ئەوەی کە تێگەیشتن لە ڕابردوودا پیاوان ستەمیان بەرانبەر بە ژنان کردووە.

لەو ڕوانگەیەوە دەتوانین قەبووڵی تیۆری دادپەروەری لە قەرەبووکردنەوەدا و دامەزراندنی لە شێوەی پەسەندکردن بۆ ژنان بکەن. بەڵام هەندێ پرسیار خۆیان دەسەپێنن, یەکەم پرسیار: بۆچی ئێستا قەرەبووی ئەو کەسانە دەدەینەوە کە لە ڕابردوودا دەستیان لە هیچ زیانێکدا نەبووە؟و بەڵکو بە کێشەی بێ بەشبوون نالاندوویانە. دووەم شت : ئەوانەی ئێستا قەرەبوودەکرێن هیچیان لەڕابردوودا بەهەدەر نەڕۆیشتووە، کەوابێ چۆن شیکردنەویەکی دروست و گونجاو بۆ ئەم بارە لەژێر ڕۆشنایی تیۆری دادپەروەری (قەرەبووکردنەوەدا) بکەین؟ وەك وەلامێك بۆ ئەم پرسیارە دەڵێین: مادام ئەرك و مافەکان و بەرپرسیاریەتی لەنەوەیەکەوە وەکو میرات بۆ نەوەیەکی تر دەمێنێتەوە، کەواتە دەکرێ بەرپرسیارێتی و ئەرکەکان کە لە کەموکوڕی و کەمتەرخەمی ئەخلاقی لەنەوەیەکەوە بۆ نەوەیەکی تر بگوازرێتەوە، هیچ لۆژیکێك بۆ تێگەیشتنە مرۆڤایەتیەکان نامێنێتەوە، ئەگەر دان بەبوونی بەر پرسیارییەتی ئەخلاقی بۆ ماوەیی دانەنێن.

پرسیاری دووەم / چ شتێك بەڵگەیە کە دامەزراندن لەسەر بنەمای پەسەندکردن ئامرازێکی گرنگە بۆ قەرەبووکردنەوە؟ ئەوەندەی دەتوانرێ بگوترێ. لە کاتێك دا ئەوان بە ڕاستەوخۆو بەشێوەی نا ڕاستەوخۆ بەشدارنەبوون لە ڕوودانی ئەم زوڵمە لە ڕابردوودا. پێویستە لێرەدا ئەوە زیاد بکەین کە ئەوان بەبێ بەشداربوون سوودیان وەرگرتووە، نەك بەشێوەی ڕاستەوخۆ ئێستا لەسەریانە قەبووڵی هەندێ زیان بکەن. کە

ئەمە کەمترین قوربانیە بیدەن لە ڕووی ئەخلاقیەوە، ئەگەر نەمان توانی قەرەبوو بەم ڕێگایە بکەینەوە ئەوا دۆزینەوەی ڕێگایەکی تر مەحاڵە بۆ قەرەبووکردنەوە(7). باوەڕبوون بە بەردەوامیەتی بەرپرسیاریەتی لەنەوەیەکەوە بۆ نەوەیەکی تر پەیوەستە بە تیۆری بەهانەی دادپەروەری (لە قەرەبووکردنەوەدا). و هەر کاتێك ئەم باوەڕە نەما ئەم تیۆرەش نامێنێ.

پرسیاری سێیەم / ئەو پەیوەندیە لۆژیکیەی نێوان داخوازی ئێستا بۆ زیاتری مافەکان و جیاکاری لە ڕابردوودا چیە؟ لێرەدا هۆیەکی تایبەت هەیە لەبواری دامەزراندن و هەل ڕەخساندن بۆ گەیشتن بە بۆ کارکردن، پێ دەچێ بەهانەی ڕاستەقینە لەپشتی سیاسەتی قەرەبووکردنەوە لە جیاکاریدا بەم شێوەیە بێ: ئەگەر ژنان بەشێوەی بەشی ڕێژەیی (بەدامەزراندنی پەسەندکراو) دانەمەزرێن لە ڕیزەکانی پشتەوە دەمێننەوە لە کێبڕکێدا. بەمەش پیاوانی کێبڕکێ کار بەخێراییەکی زیاتر بۆ پێشەوە دەڕۆن لەئەنجامدا تێکڕای دواکەتوویی ژنان بەخێرایی زیاددەکات وەکو یەك بەدواییەکی ئەندازەیی (المتوالیة الهندسیة) وهەلی پێشکە وتنیان لەدەست دەڕوات وبە بێئومێدی دەکەونە پەراوێزی تاریکەوە. بەم حاڵەش جێ بەجێ کردنی قەرەبووکردنەوە لە جیاکاری بۆ ئەو بوونەوەرە غەمگینانە هیچ سوودێکی نابێ. لە بنەڕەتدا ئامانج و داخوازی جێبەجێ کردن لەو قەرەبووکردنە وەیەی کە لەبواری کارکردن دا ژنان پەسەندتر دەکات، بۆ پاراستنیەتی نەك بۆ گۆڕانی ئەم واقیعە بۆ واقعێکی ناخۆشتر.

لەوەو دوامشتومڕ لە سەر (کاریگەربوون بەڕۆڵە نموونەییەکان) وهۆی سەرەکی لەبەهانەی دامەزراندنی پەسەندکراوبەم شێوەیە: زۆربەی ژنان ژنی ماڵەوەن ئەگەر هاندەرێك نەدۆزنەوە بۆئەوەی ببن بەوژنە کرێکارانەی کەلەڕێگەیەوە هەندێ ئیمتیازاتی تایبەتیان لەکارەکەیان دا پێ ببەخشرێت, ئەوا هەست بەئارەزوویەك ناکەن بۆ کارکردن لە دەرەوەی ماڵەکانیان دا، بەتەنیا وابەستەی ڕۆڵی تەقلیدی دەبن وەکو ژنی ماڵەوە، ونەبوونی پاڵنەرێك مەسەلەیەکی دەروونی‌یە. ژن هەست بەوە دەکات کە

www.pertwk.com

ئەو تەنها بۆ ئەوە دروست بووە ببێتە ژنێك ودایك وئەوانەی دەوربەریشی هانی دەدەن بۆ ئەوە، خۆیشی لەوە زیاتر بیر لە هیچی تر ناكاتەوە (وەكو ئەوەی ژنێكی كرێكار بێ) هیچ ڕۆڵێكی دیكەی لەبەردەمدا نیە قسەی لێوە بكات و ناتوانێ لەم گرێیە دەروونیە ڕزگاری بێت. وبەڵكو هەر بەخەفەكراوی دەمێنێتەوە. بەهانەی پەسەندكردن لە دامەزراندن بۆ ژنان پشت بەوە دەبەستێ بەوەی ژنان زیاتر لەدەرەوەی ماڵ كاربكەن، بەمەش ڕۆڵی نموونەیی دەگێڕن تا وەكو تەواوی ژنانی كۆمەڵ چاویان لێ بكەن و بەدوایان دا بڕۆن و بەمەش دەرونیان لە و وەستاویەی ڕابردوو ڕزگاری دەبێت و ژمارەیان وەكو فەرمانبەر زیاد دەكات.

لێرەدا ڕەنگە بپرسین: ئایا ژنان دەتوانن بگەنە ئەو لێهاتوویيە گرنگە بەتەنیا گەر هەلی كاركردنیان بۆ ڕەخسا؟ بێگومان گۆڕان بەكت و پڕی ڕوونادات، بەڵكو گۆڕان پێ بەپێ ڕوودەدات، كاتێك كە ژنان دەبینن خەڵكانی تر گەیشتنە كارو ئابوریەكی سەربەخۆ و لە میانەی ئیشكردنیاندا لەڕووی كۆمەڵایەتیشەوە ئازاددەبن و، كاریگەریان دەبێت لەسەر دەوروبەری خۆیان . ژنان لە كۆمەڵدا وەكو هەمووان ئامادەدەبن بۆ خوێندن و وەرگرتنی هەموو جۆرە شارەزاییەكی پێویست بۆ دەستكەوتنی توانای پێویست بۆ ئیش كردن، لەو حاڵەتەشدا پێ بە پێ دواكەوتوویی كەم دەبێتەوە و ڕێگا بەرەو پێشكەوتن دەست پێ دەكات.

دواكەوتوویی بۆ بێ بەش بوون لەڕابردوودا دەگەڕێتەوە بۆ بێ توانایی لە بەدەست هێنانی شارەزایی، كە ئەویش لەبەر ئەم چوار هۆیەیە:

یەكەم / نەبوونی هەل بۆ خوێندن،

دووەم / نەبوونی سیستمێكی خۆراكی گونجاو لە تەمەنی منداڵی و گەنجێتی دا كە كار لە پێگەیشتنی مێشكو زەین دەكات و دەبێتە كۆسپ لەسەر توانای وەرگرتنی شارەزایی زەیینی.

سێیەم / كەمی (هاندان) بۆ بەدەست هێنانی زانیاری لە مەڕ تاك. كاتێ كە هیچ سودێك بەدوایەوە نابینن ((سەبارەت بە ژنان ئەوە ڕوودەدات ئەویش هۆكەی جیاكاری ڕەگەزیە.

چوارەم: فشارە دەرەكیە دژەكان ڕۆڵێكی كاریگەر لە قۆناغی منداڵێتیدا دەبینن و هێزی ئیرادە لەلای تاكەكان بۆ وەرگرتنی شارەزایی لەناودەبات(8).

ئەم چوار هۆیە كاریگەریەكی زۆری لەسەر بارودۆخی ژنان لە كۆمەڵی بەنگلادیش دا هەیە(9).

پاساوی سوودمەندی كۆمەڵایەتی، داوا دەكات لەگۆشە نیگای جیاوە سەیری كێشەكان بكرێت بۆ ئەوە بدۆزرێتەوە و پشت بە پرەنسیپی سوودمەندانە ببەستێت ئەم بەهانەیە دەڵێ: دانانی كۆتا لە پەسەندكردن لە دامەزراندنی ژنان بەخێرو قازانجی هەموو كۆمەڵ دێتەوە(10)، ژنان نیوەی كۆمەڵ پێك دێنن، ئەگەر نیوەی كۆمەڵ دواكەوتوو بێ ئەوا كۆمەڵ بەگشتی پێش ناكەوێ، پێشكەوتنی ژنان بەشێكە لە پێشكەوتنی مرۆڤایەتی، كۆمەڵ وەكو گیانلەبەرێك وایە، ئەگەر بەشێكی ئەو گیانلەبەرە ئیفلیج بوو یان ڕۆڵی كزبوو، یا بەواتایەكی تر ئەگەر بەتوانای تەواوی ڕۆڵی خۆی نەگێرا. ئەوا كۆمەڵ بەگشتی و تەواوی دوا دەكەوێ.

لێرەدا هەندێ پرسیار سەر هەڵ دەدەن: ئایا بەڕاستی ژن لەڕابردوودا ستەم لێكراوبووە ؟ بۆچی پیاوان ئێستا ستەمیان لێ دەكرێ وەك پێشتر لەبەرانبەر ژنان ڕوویدەدا؟ ئەگەر وا دابنێین ژنان زوڵمیان لێكراوە و چەوساونەتەوە ئەمەش لە ڕووی پرەنسیبی یەكسانی، وەڵامی پرسیاری دووەم لە (ج – ی، مۆور – moore) ەوە دێ لەسەر بنەمای پرەنسیپی سوودمەند بۆ بەهانەی سزادان.

(مۆور) كە باوەڕی بەپرەنسیپی (یەكەی ئۆرگانیزمی) هەیە دەڵێ: لێرەدا شەڕێكی گەورەتر هەیە لە كۆمەڵ ئەویش (تاوان)ە , ئەگەر بە شێوەیەكی گشتی سەیری بكەین ئەو تاوانە بكەین بە كاریگەری چاكە وخراپە ڕەنگە بمانگەیەنێتە ڕەگەزێكی تر كە كەمتر شەڕی تێدا بێت

کاتیٚ ئیٚمە بەدوای بەهاناکانی مۆوردا دەگەڕێین ئەو ئەنجامە دەبینین: ((بەدانانی بەشی کۆتا بۆ ژنان ,هەندیٚ لە پیاوان لە ئیٚستادا زەرەرمەند دەبن ,بەلاّم ئەوە لەکاتیٚکدایە کە زۆربەی ژنان لە رابردوودا زیانیان لیٚکەوتووە و تا ئیٚستاش هەر زیانیان لیٚدەکەویٚ کەواتە پەیرەو کردنی سیستمی ڕیٚژەیی بە گویٚرەی ئەوبنەماچاکسازیە کە دەلّیٚت : زەرەرمەندبوونی بەشیٚك لە زەرەرەرمەند بوونی گشت یان زۆرینە باشترە ((.(11).

ئیٚستاش باس لە چوارەمین پاساو دەکەین کە کاملّبوونە. هەموو کەسیٚك مافی ئەوەی هەیە بگاتە پلەی کاملّبوون ، واتە بۆ پیٚگەیشتنی تەواوی تواناکانی بەلاّم جیاکاری لەسەر بنەمای ڕەگەز لە هەموو جیهاندا بەپلەیەك کەمتر یا زیاتر ڕوودەدات، هەروەها لەبەنگلادیشدا، بەهۆی بوونی سیستمی باوك سالاری کە ژن تیایدا لەو مافانەی کە دەیگەیەنیٚتە کاملّبوون بیٚ بەش دەکریٚ، ئەگەر ڕیٚگە بە ژن بدریٚ دابمەزریٚ لە کاریٚکدا لە ڕیٚگەی تیٚوری قەرەبووکردنەوەوە ,هەل لەپیٚشیدا دروست دەبیٚ بۆ پیٚگەیشتنی کەسیٚتی و توانای هزری وئەو کاتە ژنیش هەموو توانا و کەرەستەیەکی کە بۆ مرۆڤی پیٚشکەوتوو و کاملّ ڕەخساوە، دەدۆزیٚتەوە(12)، بەوەش شەڕانگیٚزیەکانی ڕژیٚمی باوك سالاری لەناودەبەین و ئەو کۆمەلّە لە شەڕانگیٚزی رزگاری دەبیٚت، وایلیٚدیٚ پشت بە دارایی خۆی ببەستیٚت و هەلی بۆ دەرەخسیٚت بۆ پیٚشخستنی خۆی و تەواوی تواناکانی. بەم ڕیٚگەیە ژنان لەگەلّ پیاواندا وەکو یەك دەبن، لەتەك یەکتر، بۆ هاندانی پیٚشەوەچوونی مرۆڤایەتی هەمووشیان بۆ پیٚشکەوتنی تواناکان بۆ گەیشتن بەکاملّی ,تیٚدەکۆشن .

www.pertwk.com

پیٚویستە پیٚش ئەوەی بگەینە هیچ ئەنجامیٚك لەونوسینانەی پیٚشوو، وەلاّمی ئەم پرسیارە گرنگە بدەینەوە کە لە سەرەتادا پیٚشکەشمان کرد، ئایا ناکۆکی لە نیٚوان داخوازی کۆتا بۆژنان وداخوازی یەکسانی لەنیٚوان ژن و پیاوداهەیە ؟ ڕەنگە بلّیٚین، ناکۆکی لۆژیك نیە لەنیٚوان مانای دوو ووشە بەکارهاتووەکە ,بەلاّم پیٚویستە لە واقیعیەتی هەردووداخوازیەکە بکۆلّیٚنەوەو ببینین ئایا ناکۆکیان هەیە؟ .....یەکەم داواکاری دامەزراندن و دانانی سیستمی ڕیٚژەیی و دووەمیش داوای یەکسانی، ڕەنگە لەونیٚوەدا بلّیٚین یەکسانی لەمیانەی کیٚبڕکیٚی ئازاددا جیٚ بەجیٚ دەبیٚت بەلاّم ژنان لە دۆخیٚکی لاوازتردان، ئەمەش کیٚبڕکیٚیەکی هاوتاو دروست نابیٚ بۆژنان، چارەسەریش (دامەزراندنی پەسەندکراوە). کاتیٚ کە داوا لە پیاو دەکەین ئایا زیاتر داوا بکەین؟ لەبەر ئەوەی پیاوان زیاتر خاوەنی مافەکانی خۆیانن لەچاو ژنان، پیٚویستە زیاتر تیٚ بگەن و خەمخۆری مەسەلەکە بن و، دەست بەرداری داواکانیان بن تاکو ژنان قەرەبووی ئەو ستەملیٚکردنەیان کە لە ڕابردوودا بەسەریاندا هاتووە, بکریٚنەوە؟ ئەوە ئیٚستا وا بە ئاسانی مەیسەر نابیٚت بەلاّم لەگەلّ ئەوەشدا , لەژیٚر ڕۆشنایی ئەو زانیاریانەی لەبارەی پیٚشکەوتنی مۆرالّیەوە باسکران ,ڕەنگە ئەوە بیٚتەدی.

داواکردنی یەکسانی نموونەیەکی بەرزە و ئەوەش بەهۆی کۆمەلّیٚك ئامرازەوە جیٚبەجیٚ دەبیٚ, لەوانە : دامەزراندنی پەسەندکراوی بەشی ڕیٚژەیی کە بۆ ژنان دانراوە، گومان یاخود گلەییەکانی (ناکۆکی بوون) ناهیٚلّیٚتەوە ئەگەروامان دانا ئەوەی باسمان کرد کاریٚکی چاکە هەم وەکو خۆی وەك ئامانجیٚك و دواتریش وەکو ئامرازیٚکی چاك. دەتوانین ئەو بەهانانەی پیٚشوو جیٚبەجیٚ بکەین کە پالّپشتی تیٚوری قەرەبووکردنەوە لە جیاکاری دەکات لەسەر تویٚژی چەوساوەی پیاوانی نیٚو کۆمەلّگە، مرۆڤ ڕووبەڕووی چەوسانەوەو جیاکاری دەبیٚتەوە لە هەموو جیهاندا. بەبیٚ لەبەرچاوگرتنی ڕەگەز وەکو جیاکاری مەزهەبی و خیٚلّەکی و کەمە نەتەوایەتی (لیٚرەدا جیاکاری ڕەگەزی بەهەند وەرناگیریٚ) بۆ نموونە با

سیاسەتی جیاکاری ڕەگەزی لە باشووری ئەفەریقیا بەبیر خۆمان بێنینەوە یاخود ئەو سیاسەتەی بەرانبەر ڕەش پێستەکانی ئەمریکا هەیە، ئەگەر قوربانیەکە ژن بێ ئەوا هۆیەکی تریش زیاد دەبێ ئەویش جیاکاری ژەندەریە،بەو مانایەی (ژنی ڕەش پێست، ڕەش پێستەو ژنیشە لە هەمان کاتدا و بەهەردوو هۆکارەکە دەچەوسێتەوە). سەرباری ئەوەی لە هەندێ شتدا لەگەڵ پیاوان جیاوازن، ژنان بەرەو ڕووی جیاکاری دەبنەوە ئەمە لۆژیکە، هەڵەنیە ئەگەر داوابکەین بۆ (بنکە ئاستێك) دابنرێ لە گۆشە نیگای لیبرالی و کراوەییدا. بە ئامانجی پارێزگاریان لەو چەوسانەوە فرەییە. هەڵەنیە ئەگەر باوەڕمان بەوەبێ کە زیان لەجێ بەجێ کردنی (بنکەی لیبرالیەت) ڕوونادات لەم بارەوە، نیوەی کۆمەڵ پێش دەکەوێ لەبواری ڕۆحی و بایەلۆژی و ئابووری دا. لەبارەی کۆمەڵایەتیەوە تەنها توێژێکی دیاری کراو یاخود لە بازنەی خێزاندا سوومەند نابێ. لە هەموو دیانەتێك و فرە ڕەگەزێکدا نیوەی کۆمەڵ لە ژنان و نیوەی تر لە پیاوان پێك دێ بەبێ لەبەر چاوگرتنی هەژارو دەوڵەمەند، لەبەرئەوە ئەگەر بینیمان بیرۆکەی بەشی ڕێژەیی پەسەندکردن لە دامەزراندنی ژنان دوا کاریگەری لەسەر بەرژەوەندی پیاوان دایە، ئەوا لە کۆمەڵی مرۆڤایەتی دا هیچ زیانێك لەبەرژەوەندی گشتی ڕوونادات ئەگەر ژن لەوەزیفەدا کارێکی کرد، ئەوا خێزانەکەی لە ڕووی ماددی و ڕووەکانی تریش سوود وەردەگرێ، وای لێ دێ ژنان وشیاری زیاتریان لەسەر ژینگە دەبێ و کاتێ کە دەگەنە خوێندن و شارەزایی پەیدا دەکەن بەوەش شارەزایی زیاتر لە ژیانی ڕۆژانەیان دا پەیدا دەکەن، پشت بەخۆیان دەبەستن و لەسەر ئاستی کەسێتییان کاریگەری دەنوێنن. بێ گومان دایکانی خوێندەوارو پشت بەخۆ بەستووش بۆ نەوەکانی داهاتوو ئەبن بەنیعمەتێك نەك لەعنەتێك.

www.pertwk.com

تێبینیو سەرچاوەکان

1-جۆرج شێیر (پاساوی دامەزراندن بە مەبەستی قەرەبووکردنەوەی جیاکاری) فەلسەفە گشتیەکان 4, ژمارە (1975) لاپەرە 164.

2- دۆزی ژنان (کۆمەڵەی ژنان بۆ توێژینەوە سەبارەت بە ژنان) دەککگا (1979) لاپەرە 335.

3- بڕوانە م.ئا.واڕن, جیاکاری سێگسی لاوەکی دامەزراندن بە سیستمی پشکی ڕێژەی فەلسەفەو گشتیەکان 7, ژمارە 2 (72-1971) لا251 و دوایش.

4- لەوجۆرە پۆلێن کردنە بۆ نموونە (ئاین, ئەتنی , ژێندەر , ناوچە ,...هتد لەبەرچاوبگیرێ

5- بانگەشەکەرانی ئوسوڵیەکان لەبەنگلادیش لەبارەی جیاکاری بنەرەتی لە سێکسدا بە راشکاوی دەدوێن و ئەوانەی بانگەشەی لیبرالیەتیش دەکەن بە جیاکاریەکی لاوەکی دەیبینن.

6- ئەم توانجە جۆرە حکومەتەکانی دەوڵەتە ئیشتراکیەکان ناگرێتەوە .

7 -بڕوانە ج,ح تۆمۆن1 دامەزراندنی تفصلی , فەلسەفەو -گشتی (2) ژمارە 4, (1973) لا 38.

8- بڕوانە ج شێیر لەکاری ناوبراو لا 165.

9- بڕوانە ا.ب. روقیە , ژنو هۆیەکانی راگەیاندن لە بەنگلادیش , لەو کتێبەو ب,ب, روقیە , دۆزی ژنانی بەنگلادش لەئەفسانە میللەکاندا .

ج-دۆزی ژنان لە کتێبی ناوبراودا .

10- ج,ئا, وێنە,بنەما ئەخلاقیەکان ,بەشی 6 , کامبریدج(3-19).

11- بڕوانە ب, روقیا (ئا وێنەکان لەسەر بنەمای سودگەیاندن بەندن لێکۆڵینەوەی زانکۆی دەککا لە دیسەمبەری 1987.

12- بڕوانه ,ب, روقیا (ژن له کۆماری ئەفلاتونی نموونەییدا) (بەزمانی بەنگلادیش نوسراوە) دەککا, فسفا پریلا پاتریکا, دیسەمیەری 1980.

www.pertwk.com

ژێدەرەکان

ژێدەرە گشتیەکان :

1- رێبەری سەرچاوەکان سەبارەت بە دۆخی ژنان , یونسکۆ 1982.

2- سەرچاوەیەك لەسەر ژنانی بەنگلادیش , دانانی (مەحمودە ئیسلام) دەکا 1979

3- بزاڤی ژن‌و سیاسەت , دانانی ، (A.philips) ئۆکسفۆرد1987.

4- توێژینەوەکان لەمەڕ دۆخی ژن, باڵی پێشکەوتن‌و نیشتەجێ بوون لە ئاسیا, سەرچاوەیەکی راڤە کراوی (کیمی هارا).

5- ژیـانی کۆمەڵایـەتی ژنـان لەسـەرەتاکانی چـەرخەکانی ناوەراسـت لەبەنگالیا , دانانی شەهناز حوسێن, دەککا. 1985.

6- ژنانی هاوچەرخی عەرەبی ,(سەرچاوە) (Michello racagni) دانانی ملیکلۆ راکاگنی،لەندەن 1978.

7- ژن لە چین , دانانی کارین ت .ویی(Karen.t.wei) لەندەن 1984

8- ژنان لەمەیدانی هیندا (Kalpan Dasgupta) نیودەلهی ,1976.

9- ژن‌و سیاسـەتی دەوڵـەت , دانـانی (عەبـدوڵا نرعێنـی .سـەنگافورە 1989.

10- ژن‌و کۆمەڵگا , (Rosenberg) (Bergstrtrom) لەندەن 1975.

11- ژن لە باشوری ئاسیا , دانانی (Carol sakala) نیۆیۆرك(1980). کارۆل سکالا

12- دۆزی ژن , کۆمەڵەی ژنان بۆ لێکۆڵینەوەی ژنان , دەککا 1979.

www.pertwk.com

ژن و کەناڵەکانی ڕاگەیاندن لە بەنگلادیش :

1- ت,بلانکیت،((ژن و پیسبون و پەراوێزبوون)) ماناو رەوشتی مناڵبوون لە لادێکانی بەنگلادیشدا , دەککا 1984.
2- ئا, کبیر , فلیم لە بەنگلادیش , دەککا 1979.
3- کتێبی گیرفان ئامارێکی بەنگلادیش ,دەککا (85-1984) .
4- دۆزی ژن , کۆمەڵەی ژنان بۆ لێکۆڵینەوەی ژنان , دەککا (1989).

بنەما مۆراڵەکانی ژن لە ئیسلامدا :

1- علی م , نامیلکەیەك لەبارەی فەرموودوکان.
2- علی م . (ئاینی ئیسلام) هند 1973.
3- علی م . شەریعەتی ئیسلام لەهاوسەرگیری و جیابونەوەدا , هیند .
4- علی ئا,ی (مانا لە قورئانی پیرۆزدا , هیند .
5- بیلی , کورتەیەك لە یاساکانی موحەمەدی , هیند 1965.
6- باڤیجا , ح, (ژن لە ئیسلامدا , هیند.
7- بوخاری , کتێبی زانستی .
8- فیزی (کورتەیەك لەیاساکانی موحەمەدی) هیند 1964.
9- حمید ئەڵلا ,م بەرێوەبردنی دەوڵەتی ئیسلام, لهور 1984.
10- (بنەماکانی شەریعەنی ئیسلامی) بەمبی 1968.
11- شکاکت ,ج (Schacht. .J) لەندەن 1961
12- وێلس (یاساکانی ئینگلیزی موحەمەدی) , لەندەن 1920.

بارو دۆخی ژنانی بەنگلادیش لە ئەفسانە میللیەکاندا :

1- دەی ,ل,ب (Day.l.B) چیرۆکە میللیەکانی بەنگالی , لەندەن 1921.
2- ئەفسانە میللیەکانی بەنگلادیش , ئەکادیمیا , بەنگلا, دەککا, 1985.
3- (Loko shitya somkalan) ئەکادیمیا , بەنگلا , دەککا 1985.
4- د.س. کاکاتا, (senD .C.) ئەدەبی میللی بەنگالی , کالکاتا , 1920.
5- د.ن.کنارام (konavm)1923.
6 – تۆمسۆن هۆڵت (Thowson 8 Holt), نیۆیۆرك .

بیجوم روقیە _ رابەری هنر خوازی:

1-بیجوم ح , بنەما مۆراڵەکان لەلای مۆور_ MOUR , تیۆرو پراکتیك , زانکۆی دەککا , 1982.

ژن لە کتێبی سەوزی قەزافییدا :

1- کۆنگرەی جیهانی لە بەنغازی , کتێبی سەوز, بەرگی , تریبۆلی , 1979.
2- موعەممەر قەززافی , کتێبی سەوز . تەرابلوس , لیبیا .

پەیوەندی ژن و پیاو لە ئەدەبی هاوچەرخی بەنگلادیشدا :

1- علی , جاترا (jatra). دەککا .

www.pertwk.com

2- علی س, پریم کاهینی (prem kahini) دەککا .
3- ئـەدەبی هاوچـەرخی بـەنگلادیش , کۆکردنـەوەی کۆمـەڵێك وتـار (بەزمانی ئینگلیـزیو بەنگالی لەژێر چاپدایە , کۆمەڵەی بەنگلادیش ئاسیایی , دەککا .
4-حەق,ح,ئا (Patale Haspatale) دەککا .
5- حەق,ح,ئا, نامهین گۆترۆهین (Namhin gotro hin) دەککا .
6- کەریم, (Amar jata glani),دەککا.
7- کەریم, (Pream etki Lal golap) دەککا.
8- وەلی ئەڵلا, (Ama Bashr chamdo) دەککا.
9- وەلی ئەڵلا, (kando NaDi kando) دەککا.

ڤێرجینیا وۆلف و ئازادکردنی ژنان :

1- بل, ك ڤێرجینیا وۆلف , ژیانی , لەندەن, 1964.
2- فۆستەر. ئا , م ڤێرجینیا وۆلف , کامبریدج 1943.
3-جۆمستۆن (Johmstone,J.k) کۆمەڵەی پلوفربری نیۆیۆرك 1954.
ح,ك,
4- ناسان,م, (Nathan M.) ڤێرجینیا وۆلف, لەندەن 1961.
5- وۆلف, ڤێرجینیا, ژورێکتایبەت بە خۆمان , لەندەن 1929.
6- وۆلف,ڤ,سێ جونەیهی , لەندەن (1938).
7- وۆلف, ڤ,ئۆرولاندۆ , لەندەن 1928.

سیستمی بەشی رێژەی دامەزراندن لە بەنگلادیش:

1- بیجوم حەسنە , ژن و کەناڵەکانی راگەیاندن لەبەنگلادیش لەهەمان کتێب دا .
2- د.بیجوم حەسنە . بارودۆخی ژنانی بەنگلادیش لە ئەفسانە میللیەکاندا لەهەمان کتێب.

3- بیجوم ح . (ئایا تیۆری مۆور لەسەربنەمای سودمەندبوون بەندە ؟) لێکۆڵینەوەکانی زانکۆی دەککا, دیسەمبەری 1987.
4- بیجوم .ح, ژن لە کۆماری نموونەییدا (Bisvabidg laya Patrilla) ئەفلاتوون , دەککا دیسەمبەری 1980.
5- مور,ح,ئا,بنەما ئەخلاقیەکان. بەشی چوارەم , کامبریدج (1903).
6- شـیر,ح, (بەهانـەی دامەزراندنداو بۆقەرەبوکردنـەوەی جیاکـاری فەلسەفەی گشتی .4,ژمارە 2 1975.
7- تۆمسـۆن, ج,ج,(دامەزرانـد.....فەلسـەفەی گشـتی .2, ژمـارە 4. (1973).
8 - وارن.م,ئا,(جیاکاری سێکسی لاوەکی و دامەزراندنی پشکی رێژەیی فەلسـەفەی گشـتی,ژمـارە 2(1972-1971). لاپـەرەکان (100, 101, 102,103 (

پێرست

www.pertwk.com

پێشەكی...3
دەستپێك...6
پێشەكی وەرگێڕ...9
بەشی یەكەم :ژن وكەناڵەكانی راگەیاندن لە بەنگلادیش 11
*سەرچاوەكان
بەشی دووە م: بنەما مۆڕاڵەكانی ژن لە ئیسلام دا 31
شیكردنەوەی تیۆری یەكسانی .
*سەرچاوەكان :
بەشی سێیەم :
بارو دۆخی ژنانی بەنگلادیش لە ئەفسانەمیللیەكاندا 49
*سەرچاوەكان:
بەشی چوارەم : بیجوم روقیا , رابەری هزرخوازی 60
* سەرچاوەكان:
بەشی پێنجەم :. ژن لە كتێبی سەوزی قەزافیدا..................72
*سەرچاوەكان:
بەشی شەشەم :
پەیوەندی ژن و پیاو لەئەدەبی هاوچەرخی بەنگلادیشدا..........82
بەشی حەوتەم : ڤێرجینیا وۆلف و ئازادكردنی ژنان...............104
*سەرچاوەكان:
بەشـــی هەشـــتەم: سیســـتەمی بەشـــی ڕێـــژەیی دامەزرانـــدن لەبەنگلادیش 126
ژێـــــــــــــــــــــــــــــدەری بەشەكان..144

كۆتایی